

**1 nov.
1969**

dag van de werkende jongeren

I. trieste historie

1. BIJNA EEN EEUW VAN VERWAARLOZING

Het vraagstuk van de werkende jeugd in Nederland zou zo langzamerhand aan de viering van een eeuwfeest toe zijn, als er tenminste in dit verband aanleiding zou zijn om aan een „feest” te denken. Bij gelegenheid van het kongres van de landelijke katholieke stichting „Levensscholen voor werkende jongens”, in 1968 in Nijmegen gehouden, herinnerde Prof. Dr. N. Perquin eraan, dat al in 1893 – toen dus precies 75 jaar geleden – de staatskommissie Rochussen de noodzaak van herhalings- en voortgezet onderwijs gedurende 1 dag per week voor de werkende jongeren beneden de 16 jaar had vastgesteld. En wie bedenkt dat de molens van staatskommissies langzaam plegen te malen – om nog maar even te vergeten hoe lang het meestal duurt voor ze eindelijk in beweging komen – die zal de veronderstelling van bijna-een-eeuwfeest niet overdreven kunnen noemen.

Prof. Perquin is in Nijmegen even met grote stappen door de historie van het vraagstuk heen gewandeld. Hij begon met 1893, stond toen een ogenblik stil bij de staatskommissie van Wijnbergen van 1918, nam vervolgens een reuzensprong naar het rapport van het Hoogveld Instituut van 1953 (Moderne Jeugd op weg naar volwassenheid) en landde daarmee aan in de papieren stroomversnelling van de naoorlogse periode:

1954 kommissie Valentgoed, 1957 SER-advies, 1959 rapport Schuttenhelm, 1962 opnieuw een SER-advies, 1967 aanbevelingen van de EEG-kommissie, het rapport Bedrijfsjeugd en het NKV-KWJ-rapport Jeugd en Bedrijf, om het maar bij enkele mijlpalen op de lange lijdensweg te laten. Een en ander was voor de professor aanleiding om het volgende op te merken:

„Men zou zeggen, dat de samenleving nu eindelijk de last van een hardnekkig niet vervulde behoefte van de werkende jeugd niet langer zou kunnen dragen. Geen sprake van! Het dragen van die last werd blijkaar niet bezwaarlijk gevonden. Nog altijd zijn voor de werkende jeugd hun opleiding en vorming in de orde der feitelijkheden niet gewaarborgd. Wanneer er krapte op de arbeidsmarkt is, gaat het nogal. Opleiding en vorming dienen dan als trekpleister, Zodra er echter om structurele of conjuncturele redenen werkloosheid ontstaat, is het uit met de pret, althans in vele omstandigheden”.

Geen wonder dan ook dat Prof. Perquin de tijd gekomen achtte om de overheid, het parlement, de politieke partijen, de vakbeweging, het bedrijfsleven

de samenleving in het algemeen openlijk en duidelijk in gebreke te stellen. Korte samenvatting van zijn oordeel:

De samenleving verwaarloost de werkende jeugd. De rechteloosheid van de werkende jeugd is het grootste Nederlandse schandaal. Zowel in het bedrijf als in de vakbonden en de politiek lijkt de levende, sterke belangstelling voor het vormingswerk niet aanwezig. Hier is sprake van een beangstigende onderschatting van de problematiek.

2. PEPPIL VAN EEN POLITIKUS

Rond de tijd dat Prof. Perquin op deze wijze lucht gaf aan zijn onbehagen en kennelijk de tijd gekomen achtte om de heersende gelatenheid over het uitblijven van praktische resultaten te doorbreken, nam zowaar een politikus een keer het hart op de tong. Het KVP-Kamerlid Cor Kleisterlee, ook eerder al een van de weinige volksvertegenwoordigers die blij had gegeven actieve belangstelling voor de werkende jeugd te hebben, stak zijn ontevredenheid met de situatie niet onder stoelen of banken, toen hij bij het 20-jarig bestaan van de Mater Amabilisschool te Breda in april 1968 het woord voerde. Ook hij wees er op, dat de werkende jeugd geen garantie heeft voor opleiding en vorming. Die zijn, zei hij, afhankelijk van het productieproces, vooral door de koppeling van het leer-kontrakt aan het arbeidskontrakt. „Het is nodig deze te ontkoppelen. Daarmee zou dan elke jongere een door de wet opgelegde leer- en/of vormingssituatie ofwel een jongerenstatus, een leerlingstatus gedurende twee of drie jaren krijgen, vanaf het moment dat hij het productieproces als leerling binnenstapt.”

De heer Kleisterlee deed echter meer dan wensen uitspreken. Hij gaf ook de weg aan om ze verwezenlijkt te krijgen. Geen nieuwe weg, dat niet. Maar hij was wellicht een beetje in onbruik geraakt doordat de helden vermoeid waren door jarenlange vergeefse pogingen om er enige vooruitgang op te bereiken. Kleisterlee diende een nieuwe pep-pil toe door te betogen:

„De druk vanuit de werkende jeugd zelf, vanuit de organisaties en bewegingen die zich specifiek met de werkende jeugd bezig houden, vanuit de vakbonden die zich – behalve het NKV dat in samenwerking met de KWJ een rapport „Jeugd en Bedrijf” uitbracht – nog nooit duidelijk over de hoge prioriteit van dit vraagstuk hebben uitgesproken, is tot heden te gering geweest om de samenleving,

de volksvertegenwoordiging in haar totaliteit en de regering ervan te overtuigen, dat wettelijke maatregelen op korte termijn voor deze werkende jongeren dringend geboden zijn."

En op een andere plaats in zijn inleiding zei hij: Diegenen die speciale verantwoordelijkheid dragen voor de werkende jeugd en de werkende jeugd zelf, dienen krachtiger in actie te komen om de overheid en de samenleving ervan te overtuigen, dat het een kwestie van recht is om juist ten behoeve van de werkende jeugd tot een samenspel van wettelijke maatregelen te komen dat opleiding en vorming ook van deze jonge mensen waarborgt.

3. BRODDERWERK AAN DE BUITENKANT

Dit waren dan twee stemmen van-buiten-af. Dat wil zeggen: van personen die niet zelf tot de werkende jongeren of hun organisaties behoorden, maar die toch hun grote bezorgdheid voor de positie van de werkende jeugd niet langer voor zich konden houden. Juist daarom betekenden deze geluiden een steun voor de organisaties van de werkende jeugd in hun voortdurende actie om, in bredere kring én daadwerkelijk, aandacht te krijgen voor de grote tekortkomingen in de positie van deze belangrijke groep.

Al meer dan twintig jaar lang – om bij het recente verleden te blijven – had men daar op die tekortkomingen, zowel algemeen maatschappelijk als in de arbeidsverhoudingen, gewezen. En natuúrlijk had het aandringen van de organisaties van de werkende jeugd sympathie ontmoet. Natuúrlijk was er geleidelijk wat verbetering gekomen in zaken als vakopleidingen, leerlingstelsels en vormingswerk. Natuúrlijk was er vanuit de vakbeweging ook iets gedaan aan de verbetering van de primaire arbeidsvoorwaarden van de jeugdige vakbondsleden.

Het was echter lapwerk gebleven; wegwerken van al te veel in het oog lopende oneffenheden; een beetje bijwerken van de zelfkant; een tikkeltje ophalen van het patroon om te zorgen dat het niet al te veel uit de tijd raakte. Maar de strevingen van de organisaties van werkende jongeren om de héle positie van deze groep in onderwijs, maatschappij en werksituatie een keer *fundamenteel* doorgelicht te krijgen en op grond daarvan tot *wezenlijke* veranderingen en verbeteringen te komen, waren keer op keer afgestuit op mensen, organisaties en instanties die het allemaal niet zo donker inzagen, waarschijnlijk omdat ze het te druk hadden met andere, meer belangrijke taken.

Die ervaringen hadden, zoals gezegd, „de helden wat vermoeid gemaakt” en de stormlopen op de bolwerken van wanbegrip en ongeinteresseerdheid waren een beetje geluwd.

4. VERZET AAN DE TOP

Niet voor lang echter. Van verschillende kanten laaide het vuur weer op. Zo bij voorbeeld op de Centrale

Raadsvergadering van de KWJ van 19 mei 1968, waar voorzitter Wim Bos twee kernpunten van achterstelling op de korrel nam: ons onderwijssysteem en de positie van de werkende jongeren in het arbeidsmilieu.

Met betrekking tot het eerste wees hij erop, dat ons lager onderwijs gedegradeerd is tot een soort intellectueel selectiesysteem. Daarin wordt de jonge mens niet gezien als een ontluikende persoonlijkheid waarvoor uitgroeimogelijkheden moeten worden geschapen, maar als een voorwerp, dat meer waarde heeft al naar gelang het meer intellectuele bagage meekrijgt. Dit gezichtspunt, zei Wim Bos, heeft tot gevolg dat veel leerkrachten in het lager onderwijs het lagere beroepsonderwijs nog altijd als een noodgreep beschouwen.

Voor wie een „intellectuele” studie niet geschikt is, blijft tenslotte nog de LTS over. „Maar wanneer de praktijk uitwijst, dat 50 procent van de Nederlandse jongens die het lager onderwijs verlaten op zo'n LTS terecht komen, wordt het dan niet hoog tijd dat ook van onderop aan deze schoolvorm eens wat meer aandacht wordt besteed?”

Met verbetering in het onderwijs is echter de kous niet af. „Wat weer aan aktualiteit heeft gewonnen, is de totstandkoming van wettelijke regelingen waardoor jongeren die het arbeidsmilieu zijn binnengestapt, maximaal de kans wordt geboden zich te ontwikkelen en te ontplooien”. Dat die kansen doodgewoon niet aanwezig zijn, blijkt elke keer het duidelijkst als er met de conjunctuur iets mis gaat. De geringste terugslag in het bedrijfsleven heeft onmiddellijke gevolgen voor de werkgelegenheid met name van de jongeren, terwijl ook het opleidings- en vormingswerk daar direct de nadelen van ondervindt. „Het is zaak een toekomstig jongerenstatuut zo te ontwerpen, dat deze bezwaren worden ondervangen”. Voor een dergelijk statuut hebben de KWJ en haar voorganger, de KAJ, al zo lang en zo veel gepleit, dat „men ons verveeld aankijkt wanneer wij ons stokpaardje – zo noemt men het – weer te berde brengen”. Misschien – zo kon men de KWJ-voorzitter in zijn toespraak min of meer hardop horen denken – is langzamerhand de tijd voor andere aktiemethoden aangebroken. Over de manier waarop de studentengroeperingen hun onlustgevoelens uiten, kan men soms van mening verschillen. Maar toch...

„Je kunt je nog zo'n groot tegenstander van geweld verklaren; maar wanneer harde en korrekte protestdemonstraties uiteindelijk meer resultaat geven dan schriftelijke wensen en verlangens, dan zullen ook wij op onze manier hard en duidelijk aan onze eisen kracht bij moeten zetten”.

II. ontwakend verzet

5. DE VIKTORIE VAN ZEEZWALUWHOF

Veroordeling van de situatie (prof. Perquin). Aansporing tot het vergroten van de druk op de samenleving, overheid en volksvertegenwoordiging (Kleisterlee).

Hernieuwd besef van aktie-noodzaak met nieuwe methoden voor een al heel oud doel (Wim Bos). Er was beweging, van buiten-af en aan de top. Er kwam ook beweging van binnen-uit. Er ontstond onrust onder de werkende jongeren zelf.

De rechtstreekse aanleiding was niet wereldschokkend, maar ze kwam op het juiste moment. Per 1 augustus 1968 was de nieuwe wet op het leerlingwezen in werking getreden. Ze bepaalde o.a. dat alle leerlingen, deelnemend aan het part-time vakonderwijs en het avondvakonderwijs naast de kosten van boeken, materiaal en dergelijke, voortaan ook per studiejaar f 60,— schoolgeld zouden moeten betalen. Voordien hoefde door deelnemers met een leerovereenkomst geen afzonderlijk kursusgeld te worden betaald.

Deze maatregel lokte veel protesten uit, maar het bleef over het algemeen bij min of meer heftige losse reakties. Behalve in Scheveningen. Daar richtten leerlingen van de ITO-school „Zeezwaluwhof” met volle medewerking van hun directeur Dijkshoorn een aktiegroep op, die zich in eerste instantie toelagde op het voeren van een systematisch verweer tegen deze wettelijke maatregel. Een diskriminerende maatregel meende men. Want het ging niet alleen en zelfs niet in de eerste plaats om die f 60,— kursusgeld voor de werkende jongeren die het bij hun studie toch al niet bepaald gemakkelijk hadden. Maar juist in diezelfde tijd had de minister van Onderwijs en Wetenschappen toegegeven aan het verzet uit studentenkringen tegen een voorgenomen verhoging van het inschrijfgeld en een verdubbeling van de kollegegelden. Die maatregel ging voorlopig niet door. En nu zouden de werkende jongeren wel het loodje moeten leggen? Dat was teveel gevergd. Zoals een van de leden van de Scheveningse aktiegroep in een radio-vraaggesprek zei: „Zij spreken over h n recht op vorming. Nou, dat hebben wij uiteindelijk ook. Als de minister iets over studenten wil gaan beslissen, dan gaat ie eerst met ze praten. Zullen we dit wel doen; kunnen we dat wel doen? Nou, en toen dachten wij: dat gaan we ook doen”.

De jongens maakten er een voortreffelijke aktie van. De publiciteit over hun initiatief sloeg aan, in het hele land. De vakbonden toonden zowaar belangstelling! Er werden vragen gesteld in het parlement. De minister van onderwijs werd uitgenodigd op de

school over de zaak te komen praten. En minister Veringa kwam, vergezeld van zijn staatssekretaris Grosheide. Later werd het gesprek op het ministerie voortgezet. Uiteindelijk resultaat van het Scheveningse initiatief: de verplichte betaling van het kursusgeld werd eerst onofficieel op een zacht pitje gezet, later formeel opgeschort en nog later officieel ingetrokken. Een groot succes dus voor de aktiegroep van de „Zeezwaluwhof”, en een succes dat v r uitgang boven het aanvankelijk beperkte doel van de aktie. De groep had aangetoond, dat niet alleen studenten met hun akties de publieke aandacht konden trekken, maar dat ook door middel van een goed opgezette, methodisch uitgevoerde en op het juiste moment begonnen optreden voor de belangen van de werkende jongeren belangstelling kon worden gewekt. Al was het dan niet direkt over de hele linie. Want enkele maanden later vertelde „Zeezwaluwhof”-directeur Dijkshoorn: „Honderdvijftig jongens hebben persoonlijk hun Tweede Kamerlid aangeschreven. Weet je hoeveel antwoorden? Drie! De briefjes waren sympathiek, maar weinigzeggend”. Kleisterlee had gelijk: De volksvertegenwoordiging zou nog heel wat m er druk nodig hebben.

6. PLAATSELIJKE ONRUST

In Scheveningen hadden werkende jongeren een duidelijk teken van zelfbewustwording gegeven. Het zou door vele anderen worden gevolgd. In Eindhoven ontketenden werkende jongeren rumoer bij gelegenheid van de opening van het nieuwe NKV-gebouw en bracht een aktiegroep van de SBBO-school (school voor beroepsbegeleidend onderwijs) namens 1200 leerlingen „zonder spandoeken, sit-in akties en straatdemonstraties” de eis van het recht op vorming onder de aandacht van minister Veringa, staatssekretaris Grosheide, de vakbeweging, de volksvertegenwoordiging, de SER en alle publiciteitsmedia. Maar ook onder de aandacht van andere scholen omdat „wij hopen op veel meer aktiviteit in het hele land, bij voorbeeld te organiseren door de leerlingenraden op de scholen”.

„Een stukje uit de brief van deze 1200 aan de minister van Onderwijs: „Waarom hebben wij, werkende jongeren in Nederland, geen recht om tot 19 jaar  en dag in de week verdere vorming en opleiding te ontvangen? Moet dat een gunst van de werkgever blijven? Door deze gunst worden veel l.t.s.-ers uitgeschakeld om een part-time kursus te volgen, omdat de werkgever het niet wil hebben. Of het gebeurt dat je vlak voor je eksamen de kursus moet afbreken omdat je bij een nieuwe werk-

gever komt te werken, die het niet wil hebben. Als er een tekort aan arbeiders is, wordt de vakopleiding als lokmiddel gebruikt: als er werkloosheid heerst word je niet aangenomen als je een dagopleiding wilt volgen".

In Sittard voerden part-time kursisten van het voortgezet lager beroepsonderwijs een forse plak-actie voor de volledige afschaffing van het avondonderwijs, - een actie die door de KWJ-Limburg werd gesteund en door het betreffende schoolbestuur aanvankelijk met dreigementen tegemoet werd getreden. Er kwamen acties in Breda en Tilburg; leiders en leidsters van de KWJ in Friesland legden hun eisen voor aan de minister-president; in verschillende plaatsen in andere provincies werden protesten gelanceerd en acties ondernomen.

7. WARM HOUDEN EN AANBLAZEN

Het was duidelijk dat het niet bij plaatselijke acties zou blijven. Daarvoor was er in zeer korte tijd al te veel in beweging gekomen in de kringen van de werkende jongeren zelf. Daarvoor was er ook te veel voldoening over deze ontwikkeling in de landelijke organisaties van de werkende jongeren, die nu eindelijk mochten vaststellen dat hun aansporingen tot eigen plaatselijke initiatieven en acties vruchten gingen afwerpen en die mede in het wakker worden van hun achterban een nieuwe stimulans vonden om met verhoogde energie in de slag te gaan. Door plaatselijke en regionale acties met raad en daad te steunen zoveel zij konden. Door ook van hun kant bij de overheid en andere instanties opnieuw de belangen van de werkende jongeren naar voren te brengen. Door in hun bladen de achterstelling van de werkende jongeren in duidelijke taal te schetsen, met een dubbele bedoeling: enerzijds de ontwakende zelfbewustwording onder hun leden warm te houden en aan te wakkeren en anderzijds de buitenwereld duidelijk te maken dat de zaak deze keer niet met een sisser zou aflopen. Een voorbeeld van zo'n duidelijke stellingname: het februari-nummer 1969 van „Werkende Jeugd”. Van pagina 3 knalt het in forse rode letters de wereld in:

„ZO GAAT HET NIET LANGER.....

Meer dan 100.000 jongens en meisjes in Nederland worden tekort gedaan.

De bedrijfsjeugd die voortgezette beroepsopleiding volgt, wordt, in vergelijking met leeftijdgenoten die naar school gaan of studeren, ernstig verwaarloosd. Terwijl scholieren en studenten beschikken over blijvende, dure voorzieningen, zijn de werkende jongeren afhankelijk van de goede wil van hun werkgever en van de situatie van het bedrijf waarin zij werken”.

Meer een strijdprogram dan een strijdkreet was de volgende resolutie, gedateerd 3 mei 1969:

„Werkende Jeugd”, de jongerenorganisatie van het Christelijk Nationaal Vakverbond, in Driebergen bijeen op haar konferentie over het probleem van

de tenachterstelling van werkende jongeren, is van mening dat de opleiding en vorming van werkende jongeren, alsmede de voorbereiding van scholieren op de overgang van school naar bedrijfsleven op tal van punten ernstig tekort schiet.

Van gelijke kansen voor alle jongeren is geen sprake zolang de opleiding en vorming van werkende jongeren zowel kwalitatief en kwantitatief als financieel bij andere vormen van onderwijs ernstig ten achter wordt gesteld.

„Werkende Jeugd” doet daarom een dringend beroep op de regering, de politieke partijen, de vakcentrales, het bedrijfsleven en de jongerenorganisaties

om met alle mogelijke middelen te bevorderen, dat op korte termijn maatregelen worden genomen die nodig zijn om:

- een vormingsplicht in te voeren voor werkende jongeren van 15 tot 18 jaar; na jaren van praten en studie worden nu daden verwacht;
- in leerlingstelsels en andere vormen van bedrijfsopleiding de avondstudie af te schaffen en te vervangen door de verplichting dat de bedrijven de leerlingen in de gelegenheid stellen om tenminste één dag per week een kosteloze dagopleiding te volgen;
- het lager beroepsonderwijs te verlossen uit het isolement waarin het is komen te verkeren na invoering van de Mammoetwet, waarbij een herziening van het leerplan en verlenging van de studieduur noodzakelijk zijn.

Tot slot doet „Werkende Jeugd” een dringend beroep op alle beroepsopleidingen, bedrijven, leerlingstelsels en konsulenten om te zorgen voor een juiste en gerichte communicatie onderling, vooral wanneer het gaat om de belangen van werkende jongeren, die juist in hun groei naar de volwassenheid een gerichte begeleiding van alle betrokkenen nodig hebben”.

8. INBOUWEN OF VRIJBLIJVEN

Aanvankelijk volgden de drie landelijke organisaties - „Werkende Jeugd” van het CNV, het NVV-Jongerencontact en de Katholieke Werkende Jongeren - in deze ontwikkeling hun eigen koers. Het belang van de zaak maakte echter de tijd snel rijp voor een gemeenschappelijk optreden. De stoot daartoe bleef niet lang uit.

Het optreden van de Aktiegroep „Zeezwaluw” leidde behalve tot navolging in het land ook nog tot iets anders. In zijn gesprek met leden van de aktiegroep had minister Veringa o.a. gezegd: „Wij kunnen niet met alle mensen gaan praten. De groepen moeten zich tot ons wenden en dan zijn wij bereid tot een gesprek”.

En ook: „Organiseer je en wij zullen nooit meer iets doen, jullie betreffende, voordat we met jullie verte-

genwoordigers hebben gesproken”.

Dat was aan geen dovemansoor gezegd en „Zeezwaluw” had op korte termijn met andere groepen contact opgenomen. Het resultaat was, dat eind januari 1969 een gesprek plaats vond tussen vertegenwoordigers van de Scheveningse ITO-school, van het NVV-Jongerencontact, van Werkende Jeugd-CNV en van de KWJ.

Deze bespreking leidde tot het besluit een soort „raad voor de bedrijfsjeugd” op te richten, die bij de overheid en andere instanties de spreekbuis zou worden voor alle werkende jongeren in Nederland. De opzet van de raad, zijn definitieve doelomschrijving en zijn precieze werkgebied zouden nader worden uitgewerkt.

Bestuurlijk liepen de gedachten sterk uiteen.

Dat ging niet helemaal van een leien dakje. Er was namelijk nogal wat verschil van inzicht over het karakter van de raad. Werkende Jeugd-CNV en de KWJ wilden een onafhankelijk lichaam, terwijl het NVV-Jongerencontact het wilde gieten in een samenwerkingsvorm van de drie werkende jongerenorganisaties, om het geheel vervolgens solide binnen het overlegorgaan van de vakcentrales in te bouwen. Dit verschil van inzicht is echter toch tot een oplossing gekomen, al heeft het wel vertragend gewerkt. Desondanks kon op 13 juni 1969 officieel de „Raad van Werkende Jongeren” worden opgericht als een van de vakcentrales onafhankelijke instelling. Er is bepaald, dat 70 procent van de vertegenwoordigers in de raad aangesloten dient te zijn bij een van de drie organisaties van werkende jongeren.

De term „bedrijfsjeugd” heeft men laten vallen, omdat ook jongeren uit bij voorbeeld de verzorgende beroepen, zoals kapsters, winkelpersoneel en dergelijke er in vertegenwoordigd moeten kunnen zijn.

9. DOODSBERICHT WEKT NIEUW LEVEN

Zolang de kontakten tussen de landelijke organisaties nog niet de vorm van een min of meer gereglementeerde en doelgerichte samenwerking hadden gekregen - zoals gesteld: in hoofdzaak door verstoring van de factoren van buitenaf - gingen de drie op hun eigen weg voort.

Zo maakte de KWJ veel werk van het stimuleren van de actie-gedachte en ging men zich intern bezig houden met het bijeen brengen van materiaal om die gedachte een sterke ruggegraat en stevige steunpunten te verschaffen. Afschaffing van het kursusgeld was belangrijk. Vervanging van het avondonderwijs door dagonderwijs ook. De ont koppeling van leerovereenkomst en arbeidsovereenkomst evenzeer. Maar het centrale punt was en bleef: **Het recht op vorming** van de werkende jongeren, op een zodanige manier erkend en geëffektueerd, dat eindelijk een *fundamenteel* begin zou worden gemaakt met de feitelijke achterstelling van de werkende jongeren op dit terrein.

De feitelijke achterstelling, want formeel was het recht er al. Heel lang zelfs. Uit de archieven werden oude nota's opgedolven over artikel 12 van de Ar-

beidswet 1919, waarin het recht op één dag vorming per week voor 15- en 16-jarige werknemers was vastgelegd. Dit spit- en graafwerk leidde tot een inspirende ontdekking, namelijk dat juist in dit jaar dat recht zijn vijftig-jarig bestaan zou gedenken. En daarmee was het aanknopingspunt gevonden.

In het mei-nummer 1969 van „Werkende Jeugd” verscheen, uitgestrekt over een dubbele pagina en omgeven door een vette zwarte rand, het volgende „overlijdensbericht”:

Met grote droefenis geven wij kennis dat ons vertrouwen in de levensvatbaarheid van Artikel 12 van de Arbeidswet, geboren op 1 november 1919, van ons is heengegaan. Het recht op één dag per week onderwijs of vorming voor werkende jongeren is in de Arbeidswet al 50 jaar geleden erkend. Maar bedrijfsbelangen en de belangen van de Schatkist hebben een uitvoering van dit recht tot nu toe in de weg gestaan.

Herhaalde oproepen tot specialistenhulp om dit dode artikel tot leven te wekken, zijn zonder resultaat gebleven.

Artikel 12 ligt opgebaard in de Rijksarchieven.

Liever geen bezoek.

Blijken van deelneming worden verwacht op het adres Oorsprongpark 9, Utrecht.

Met dit overlijdensbericht sloeg de vlam goed in de pan. Duizenden overdrukken, gratis beschikbaar gesteld aan ieder die er maar om wilde vragen, vlogen als affiches het land in. Op tal van plaatsen werden plakacties georganiseerd. De politie deelde processen-verbaal uit tegen illegale plakkers. Er werden demonstraties gehouden met het „overlijdens-affiche”, met spandoeken en kreten op lts' en en streekscholen. Het regende solidariteits- en adhesiebetuigingen van jongerengroeperingen, leerlingenraden en aktiekomités van scholen, van directeuren en leraren van „instellingen van beroepsbegeleidend onderwijs”, van konsulenten, van leerlingstelsels en van gewoon meelevende mensen, die met de vorming en de opleiding van de werkende jeugd helemaal niets te maken hadden.

Ineens was ze er, de publieke belangstelling voor het wel en wee van de werkende jongeren. Dank zij wat Kleisterlee een jaar eerder „de druk vanuit de werkende jeugd zelf, vanuit de organisaties” had genoemd. Wat jarenlang naarstig zwoegen en ploeteren, vergaderen, konfereren, organiseren en petitioneren niet had kunnen bewerkstelligen bleek plotseling mogelijk: vette koppen in de kranten, interviews in toonaangevende opinie-tijdschriften, gesprekken voor de radio, reportages op de televisie.

het wetsartikel dat 50 jaar lang dode letter bleef

ARTIKEL 12 van de Arbeidswet-1919

1. Het hoofd of de bestuurder van een onderneming is verplicht een jeugdig persoon van vijftien jaar of ouder, die in zijn onderneming arbeid verricht, met inachtneming van het bepaalde krachtens het derde lid, in de gelegenheid te stellen gedurende ten hoogste één hele of twee halve werkdagen per week lessen of een cursus in een inrichting voor godsdienst-voortgezet-herhalings of vakonderwijs of enigerlei andere vorm van algemene opleiding of verdere vorming te volgen als degene bij wie de jeugdig persoon inwoont, tenminste één week voordat deze lessen of de cursus begint een daartoe strekkend verzoek schriftelijk tot het hoofd of de bestuurder der onderneming heeft gericht.

2. Een verzoek als bedoeld in het eerste lid moet inhouden, een opgave van de aard van het onderwijs, de algemene opleiding of de verdere vorming van de inrichting waarin het wordt gegeven, alsmede de uren gedurende welke de jeugdig persoon de lessen zal volgen.

3. Heeft het hoofd of de bestuurder bezwaren tegen het verzoek op grond van de uren, gedurende welke de jeugdig persoon de lessen of de cursussen zal volgen, zo wendt hij zich binnen drie dagen na de dag waarop het verzoek bij hem ingekomen is, schriftelijk tot het distrikthoofd. Deze beslist daarop gedurende welke uren het hoofd of de bestuurder verplicht is de jeugdig persoon in de gelegenheid te stellen de lessen te volgen.

4. Door of namens onze Minister kan voor een bepaalde onderneming en voor een bepaalde tijd voorwaardelijk of onvoorwaardelijk gehele of gedeeltelijke ontheffing van de in het eerste lid aan het hoofd of de bestuurder der onderneming opgelegde verplichting worden verleend.

5. Het distrikthoofd kan bepalen, dat gedurende een door hem vastgestelde tijd in de in het eerste lid aan het hoofd of de bestuurder opgelegde verplichting niet geldt ten aanzien van een jeugdig persoon die van de hem geboden gelegenheid om de in het eerste lid bedoelde lessen of de cursus te volgen niet geregeld gebruik maakt.

6. De in het eerste lid vermelde verplichting geldt niet ten aanzien van een jeugdig persoon, op wie het in artikel 9, vierde lid, vermelde van toepassing is.

Tot goed begrip

a. In artikel 8 van de Arbeidswet staat: „Deze wet

verstaat onder jeugdige personen: arbeiders beneden 18 jaar”.

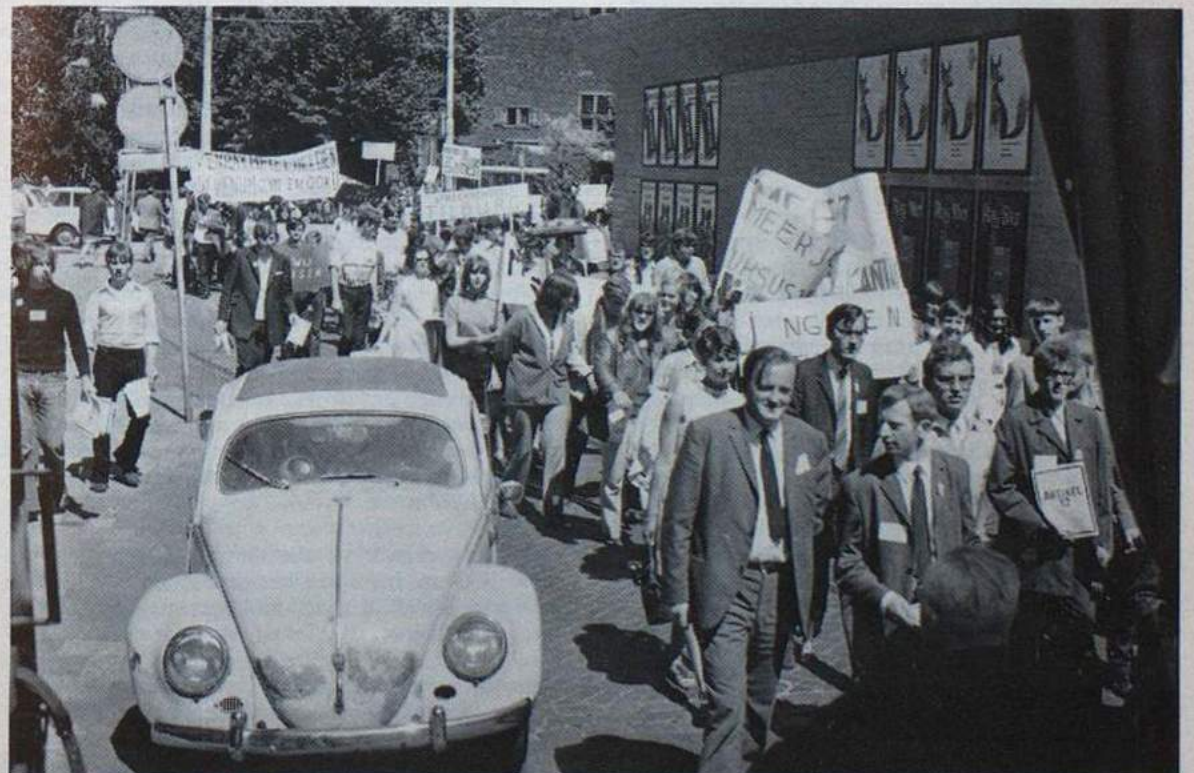
b. Het in artikel 6 genoemde artikel 9, vierde lid, luidt:

4. Een jeugdig persoon van 15 jaar, die als 14-jarige arbeid heeft verricht of werkzaamheden als bedoeld in het eerste lid en daarbij verplicht was algemeen en op het beroep gericht onderwijs te volgen of deel te nemen aan een andere opleidings- of vormingskursus, mag slechts arbeid verrichten of werkzaamheden als bedoeld in het eerste lid of werkzaamheden in enig beroep buiten een onderneming, indien hij het school-, les- of cursusjaar van dat onderwijs of die opleidings- of vormingskursus tot het einde volgt.

Met grote droefenis geven wij kennis dat ons vertrouwen in de LEVENSVATBAARHEID van

ARTIKEL 12

van de Arbeidswet, geboren op 1 november 1919, van ons is heengegaan. Het recht op één dag per week onderwijs of vorming voor werkende jongeren is in de Arbeidswet al 50 jaar geleden erkend. Maar bedrijfsbelangen en de belangen van de Schatkist hebben een uitvoering van dit recht tot nu toe in de weg gestaan. Herhaalde oproepen tot specialistenhulp om dit dode artikel tot leven te wekken, zijn zonder resultaat gebleven. Artikel 12 ligt opgebaard in de Rijksarchieven. Liever geen bezoek. Blijken van deelneming worden verwacht op het adres Oorsprongpark 9, Utrecht.

III. de vlam in de pan

10. T.V. ONTDEKT VERGETEN GROEP

Op 1 mei 1969 wijdde het VARA tv-programma „Achter het nieuws” een lange uitzending aan: „De werkende jongeren, een vergeten groep”. Hieruit een aanhaling die, al is het niet kort, de situatie op een duidelijke manier weergeeft.

„Een miljoen jongeren van 14 tot 19 jaar werkt in fabrieken, werkplaatsen, kantoren en dergelijke, daarvan hebben 400.000 niet meer dan lager onderwijs of lager beroepsonderwijs. En van deze 400.000 leert er een 100.000 nog iets bij in een leerlingstelsel of op een vormingsinstituut. Veel bedrijven in Nederland zien het belang in van een leerovereenkomst. Ze zijn gebaat bij beter ontwikkelde werknemers. Tegelijkertijd proberen zij de jonge arbeiders door deze leerovereenkomsten aan zich te binden. 't Mes snijdt aan twee kanten. De jongeren die al vroeg de fabriek zijn ingegaan hebben behoefte aan een goede opleiding. Er zijn veel bedrijven die eenvoudig niet in staat zijn de jeugdige werknemer deze te verschaffen. Zij hebben er het geld niet voor of zij kunnen hun werknemers geen dag missen. In het algemeen gaan de jonge arbeiders in het leerlingstelsel per week een dag of een halve dag en twee avonden naar school. De jongeren maken praktisch dezelfde uren als de ouderen. Naast de bedrijfsopleiding kunnen zij, als zij willen, en als het bedrijf bij wijze van gunst het toestaat, naar een vormingsinstituut, een halve of een hele dag per week. Het vormingsinstituut beoogt de jongeren wat meer algemene ontwikkeling te geven. Te weinigen maken van deze mogelijkheid gebruik.

Een miljoen jongeren is in ons arbeidsproces opgenomen. Driehonderdduizend moeten het doen met het beetje dat ze op de lagere school geleerd hebben. Driehonderdduizend jongeren die straks moeten gaan stemmen, maar die nauwelijks ergens van weten. Driehonderdduizend jongeren die straks in de bedrijven mee moeten gaan praten, maar die niet geleerd hebben hun gedachten onder woorden te brengen. Driehonderdduizend jongeren die steeds meer achterop zullen raken in een wereld die steeds sneller vooruit gaat.

Niet alleen de studenten, ook de jongeren in de fabrieken stellen thans hun eisen. Geef ons tenminste in plaats van de gunst, het recht op vorming, zeggen zij. Een eis waarmee de vakbonden en straks de raad van de bedrijfsjeugd zich zullen moeten gaan bezig houden.

De vormingsinstituten willen nog verder. Zij willen de instelling van een vormingsplicht tot en met 18 jaar. Dat zou in de praktijk er op neerkomen, dat alle werkende jongeren minstens een dag per week

vormingsonderwijs zouden genieten.

Nog verder gaat *het NVV*, dat vandaag met het revolutionaire plan komt de algemene leerplicht tot 18 jaar te verlengen.

Dat wil zeggen tot en met 16 jaar op school plus een jaar praktijk als een soort stage. Door dit systeem zouden de jongeren beter ontwikkeld en met meer vakkennis de maatschappij in gaan.

Een gedeelte van de jongeren die overdag werken, is nu verplicht – willen ze in hun vak hoger op komen – om 's avonds bij te leren. Zij zijn nog steeds in hun leerperiode. In tijden van laagconjunctuur zijn zij slecht af. Zij behoren tot diegenen die er het eerste uitgaan. In feite komt het er op neer dat voor hen de school gesloten wordt. Over de driehonderdduizend die niets bijleren spreken we nog niet eens.

Honderdduizenden jongeren zijn iedere dag ook voor onze welvaart in touw. Ons volk als geheel, plukt daarvan de vruchten. Maar zelf zijn ze dikwijls het slachtoffer van het feit dat zij zonder voldoende onderwijs en opleiding zijn gaan werken. Door hun werk komen zij nauwelijks toe aan hun eigen ontwikkeling.”

11. MOEDELLOOS, MACHTELOOS, WOEST EN WANHOPIG

Die laatste zin had een antwoord-bij-voorbaat kunnen zijn op wat de minister van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, Mej. Klompé, twee en een halve week later op 17 mei 1969 in Roermond zou voorhouden aan de kopstukken van de „Stichting Jeugdwezijn Midden-Limburg:

„Alleen rekening houden met de jeugd is te weinig. Alleen het beste met haar voor hebben is ook te weinig. Alleen de wensen van de jeugd horen en in het beleid verwerken schiet te kort. Wij zullen er vertrouwd mee moeten worden dat de jeugd als een eigen groep blijvend in onze maatschappij mee zal gaan doen. Haar stem is onmisbaar in de samenspraak. De jeugd hoort erbij, moet mee een keuze maken, mee beslissen en mee regelen”.

Dat was een zeer te waarderen opmerking, recht tegen het zere been van het gezelschap waarvan de gemiddelde leeftijd rond de 45 jaar lag en dat zich met het welzijn van de jeugd moest gaan bezig houden, terwijl de ontbrekende jongeren op de stoep tegen deze komedie stonden te protesteren. Maar jammer genoeg gaf minister Klompé geen antwoord op de vraag *hoe* de jeugd, en speciaal de werkende jeugd, dat allemaal zou moeten doen. „Door hun

werk komen zij aan hun eigen ontwikkeling nauwelijks toe”, zei de spreker in „Achter het Nieuws”.

KWJ-voorzitter Wim Bos diepte op 11 mei het probleem nog wat verder uit op de Centrale Raadsvergadering van zijn organisatie:

„Het is voor een echte democratie niet voldoende dat je iedereen maar vrij laat en dat iedereen mee mag praten; je moet er ook voor zorgen dat iedereen mee kan praten. Maar wij gaan op veertien-, vijftien- of zestienjarige leeftijd aan het werk. Wij werken en zijn ingekapseld in het arbeidsproces van winkels, fabrieken, ziekenhuizen en kantoren”.

En behalve een gebrek aan ontplooiingsmogelijkheden is er nog een andere belemmering.

„Wij voelen ons afwisselend moedeloos, machteloos, woest en wanhopig omdat door allerlei ingewikkelde structuren in deze, *onze* welvaartsstaat veel werkende jongeren niet eens *de kans* gegeven wordt om na te denken en mee te praten”.

Daarmee was, voor de zoveelste keer, de eis van de werkende jongeren om ontwikkelings- en ontplooiingskansen tegen zijn wezenlijke achtergrond geplaatst.

12. OUWE BOKKEN

Hetgeen intussen natuurlijk niet belette, dat praktische acties voortgang vonden. Want ondanks alle beweging was er in feite nog niets gebeurd. De druk moest verder toenemen. Dat vonden ook werkende jongeren uit Haarlem, het Gooi en Amsterdam, voor wie op 21 juni in Haarlem de eerste meer-dan-plaatselijke demonstratie werd georganiseerd. Het werd geen succes wat het deelnemersaantal betreft; dat bleef met ongeveer honderd beneden de verwachtingen, wat echter geen afbreuk deed aan de sfeer. Die was, om het in één woord samen te vatten, kritisch. Tegenover iedereen: de werkgevers, de politieke partijen, de overheid en vooral de vakbeweging. Zei een van de deelnemers bij het betreden van de vergaderzaal (aanhaling uit een radio-reportage van „Dingen van de dag”):

„Het viel me ook, toen ik hier binnenkwam en het forum zag plaats nemen, bijzonder tegen, dat er twee van die ouwe bokken achter de tafel zaten voor de vakbeweging en niet twee jonge vakbondsmensen”.

En een andere:

„Want evenals in de politieke partijen die het zwaar voor hun kop krijgen de laatste tijd, blijkt ook heel duidelijk in de vakbeweging een vergrijzing van de leden. Waarom is dat? U dacht toch niet dat de jongeren niet wisten dat de vakbond bestond? U dacht toch niet dat de jongeren niet wisten, dat die mensen daar voor ons behoren te vechten?”

De jongeren hebben alleen de overtuiging – en die overtuiging wordt door u geschapen – dat u gewoon geen donder doet voor de jongeren”.

De woordvoerder van de vakbeweging kon daar niet

zo heel veel tegen inbrengen. Maar hij was in elk geval oprecht toen hij antwoordde:

„Ik meen eerlijkheidshalve gewoon te moeten zeggen dat ik de indruk heb, dat er door de vakbeweging, als u daarmee bedoelt het NVV, CNV en NKV, weinig aan artikel 12 is gedaan”.

De Vara-verslaggever sloot zijn reportage dan ook af met deze woorden:

„Het valt sterk te betwijfelen of de werkende jongeren vanmiddag naar huis zijn gegaan met het gevoel dat hun belangen in goede handen zijn en dat aan hun problemen hard zal worden gewerkt”.

13. GOED GEBRULD, LEEUWIN!

Een week later, in Den Haag, was dat anders. Daar zaten op 26 juni 500 werkende jongeren uit alle delen van het land in een grote zaal bij elkaar om aan hun grieven, wensen en eisen nog eens hartgrondig lucht te geven, terwijl een delegatie uit hun midden een verklaring aan de Tweede Kamer overhandigde en een tweede afvaardiging een kort eisen-programma aan staatssecretaris Grosheide overlegde. De eerste delegatie was gauw terug. Ze had gelegenheid gekregen de verklaring af te geven. En daarmee basta! Kamervoorzitter Mr. v. Thiel had het niet nodig gevonden de zitting korte tijd te onderbreken om de kamerleden in de gelegenheid te stellen van de eisen van de demonstrerende jongeren kennis te nemen. Die mededeling werd met boe-geroep, hoongelach en gefluit door de vijfhonderd in ontvangst genomen. Zij vonden het, met de voorzitter van de vergadering Wim van Seeters, schandelijk dat voor de eerste demonstratie van de werkende jongeren sinds 1945 niet een ogenblikke tijd kon worden vrijgemaakt. En ze hebben dat door middel van een openhartig telegram dan ook prompt aan de heer Van Thiel kenbaar gemaakt.

De delegatie naar staatssecretaris Grosheide bleef heel wat langer weg. Deze was dan ook bereid tot een gesprek. Hij had zich zelfs bereid verklaard zijn mening over de hem voorgelegde eisen in het hol met de vijfhonderd leeuwen te komen toelichten. Om de leeuwinnetjes overigens niet te vergeten, want die lieten zich daar ook niet van hun zachtzinnige kant kennen.

Ali van der Wal uit Wormer gaf een pittig toespraakje weg, waaruit het volgende fragment:

„Wij nemen het niet langer dat onderwijs en vorming worden gebruikt als trekpleister voor de hoogconjunctuur. Dit is een ongehoorde toestand van rechteloosheid. Laten we eens beginnen met de verzorgende beroepen van de werkende meisjes, zoals verpleegster, bejaardenhelpster, verzorgsters, wijkverpleegsters, winkelmeisjes en anderen. Vooral de verpleegsters en de bejaarden-helpsters en de verzorgsters hebben een zwaar beroep, vooral geestelijk zwaar werk. Hun primaire arbeidsvoorwaarden zijn slecht. Men heeft vaak een zesdaagse werkweek, slechte regeling van arbeidstijden, – dit

betekent dat er onder andere een tekort aan personeel is, dus dat betekent dat er harder gewerkt moet worden. Daarbij komt ook nog dat de salariering niet denderend is, dus al met al geen rooskleurige situatie.

Over de winkelmisjes valt ook nog wel het een en ander te vertellen. Wij pleiten voor hen voor betere voorzieningen inzake arbeidstijden, voor het werk tijdens feestdagen en andere hoogtijdagen. Het komt vaak voor dat meisjes van 14, 15 jaar soms 14, soms 16 uur per dag in de winkel staan op dagen met avondverkoop zoals dat o.a. voorkomt met Sinterklaas. Ook is het een rot-situatie dat wanneer de winkel om 6 uur dichtgaat, de winkelmisjes vaak nog een half uur nodig hebben om de winkel schoon te moeten maken. Dit overwerk krijgen ze niet uitbetaald. En daarom eisen wij van de minister dat er op korte termijn een einde wordt gemaakt aan deze situatie".

14. TOEGEJUICHT EN UITGEFLOTEN

Er heerste een geladen stemming in het Haagse „Amicitia".

En het werd er voor staatssecretaris Grosheide niet rustiger op toen vlak voor zijn optreden een verklaring van de levensschool Dongen werd voorgelezen, namens de staf en alle deelnemers van die school ondertekend door directeur A. Hartmans.

In deze verklaring stond o.a. het volgende:

„Gaarne waren wij vanmiddag aanwezig geweest in Den Haag om de gerechtvaardigde verlangens en wensen van de werkende jeugd mede te bekrachtigen. Dat wij er niet zullen zijn, vindt zijn oorzaak in het feit dat de plaatselijke verhoudingen het niet toelaten, dat de werkende jeugd zijn verlangens op deze wijze kenbaar maakt. Met name is door enkele werkgevers gesteld, dat zij zich wel kunnen verenigen met de verlangens van de werkende jeugd, maar dat zij niet kunnen sympathiseren met en hun medewerking niet kunnen geven aan deze wijze van actie. Wij achten het een groot bezwaar, dat een aantal werkende jongeren door deze houding in hun vrijheid belemmerd wordt om op hun eigen wijze uiting te geven aan hun gerechtvaardigde wensen en verlangens. Wij dringen er met klem op aan, dat door u (de staatssecretaris dus) op korte termijn de nodige stappen worden ondernomen om te komen tot een wettelijke regeling van de situatie der werkende jeugd, inclusief een vrije en onbelemmerde meningsuiting".

Toen de staatssecretaris het woord kreeg om verslag uit te brengen over zijn gesprek met de delegatie van de vergadering die hem een lijstje van 8 eisen had voorgelegd, registreerde de bandopname enkele minuten lang weinig verstaanbaars. Dat wil zeggen: weinig verstaanbaars buiten het boe-geroep, het geschreeuw, het gezang, de spreekkoren en (minder op de voorgrond tredend) enig applaus. Maar het ru-

moer stierf weg en de heer Grosheide kreeg waar hij om gevraagd had: „even stilte, als u geïnteresseerd bent naar mijn standpunt ten aanzien van die acht punten".

Hij werd zelfs toegejuicht toen hij verklaarde het eens te zijn met de eis van minstens een dag vormingswerk voor alle werkende jongeren tot en met 18 jaar. Er kwam echter een massaal spreekkoor voor in de plaats toen de heer Grosheide liet doorschemeren dat de invoering daarvan nog wel even tijd zou kosten. „Want het is bij een aantal dingen in het leven wel eens zo dat het gemakkelijk is om 't te zeggen, maar dat er wel eens enige tijd kan verlopen tussen het zeggen van iets en 't doen daarvan".

Waarop de zaal uitbarstte in een daverend: Een, twee, drie, vier – Komt er nog wat van? en op de band uit de mond van een wanhopige staatssecretaris alleen nog hoorbaar is: „Zo komt er niks van, zo komt er helemaal niks van. Zó niet".

15. HET ALOUDE AFSCHUIFSYSTEEM

Om een lang verhaal wat te bekorten: de heer Grosheide was het met vrijwel elk punt van het eisenprogramma, volledig, grotendeels of in belangrijke mate eens. Zijn konklusie bleef echter duidelijk aan de vage kant:

„In de memorie van toelichting op de onderwijsbegroting, die voor 1 oktober zal uitkomen, zullen duidelijk de algemene lijnen moeten worden uiteengezet die gevolgd moeten worden. Een uitwerking ervan is denkbaar nog in het najaar, rondom de behandeling van de begroting, zodat dan een meer concrete discussie in het parlement kan plaats vinden".

Deze met groot lawaai ontvangen formulering werd door voorzitter Wim van Seeters in al haar ontwijkende schamelheid aan de kaak gesteld.

„Ik heb aan het begin van deze middag gezegd: wij zijn hier naar toe gekomen met vijfhonderd werkende jongeren om resultaten te bereiken. En nu, na een demonstratie van een uur, na een gesprek van onze delegatie van anderhalf uur met staatssecretaris Grosheide en na het optreden van twintig minuten van staatssecretaris Grosheide voor deze zaal, is er nog niks bereikt. Staatssecretaris Grosheide heeft gezegd, dat hij het allemaal belangrijk vindt. Maar tevens heeft hij gezegd: het is niet alleen een zaak van het ministerie van Onderwijs. En dat beste jongelui, is nou net de kloof waar het om gaat. Het is een afschuifstelsel, al vijftig jaar lang. De minister van Onderwijs zegt: het is niet alleen een zaak van Onderwijs, maar het is ook een zaak van minister Roolvink van Sociale Zaken. En minister Roolvink zegt: dat is een zaak waarover ik niet alleen kan beslissen, 't is een zaak ook van de werkgevers en het bedrijfsleven. Dat wil dus zeggen, dat wij nog steeds afhankelijk zijn van de goodwill van een werkgever. Dat wil dus

zeggen, dat er op dit moment totaal nog geen beslissingen zijn genomen over een concreet overleg tussen beide ministeries. Dat wil dus zeggen, dat er op dit moment niemand verantwoordelijk is voor de situatie van de werkende jongeren in Nederland, want het is een afschuifstelsel.

Je moet goed beseffen dat wat we hier vandaag gedaan hebben, een begin is, een begin van de strijd. Wij kunnen en wij mogen niet meer terug. Wij zullen op allerlei manieren keihard moeten vechten voor onze rechten.

En daarom roep ik jullie hier nu al op, om jullie mede-jongeren van jullie scholen en uit jullie buurt op zaterdag 1 november mee te brengen om dan nog veel harder dan nu en veel massaler onze eisen opnieuw naar voren te brengen".

1 november 1969: de vijftigste geboortedag van artikel 12. De herdenking was aangekondigd. En er was gelijk al bijgezegd dat het geen feestelijk jubileum zou worden.

16. VUURPIJL OP KOMST

De demonstratie in Den Haag kon zeker, behalve dan wat de oogst aan concrete resultaten betrof, als een volledig succes worden gezien. Zij had in alle opzichten aan de verwachtingen voldaan en opnieuw bewezen een strijdmiddel te zijn dat, mits goed gehanteerd, een duidelijke indruk kan maken niet slechts op de deelnemers, maar evenzeer op de publieke opinie. En dit laatste maakt het een geschikt middel om druk uit te oefenen, bij voorbeeld op de politieke partijen die voor veranderingen in de publieke opinie bepaald gevoelig plegen te zijn. Zeker met verkiezingen in aantocht!

Den Haag 26 juni 1969 was dus een goed begin, zeker als er rekening mee wordt gehouden dat bij de opzet ervan toch wel enkele ongunstige factoren in het spel waren geweest. De belangrijkste daarvan waren: de korte tijd van voorbereiding en het feit dat de deelneming noodgedwongen beperkt had moeten blijven tot de kring van de KWJ.

Wat het eerste betreft: op zeer korte termijn (iets meer dan 2 weken vóór de 26e juni) had de actiegroep van de streekschool te Roermond contact opgenomen met het landelijk bureau van de KWJ in Utrecht over de vraag of er nog vóór de schoolvakanties iets zou kunnen worden gedaan om artikel 12 en wat daar omheen hangt nog eens ekstra onder de aandacht van de regering en van de volksvertegenwoordiging te brengen. In Utrecht is toen de gedachte aan een demonstratieve bijeenkomst in Den Haag schetsmatig uitgewerkt en zijn enkele dagen besteed aan het peilen van de belangstelling voor een dergelijke gebeurtenis bij een aantal steunpunten in het land. Het definitieve besluit om op 26 juni in de residentie te gaan demonstreren is pas genomen toen iets langer dan een week vast stond, dat op een deelname van ongeveer 500 werkende jongeren kon worden gerekend. Het ligt voor de hand dat aan verdere uitwerking en organisa-

tie op zo'n korte termijn heel wat improviseren te pas is gekomen.

Die tijdnood is er ook de oorzaak van geweest, dat men zich bij de opzet in feite tot de eigen kring moest beperken. Vanzelfsprekend zijn de beide andere landelijke organisaties van werkende jongeren op de hoogte gesteld toen het vast stond dat de demonstratie door zou gaan, en is hen verzocht daar zo mogelijk nog aan mee te werken. In werkelijkheid was die mogelijkheid echter nauwelijks meer aanwezig. Het moest allemaal te snel.

Het succes van 26 juni, de algemeen erkende noodzaak van verder dóórdrücken en het gelukkige feit dat inmiddels de Raad van de Werkende Jongeren tot stand was gekomen, vormden samen goede perspectieven voor het voortzetten van de actie en met name voor het in de kiem aanwezige plan om rond 1 november de klap te geven op de vuurpijl, die voor iedereen de achterstelling van de werkende jongeren en hun massaal verzet daartegen in een helder licht zou zetten.

IV. de lange hete zomer

17. BESLUIT TOT LANDELIJKE AKTIE

Bij het ingaan van de letterlijk lange hete zomer van 1969 vertoonde de zaak van de werkende jongeren enkele ontwikkelingen die reden gaven voor een gematigd optimisme. Er was in elk geval beweging en vooruitgang in sommige opzichten. Dank zij het openlijk in verzet komen van de werkende jongeren tegen de voortdurende verwaarlozing van hun maatschappelijke belangen was de algemene aandacht voor hun positie duidelijk toegenomen. Zij hadden meer toegang gekregen tot de publiciteitsmiddelen. De vakbeweging vertoonde de bereidheid hen opnieuw te ontdekken als sociale wezens met typische eigen belangen en noden. De politieke partijen begonnen de bewustzijnsvernuwing af te leggen als zouden zij alleen voor de kiesgerechtigden op de bres hoeven te staan. En de regering was tot het inzicht gebracht dat de vaderlandse jeugd niet uitsluitend bestaat uit lagere school-jeugd, middelbare scholieren en universiteitsstudenten.

Het was echter allemaal nog slechts verbetering aan de buitenkant, nog maar een begin van begrip, dat nog niet veel verder kwam dan het gevoel dat er inderdaad iets voor de werkende jongeren zou moeten worden gedaan. Aan het antwoord op het *wat, wanneer en hoe* was men nog lang niet toe. Daarover zou ernstig moeten worden nagedacht, ijverig gestudeerd, in de daarvoor bevoegd geachte organen, uitvoerig beraadslaagd en verantwoord gerapporteerd; er zou met belanghebbende groepen en instanties moeten worden overlegd; er zou gedegen moeten worden gecijferd en gerekend, om uiteindelijk alle konsekventies tegen elkaar afwegend, tot een evenwichtige besluitvorming te kunnen komen.

Kortom: de hele procedure zou naar het gebruikelijke patroon worden afgewerkt. Aandacht voor de werkende jongeren? Natuurlijk!

Konkretisering van hun wensen op zo kort mogelijke termijn? Ho, ho, alles in het leven heeft zijn tijd nodig. Alle beweging die zij hadden losgemaakt, kon voor de werkende jongeren toch niet verdoezelen, dat hun zaak opnieuw gevaar liep in de verdragende officiële molens wederom op de lange baan te worden geschoven.

Daarom moest de druk áánhouden.

De zomer bracht dan ook geen stilstand. In de lange, hete dagen bleven alle hens aan dek om het kruut te verzamelen, de lont aan te leggen en de vuurpijl in stelling te brengen.

Reeds op 19 augustus staken Wim van Seeters, Wiel Friedrichs, Ila Schoutsen en Jaap Kos in een Amsterdams café de koppen bij elkaar en een uurtje later werd tijdens een bijeenkomst bij de Nederlandse

Jeugd Gemeenschap besloten, dat er inderdaad op 1 november een grootse actie zou worden ontketend. Ze zou uitgaan van „Werkende Jeugd-CNV”, van het NVV-Jongerencontact, van de Katholieke Werkende Jongeren en van de Raad van Werkende Jongeren.

Op het moment dat het definitieve besluit viel, was er al het een en ander aan voorbereidend werk gedaan. Er waren contacten geweest met andere organisaties en instellingen op het terrein van de werkende jeugd, aan wie in principe medewerking was gevraagd en van wie de toezegging daarvoor was verkregen. Er lag eveneens een plan-in-eerste-aanleg klaar, waarin het doel en de opzet van de actie in grote trekken waren aangegeven en waarin tevens richtlijnen voor de organisatorische opzet waren neergelegd. Een week later, op 26 augustus, kwam een kleine „voorbereidingsgroep” voor de eerste maal bij elkaar om de voornaamste uitgangspunten nader uit te werken.

18. CENTRALE LEIDING: HET AKTIECENTRUM 1 NOVEMBER

Allereerst kreeg de organisatie de noodzakelijke aandacht. Er werd besloten een „Gezamenlijk Aktiecentrum 1 november” in te richten en dit te vestigen op het adres Oorsprongpark 9 in Utrecht (het sekretariaatsadres van de KWJ), als centraal punt van waaruit de vier verantwoordelijke organisaties samen de actie zouden leiden en uitvoeren.

Vervolgens werden drie werkgroepen ingesteld, namelijk een *beleidsgroep*, een *inhoudelijke groep* en een *technische organisatiegroep*. De eerste en de laatstgenoemde werden gevormd door vertegenwoordigers van de vier organisaties; in de inhoudelijke groep werden deze vertegenwoordigingen aangevuld met deskundigen uit het vormingswerk, de vakbeweging en het leerlingwezen.

Voor elk van de groep werd een *taakstelling* vastgelegd. Deze taakstellingen hielden, kort samengevat, het volgende in:

- a. *beleidsgroep*
nadere uitwerking en definitieve vaststelling van de totale actie, dit in overleg met de vier samenwerkende organisaties;
de voorbereiding van een uit te geven Aktieboek;
de propaganda (werving) voor het meedoen aan de actie;
het mobiliseren van de publiciteitsmedia en de publieke opinie;
het benaderen van instanties, organisaties en personen die bij het gebeuren op 1 november in Den Haag zouden worden betrokken;
de coördinatie van de ingestelde werkgroepen;

de regeling van de financiën;
en alles wat er verder binnen de beleids sfeer te doen zou zijn.

b. *inhoudelijke groep*

het nader analyseren van de positie van de werkende jongeren op verschillende terreinen;
het verzorgen van gespreksstof ten behoeve van de voorbereiding van de deelnemers in de plaatselijke actie- en gespreksgroepen;
het bijeen brengen en ordenen van de eisen die in de plaatselijke groepen naar voren zouden komen en in Den Haag zouden worden voorgelegd.

c. *technische organisatiegroep*

de volledige technische organisatie van het gebeuren in Den Haag, zoals o.a. de regelingen met de politie en andere gemeentelijke autoriteiten en diensten, het opvangen van de deelnemers uit het hele land, de ochtendbijeenkomst, het begeleiden van de aangewezen groepen naar de verschillende „gesprekspunten”, de gang van zaken bij de demonstratie en bij de massale middagbijeenkomst ter afsluiting van de actie, en alles wat verder voor een goed verloop van een massale demonstratieve actie nodig is.

Voor wat de opzet van de „Dag van de Werkende Jongeren” betreft, waren van het begin af enkele uitgangspunten vastgesteld.

Het protest zou gaan tegen de *totale* achterstelling van de werkende jongeren.

Daarom moest er één grote *landelijke* demonstratie zijn.

De actie zou zich richten op het realiseren van *wettelijke* maatregelen.

Daarom moesten vooral *de regering, het parlement en de politieke partijen* onder druk worden gezet.

Zij zouden *verantwoording* moeten afleggen over wat er tot nu toe aan de opheffing van de achterstelling van de werkende jongeren was gedaan.

En zij zouden dat moeten doen aan de *werkende jongeren zelf*, die ook *zelf* hun eisen voor de naaste toekomst naar voren zouden moeten brengen.

19. HET AKTIEBOEK

Met deze uitgangspunten als basis werd van begin september af de uitwerking en uitvoering van het actie-plan ter hand genomen. Voor de beleidsgroep betekende dit op de eerste plaats een globaal programma opstellen voor 1 november en daarnaast de werving aanpakken om in het hele land een zo groot mogelijke deelname aan de actie te verzekeren. Binnen enkele weken was dit werk zo ver gevorderd, dat de goedkeuring van de vier verantwoordelijke organisaties op het programma was verkregen en dat tevens een eerste ontwerp was gemaakt voor een Aktieboek.

Dit was bestemd voor de plaatselijke afdelingen van de drie organisaties van werkende jongeren, voor vormingsinstituten, voor onderwijs- en vakopleidingsinstellingen van werkende jongeren, voor jongeren-

afdelingen van vakbonden en verder voor elke organisatie of instelling die bereid zou zijn actief mee te werken om de „Dag van de Werkende Jongeren” tot een succes te maken. Naast de algemene publiciteit voor de 1e november zou vooral het Aktieboek de deelneming in het land moeten stimuleren en er tevens voor moeten zorgen dat de jongeren zelf aan het gebeuren op deze dag een eigen actieve bijdrage zouden geven.

Met het oog hierop werd in het Aktieboek een belangrijke plaats ingeruimd voor gespreksstof, met daarop aansluitende vragen, over de positie van de werkende jongeren in verschillende situaties: het onderwijs, de vakopleiding, het bedrijf, de maatschappij, alsmede in bijzondere groepen. De bedoeling hiervan was, dat zij zich aan de hand van dit materiaal in hun plaatselijke gespreksgroepen goed op hun eigen positie zouden bezinnen. Daardoor zouden zij zich nog eens duidelijk, en nu niet in algemene zin maar rechtstreeks vanuit hun eigen positie en hun eigen ervaringen, bewust worden van de punten waarop zij bij andere groeperingen van hun leeftijdsgenoten ten achter zijn gebleven. En van uit deze rechtstreekse persoonlijke bewustwording dienden dan hun eisen tot verbetering te worden gesteld.

Het Aktieboek heeft bij de voorbereiding van de „Dag van de Werkende Jongeren” een belangrijke rol gespeeld en heeft een groot aandeel gehad in het succes van de actie. Het werd in 6500 exemplaren over het hele land verspreid. Het spreekt vanzelf, dat naast de beleidsgroep ook de inhoudelijke werkgroep een zeer belangrijke bijdrage tot het Aktieboek heeft geleverd. Deze groep heeft immers met name de gespreksstof aangedragen en de discussievragen opgesteld. Behalve aan de gespreksstof werd in het boek ruime aandacht geschonken aan het doel en de opzet van de actie. Voorop stond een klemmende oproep aan de werkende jongeren in Nederland om op 1 november in groepsverband naar Den Haag op te trekken, daar aan de regering en andere verantwoordelijke instanties verantwoording te vragen voor hun beleid ten opzichte van de werkende jongeren en via een vreedzame bezetting van allerlei gebouwen hun eisen aan de vertegenwoordigers van onze samenleving voor te leggen.

Het tweede stuk van het boek was gewijd aan wenken in verband met de inhoudelijke voorbereiding en met de voorbereiding van de technische organisatie ter plaatse. Het bevatte dan ook o.a. uiteenzettingen over de taak van de gespreksleiders en van de technische leiders.

Gezien de grote betekenis van het Aktieboek voor het succes van „De Dag van de Werkende Jongeren”, leek het nuttig het in zijn geheel aan dit verslag toe te voegen. (Zie Bijlage).

20. SPEKTAKEL BUITENSHUIS, WERK BINNENKAMERS

Vanzelfsprekend was met het verschijnen van het Aktieboek de propaganda voor de 1e november niet

kompleet. Ook langs andere wegen werd de aandacht op de aktie van de werkende jongeren gevestigd. Het „Aktiecentrum” stelde de algemene publiciteit op de hoogte van de gang van zaken door persberichten uit te geven. Dagbladen gingen door met vraaggesprekken met werkende jongeren en functionarissen van hun organisatie. Radio en t.v. werden geïnformeerd en vonden de zaak interessant genoeg om er over te blijven berichten. Zo besteedde b.v. het KRO-Jongerenprogramma „Sjook” een belangrijk deel van zijn uitzending van 4 oktober 1969 aan het vraagstuk van de werkende jongeren.

„De figuur is zo, dat hij die niet op z'n poot speelt – en daarmee bedoelen we meer dan alleen maar het kracht bijzetten aan de eisen – automatisch in het verdomhoekje rolt. In die verdomhoek hebben bijvoorbeeld de werkende jongeren jaren gezeten. Een achterstelling op alle gebied, maar vooral in het onderwijs, waardoor die ghetto-positie van het lager beroepsonderwijs ontstaat waar we het net met Gonnie Rijs, algemeen secretaresse van de KWJ, over hadden. Een ondergeschiktheid binnen de totaliteit van het onderwijssysteem, waardoor weer het probleem van de te vroege beroepskeuze ontstaat of het kiezen van een richting op een lager nivo”.

„Maar zaterdag 1 november komen de werkende jongeren en masse naar Den Haag. Ze verwachten daar de mensen die doorgaans de beslissingen nemen zoals de ambtenaren van de ministeries van Onderwijs, Sociale Zaken en Maatschappelijk Werk. Ook de leden van de Tweede Kamer-commissies van die departementen. Verder willen ze praten met alle partijbesturen, leden van de SER, de werkgevers- en werknemersorganisaties en met ministers als Klompé, Roolvink en Veringa. Er worden op dit moment informele contacten gelegd met deze gespreksfiguren. Zij die weigeren om op 1 november in Den Haag te zijn om met de werkende jongeren te praten, komen op een zwarte lijst, een lijst die gepubliceerd gaat worden ..... bijvoorbeeld in Sjook”.

Naast dit op de openbaarheid gerichte optreden werden ook meer „verborgen” activiteiten ter hand genomen. Het actiecentrum benaderde een groot aantal instellingen die zich met de werkende jongeren bezig houden om hen op de hoogte te brengen van de aktie en hen te vragen daaraan mee te doen. Om er enkele te noemen: Levensscholen, Mater Amabilis-scholen, het Nationaal Centrum Vorming Bedrijfsjeugd, tehuizen voor werkende jongeren, open jeugdwerkprojecten en jeugdzorgprojecten, part-time scholen en zo meer. Dan was er het eigen terrein van de drie organisaties van werkende jongeren dat zij elk afzonderlijk bewerkten: hun vakcentrale en de daarbij aangesloten vakbonden, die eveneens in het bezit gesteld werden van het Aktieboek en die allen de vraag kregen voorgelegd of zij bereid waren hun medewerking aan de „Dag van de Werkende Jongeren” te verlenen.

21. HET UITZETTEN VAN HET STRIJDPERK

Een zeer belangrijke taak van de beleidswerkgroep was ook het benaderen van instanties in Den Haag. In enkele gevallen gebeurde dat niet direkt vanuit het Aktiecentrum, maar namen leden van dit centrum en van de werkgroepen op zich, om bepaalde personen uit hun eigen geestelijke omgeving eerst eens informeel te polsen over hun bereidheid om de werkende jongeren in de gelegenheid te stellen hun eigen zaak op hun eigen wijze bij de verschillende instanties te presenteren.

In het algemeen bleek die bereidheid inderdaad aanwezig en zo konden begin-oktober officieel de brieven uit, ondertekend door de voorzitter van de beleids-groep Huib Groeneveld en de secretaresse Gonnie Rijs, waarin de volgende personen en instanties om hun medewerking werd gevraagd:

* het Overlegorgaan van de drie Vakcentrales

„Het is daarom dat wij U met klem willen vragen dat de drie voorzitters van de Vakcentrales op zaterdag 1 november beschikbaar zijn om konkrete vragen en eisen aan te horen en te beantwoorden. Omdat wij alle direkt verantwoordelijke mensen op deze dag zullen ontmoeten, zou het toch zeker een reële verwachting zijn, dat de drie topmensen vanuit de vakbeweging de totale groep werknemers vertegenwoordigen”.

* minister Veringa van Onderwijs en Wetenschappen, minister Klompé van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, minister Roolvink van Sociale Zaken en Volksgezondheid,

„Het ligt in de bedoeling 's morgens in de vergaderzaal van de Tweede Kamer ongeveer 200 werkende jongeren met de drie ministers te laten discussiëren over de situatie van de werkende jongeren. Verder ligt het in de bedoeling op de ministeries met hoofdamttenaren van deze ministeries in discussie te gaan. Wij vragen U bij de morgen-zitting in de Tweede Kamer aanwezig te zijn. Eveneens vragen wij U een ruimte in Uw ministerie ter beschikking te stellen en eventueel nodige andere voorzieningen te treffen”.

* de politieke partijen

D'66 - PPR - KVP - PSP - CHU - ARP - PvdA - CPN - VVD.

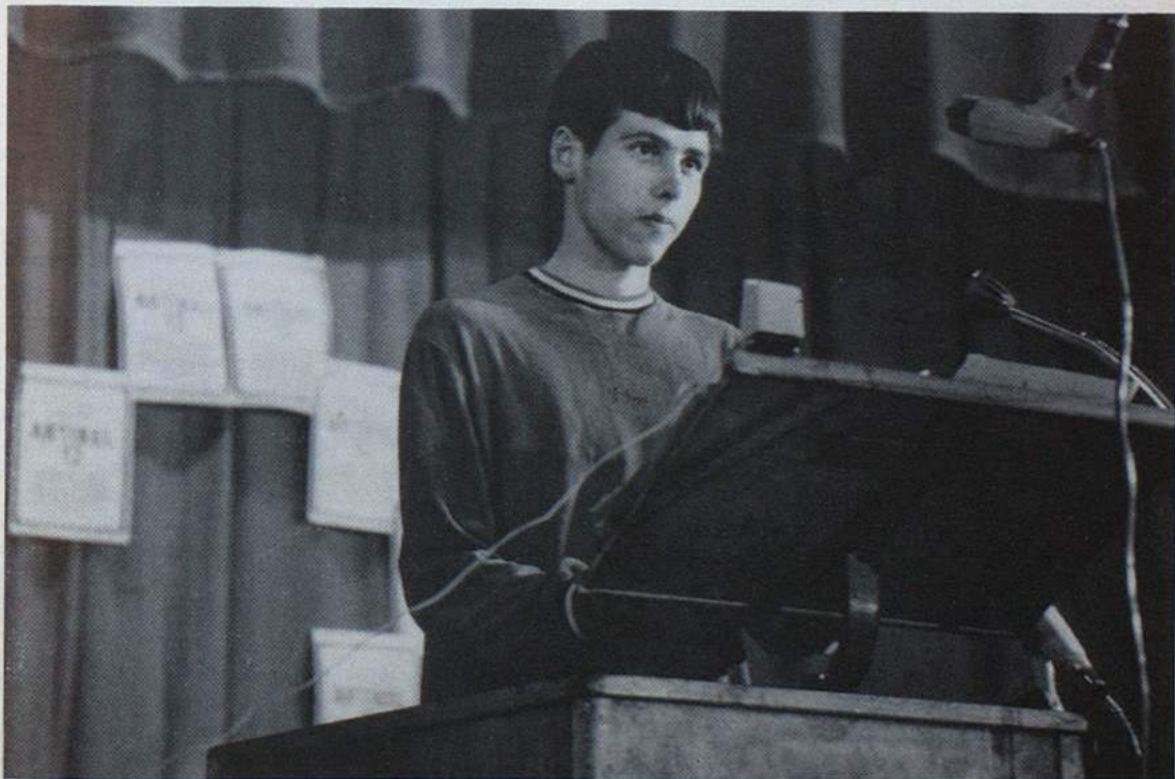
„De werkende jongeren in Nederland zouden ook graag van U willen horen wat er in het belang van de werkende jongeren is gebeurd. Uiteraard worden de beleidsmensen op deze bijeenkomst verwacht”.

* de Sociaal-Economische Raad

* de Gespreksgroep J'67 (Jongerenstatuut) van het ministerie van Sociale Zaken

* de vaste commissies uit de Tweede Kamer voor de drie hierboven genoemde ministeries.

„Een groep werkende jongeren zal in de commissiekamer van het Tweede Kamergebouw een omgekeerde hearing organiseren. Hierbij zullen de

kamerleden de kans krijgen de werkende jongeren te informeren wat hun commissies en fracties ten behoeve van de werkende jongeren hebben gepresteerd”.

* de werkgeversorganisaties.

Zoals gesteld, vrijwel iedereen bleek bereid op de gevraagde wijze mee te werken. Eigenlijk was er maar één die het liet afweten; de VVD, de *Volkspartij voor Vrijheid en Democratie*. Maar ja, Shakespeare schreef al – en hij was vast de eerste niet – „Wat zegt een náám?”

22. HAKKEN MET DE BOTTE BIJL

Toch moesten, ondanks de gebleken bereidwilligheid, in het program enkele wijzigingen worden aangebracht. Het plan om in de zittingszaal van de Tweede Kamer met de drie ministers bijeen te komen en een discussie te houden en om elders in het gebouw een „omgekeerde” hearing te beleggen voor de gezamenlijke kamerleden, met inbegrip van de leden van de vaste commissies van Onderwijs, CRM en Sociale Zaken stuitte op moeilijkheden.

Het presidium van de Tweede Kamer berichtte bij monde van Mr. F. J. F. M. van Thiel aan het Aktiecentrum:

„Voor een discussie tussen niet-leden der Kamer en een of meer ministers is de aangewezen plaats, naar het mij voorkomt, een der ministeries. Het ligt – ik vermeld dit wellicht ten overvloede – niet op de weg van het Presidium bij het organiseren van deze discussie te bemiddelen. Wij nemen dus aan dat U een verzoek aan de ministers om hieraan mede te werken rechtstreeks tot hen richt”.

Wel werd de zogenaamde Handelingenkamer ter beschikking gesteld voor een eventuele samenkomst met een of meer vaste commissies. Inmiddels was het Aktiecentrum ook op andere gronden dan de mening van de heer Van Thiel tot de overtuiging gekomen, dat een gesprek met de drie ministers afzonderlijk, elk op het eigen departementsgebouw, de voorkeur verdiende. Dit werd dus geregeld.

Mr. van Thiel kreeg echter als voorzitter van het Kamerpresidium een nieuw verzoek om de vergaderzaal van de Tweede Kamer ter beschikking te stellen, nu „om een groep van 150 jongeren te laten discussiëren met de vaste Commissies van Onderwijs en Sociale Zaken. In de Handelingenkamer zullen dan 80 werkende jongeren met de vaste kamercommissie van CRM gaan discussiëren”.

Maar ook dit feest ging niet door. Mr. van Thiel liet dit aan het Aktiecentrum weten zonder er doekjes om te winden:

„... deel ik U mede dat mij is gebleken dat de Voorzitters van de door U genoemde commissies niet van plan zijn om deze op 1 november bijeen te roepen om als zodanig met U te discussiëren, zodat er geen bijeenkomst van de vaste Commissies voor Onderwijs en Wetenschappen en voor Sociale Zaken en Volksgezondheid in de grote vergaderzaal zal plaatsvinden, evenmin als een discussie met de

vaste Commissie voor Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk in de Handelingenkamer”.

Dat hiermede overigens niet elk gesprek van de baan was, werd – op wat hoffelijker wijze, om niet te zeggen op een wat minder botte manier – duidelijk uit een brief van dr. J. Tans, geschreven namens de drie vaste Kamercommissies.

„Een hearing van Kamercommissies is niet mogelijk. Een commissie is geen beleidsinstantie. Zij bedrijft als zodanig geen politiek en kan zich daarvoor dan ook niet verantwoorden.

Verantwoording kan alleen worden gevraagd aan partijen, fracties en individuele politici. Op grond hiervan moeten twee konklusies worden getrokken.

1. Aan een bijeenkomst met Kamercommissies als door U bedoeld, kan door ons geen medewerking worden verleend.
2. Wel kan een gesprek worden georganiseerd met Kamerleden uit verschillende fracties, maar dan alleen op grond van Uwerzijds naar voren gebrachten inzichten en verlangens. De leiding van dit gesprek behoort dan in handen te liggen van een der Kamerleden.

Mij is gebleken dat verschillende Kamerleden tot een dergelijk gesprek met U op 1 november bereid zijn.

Zij zullen U derhalve op die dag gaarne ontmoeten”.

Het gesprek kwam er toch, zij het niet precies zoals de organisatoren zich oorspronkelijk hadden voorgesteld, maar wel in de Tweede Kamer en in de „Handelingenkamer”.

23. VERDUBBELING VAN DE STRIJDMACHT

Er waren trouwens nog meer punten die niet met de aanvankelijke verwachting klopten. Ofschoon men van het begin af goede hoop had ten aanzien van het uiteindelijke aantal deelnemende werkende jongeren aan de manifestatie in Den Haag, was de schatting voorzichtigheidshalve op ongeveer 2000 gesteld. Al spoedig bleek echter, dat deze raming te laag was genomen. Enkele weken na de start van de actie in het land durfde optimisten zelfs al te voorspellen, dat geen zaal in Den Haag groot genoeg zou zijn om het middag-kongres te herbergen. Hoger dan een verdubbeling van het oorspronkelijk verwachte aantal durfde men echter met zijn schatting nog niet te gaan. Het getal van 4000 zou echter niet alleen ruimschoots worden gehaald, maar zelfs ver worden overtroffen. En wat nog meer zegt: de actieve deelneming van de werkende jongeren uit alle geledingen aan de plaatselijke gespreksvoorbereidingen was groter dan men had durven hopen. Want ook in jongeren-kringen is het verschijnsel niet onbekend, dat velen, die wel te vinden zijn voor een „uitje”, verstek laten gaan als er op hen een beroep wordt gedaan om er ook iets voor te doen.

Voor de „Dag van de Werkende Jongeren” bleek het aantal passieve meelopers echter verheugend klein.

V. luchtig tussenspel

24. HET JAARLIJKS FEESTJE OP HET BINNENHOF

Het zou te ver voeren de drie werkgroepen en het Aktiecentrum bij de uitvoering van hun hiervoor weergegeven taakstellingen (pag. 18 en 19) tot in bijzonderheden te volgen. Beperking tot de belangrijkste werkzaamheden lijkt daarom gewenst. Het spreekt vanzelf, dat de laatste loodjes daarbij hun gewicht terdege lieten voelen en dat met name in de week die aan de 1e november vooraf ging door alle betrokkenen enorm veel werk moest worden verzet. Daarover straks wat meer. Want voor de tijd zover was gevorderd, had zich het jaarlijkse gebeuren van de Derde Dinsdag in september voorgedaan: de plechtige opening door de koningin van het nieuwe zittingsjaar van de Staten-Generaal. Kompleet met het gebruikelijke plechtstatige vertoon, afbrokkelend overblijfsel van een achterhaalde romantiek, met Kamerleden in goudgegalonneerde broeken en hun dames in bijpassende mooie jurken.

Kompleet ook met het samenraapsel van losse Nederlandse zinnen, in zorgvuldig afgemeten hoeveelheden per ministerie bijeengesprokkeld en aan elkaar geplakt tot wat nog steeds met nauwelijks verholten eerbied „De Troonrede” wordt genoemd. Volledig eveneens met de elk jaar eendere foto's van het koffertje waarin de vriendelijk naar de kamera lachende minister van Financiën – alleen diens naam en gezicht wisselen nog wel eens – zogenaamd de rijksbegroting oftewel de Miljoenennota naar het parlement draagt.

Van heel de overleefde drukte waarmee de Derde Dinsdag in september wordt versierd, is in feite alleen het verschijnen van de rijksbegroting van belang. En dit jaar was ze voor de werkende jongeren van bijzondere betekenis, omdat immers staatssecretaris Grosheide namens de minister van Onderwijs en Wetenschappen tijdens de demonstratie van 26 juni in Den Haag had aangekondigd, dat de toelichting bij de begroting van dit departement voor het jaar 1970 de algemene richtlijnen zou bevatten waarlangs het vraagstuk van de werkende jongeren naar zijn oplossing moest worden gebracht. Er werd dan ook met grote belangstelling naar dit stuk uitgezien.

25. SCHUIMTAART ALS HOOFDSCHOTEL

Had het alleen om het aantal regels gegaan dat in de onderwijsbegroting aan de werkende jongeren was gewijd, dan zouden deze jongeren alle reden hebben gehad om juichkreten aan te heffen. Zij kregen immers vier hele pagina's lang de onverdeelde aandacht van minister Veringa – een omvangrijk hoofdgerecht,

waarnaast een passage in zowaar de Troonrede zelf en enkele (overigens weinig zeggende) paragrafen in de begroting van Sociale Zaken en Volksgezondheid respectievelijk als een bescheiden, maar passend, voor- en nagerecht mogen worden beschouwd. Hoe mooi dat hoofdgerecht er echter ook uitzag, bij goed dóórproeven bleek het minder pittig dan het uiterlijk deed vermoeden. Want wel vermelden grote koppen in de krant „Veringa doet wat voor de werkende jeugd” (Trouw van 19 september 1969) en „Werkende Jeugd krijgt eindelijk aandacht en Overheidsgeld” (Het Vrije Volk, zelfde datum), maar die koppen kloppen niet met wat er onder staat. Het verhaal in Trouw komt namelijk niet verder dan „Minister Veringa wil...” en „De minister van onderwijs hoopt...” – wat allebei nog iets anders is dan *doen* – en de onderwijsredakteur van Het Vrije Volk zet zijn „koppenmaker” voor leugenaar door te schrijven: „Uit de stukken blijkt dat er aarzelend een beleid wordt bepaald. Maar van een budget is nog geen sprake”.

En zo was het ook. Eigenlijk kwam de hoofdschotel nog het meest overeen met een schuimtaart: veel mooi opgemaakte luchtigheid om te verdoezelen dat er aan het omvangrijke geheel maar een akelig klein beetje stevigheid te bekennen viel.

In de kringen van de werkende jongeren en hun organisaties werd de begroting van minister Veringa dan ook met de bekende „gemengde gevoelens” ontvangen: aan de ene kant toch wel enige voldoening over de goede bedoelingen van de minister (openlijke erkenning van het recht van de werkende jongeren op passend onderwijs, maatschappelijke vorming en doelmatig beroepsonderwijs) en over zijn goede voornemens (het indienen van een wetsontwerp waarin dat recht op vorming en onderwijs wordt gegarandeerd), – maar anderzijds teleurstelling.

Met goede bedoelingen waren de werkende jongeren nu al zoveel jaren lang zoet gehouden en alle goede voornemens konden toch niet uitwissen, dat er nog altijd geen concrete maatregelen werden voorgesteld en dat in de onderwijsbegroting voor het onderwijs en de vorming van de werkende jongeren nog geen cent werd uitgetrokken.

Het was dus wéér bij woorden gebleven. De daden lieten nog steeds op zich wachten. Die werden in feite opnieuw bijna een jaar naar achteren verschoven; tot 1 juli 1970 om precies te zijn. Er was immers nog zo veel te doen, aldus de toelichting op de onderwijsbegroting, dat zeker vóór die datum geen wet op het vormings- en onderwijsrecht in uitzicht zou kunnen worden gesteld.

26. ZOETHOUDERTJES HOEVEN NIET

En juist omdat er zoveel moest worden uitgezocht en geregeld, en juist vanwege de manier waarop de minister zich voorstelde dat alles te doen, bleken de werkende jongeren er allerm minst gerust op, dat de goede voornemens van de minister tijdig zouden kunnen worden gerealiseerd en dat er niet opnieuw uitsstel zou optreden. Er moest immers in betrekkelijk korte tijd – iets meer dan een half jaar – worden nagegaan welke wettelijke maatregelen nodig zouden zijn om bepaalde oplossingen te verwezenlijken, wat daarvoor aan personeel en gebouwen nodig zou zijn, wat het allemaal zou moeten gaan kosten. Bovendien moest bekeken worden welke gevolgen „de te treffen voorzieningen voor de arbeidswetgeving hebben en met welke gevolgen verder in de sociale sektor moet worden gerekend”.

En dan was er de zaak van het overleg, dat de minister aan alle kanten tot zijn recht wilde laten komen: overleg met de minister van Sociale Zaken over het „jongerenstatuut” en over de coördinatie bij het voorbereiden van beslissingen betreffende de werkende jongeren; overleg met de Sociaal-Economische Raad waaraan een advies-aanvraag was voorgelegd over de schadelijke gevolgen van de koppeling van leerovereenkomsten aan arbeidsovereenkomsten; overleg met de instanties en organisaties op het gebied van het vormingswerk voor de leerplichtvrije jeugd en van het beroepsbegeleidend onderwijs; overleg met de werkende jeugd zelf en met haar organisaties. „Natuurlijk, allemaal noodzakelijk”, zoals het KWJ-blad „Werkende Jeugd” schreef. „Maar ook allemaal geschikt om vertraging te veroorzaken en bijzonder geschikt om de boot af te houden als dat, om welke reden dan ook, gewenst mocht blijken. Dat hoeft dan bepaald niet van de kant van de minister te komen; er zijn genoeg belanghebbenden die grondige veranderingen liever langzaam dan snel tot ontwikkeling zien komen”.

27. PROEFBALLONNETJE GAAT NIET OP

Het stuk van minister Veringa, hoe belangrijk het op zichzelf genomen was, wekte dan ook bij de werkende jongeren allerm minst het gevoel dat het doorvoeren van maatregelen ten behoeve van de werkende jeugd nu toch eindelijk wel in een stroomversnelling was geraakt.

Zij bleken trouwens niet de enigen die naast de goede voornemens-op-papier liever een eerste concreet begin van die maatregelen gezien zouden hebben, al was het maar een bescheiden begin. Ook in de Tweede Kamer bleek die opvatting aanwezig. Op 16 oktober 1969 werd daar een motie ingediend, ondertekend door de Kamerleden Aarden en Mej. Kessel (PPR), Den Uyl (PvdA), Van Mierlo (D'66) en Wiebenga (PSP). Deze motie luidde als volgt:

De Kamer,
overwegende,
dat het onderwijs voor de leerplichtvrije jeugd on-

voldoende vormingsmogelijkheden voor de jongeren biedt, die met dat eerste onderwijs moeten volstaan,
dat voornemens tot herziening van het kleuter- en basisonderwijs voor de toekomstige generaties jongeren betere vormingsmogelijkheden in het vooruitzicht stellen,
spreekt als haar oordeel uit,
dat ook de huidige generaties leerplichtvrije werkende jongeren, die in dit opzicht een achtergebleven groep vormen, meer vormingsmogelijkheden moeten krijgen,
verzoekt de regering,
met voorstellen te komen waardoor met ingang van 1 augustus 1970 onderwijs en vorming gedurende tenminste 1 dag per week onder werktijd van alle werkende jongeren van 15 jaar mogelijk wordt gemaakt,
en tevens er voor te zorgen dat binnen afzienbare tijd na 1970 kan worden gekomen tot verdergaande voorzieningen voor onderwijs en vorming voor werkende jongeren,
en gaat over tot de orde van de dag.

Deze motie heeft het niet gehaald. Zij werd tijdens de behandeling van de onderwijsbegroting besproken en verworpen. De scheidingslijn tussen vóór- en tegenstanders was duidelijk en dus gemakkelijk te trekken: de oppositiepartijen stemden natuurlijk vóór, de regeringspartijen waren even natuurlijk tegen. Het feit dat de motie uit de hoek van de oppositie afkomstig was, had haar politieke lot in feite al van te voren bepaald. Zo gaat dat in de dagelijkse praktijk van onze vaderlandse politiek. Er moet al iets heel bijzonders aan de hand zijn, iets als een nationale ramp, willen regeringspartijen en oppositie elkaar op het vlak van het politiek beleid in een eendrachtige beslissing vinden. En als zo iets bijzonders werd het vraagstuk van de werkende jongeren nog altijd niet ervaren.

VI. toch gaat de bom barsten

28. HET KRUIT VERZAMELD, DE LONT GEREED

Tegen half-oktober was de voorbereiding van de 1 november-actie een goed eind gevorderd. De organisatie was in grote trekken voor elkaar. Sinds beginseptember hadden de landelijke werkgroepen elk voor zich ongeveer iedere week een werkvergadering gehouden om te bespreken wat er allemaal te doen viel. Daar waren afspraken gemaakt, taken verdeeld, besluiten genomen; de voortgang van de actie was er voortdurend onder ogen gezien. De resultaten waren vastgelegd in verslagen en notities, zodat iedereen wist waar hij – of zij – aan toe was. Aan het onderlinge contact tussen de drie werkgroepen was veel aandacht besteed, zodat men wederzijds goed van elkaars vorderingen op de hoogte was.

Vanuit het Aktiecentrum waren de verbindingen gelegd en onderhouden met de aktiepunten in het land. Er waren opwekkingen tot deelname aan de actie uitgegaan, aanwijzingen gegeven, inlichtingen verstrekt.

Er was aktie-materiaal klaargemaakt en ter beschikking gesteld van de plaatselijke werkers. Maar terwijl de werkgroepen en het Aktiecentrum in de gelegenheid waren geweest voortdurend rechtstreeks contact met elkaar te houden, hadden de verbindingen met het „achterland” zich noodgedwongen voornamelijk tot papieren kontakten moeten beperken. Naarmate de 1e november dichterbij kwam werd echter op dit vlak de behoefte aan een persoonlijke ontmoeting sterker gevoeld: uit het land om ten aanzien van sommige punten nog meer gedetailleerde gegevens te krijgen, twijfelpunten te kunnen doorpraten en vragen te kunnen stellen; van de kant van het Aktiecentrum om ten aanzien van de hele organisatie in een rechtstreeks gesprek met de plaatselijke verantwoordelijken de puntjes op de i te zetten.

29. DE STRATEGIE BEPAALD

Vandaar dat op 25 oktober 1969 in het Kontakt der Continenten te Soesterberg een voorbereidingsdag werd belegd voor een ontmoeting tussen de centrale Aktieleiding en de plaatselijke of regionale discussieleiders, busleiders en technische leiders. De bijeenkomst stond onder leiding van Huib Groeneveld, voorzitter van de Raad van Werkende Jongeren. De mensen van het Aktiecentrum namen met de aanwezigen de hele aktie nog eens grondig door. Vanzelfsprekend namen daarbij de aanwijzingen over de organisatie van de reis van de deelnemers uit alle streken van het land en de technische regelingen voor de gang van zaken in Den Haag een belangrijke plaats

in. Het belangrijkste punt van deze voorbereidingsdag was echter toch de „inhoudelijke” kant van de Dag van de Werkende Jongeren.

Daarom werden de achtergronden van de aktie nog eens kort belicht en werd vooral aandacht besteed aan de vragen *wat er in de verschillende gesprekken in Den Haag naar voren zou worden gebracht en hoe dat zou moeten gebeuren*. Ten aanzien van het eerste (wat?) waren intussen zowel door het Aktiecentrum als vooral door de plaatselijke groepen „eisenpakketjes” samengesteld om deze naar voren te brengen bij de verschillende instanties die bezocht zouden worden. In Soesterberg werd in het bijzonder de wijze van presentatie (hoe?) doorgesproken, zodat elke gespreksleider en woordvoerder van zijn taak op de hoogte zou zijn. Bovendien werd de wijze van verslaggeving onder ogen gezien, zodat in de grote middagbijeenkomst mededeling zou kunnen worden gedaan van de manier waarop de verschillende ontmoetingen met de Haagse instanties en funktionarissen was verlopen.

Dit alles gedaan zijnde konden de plaatselijke leiders goed geïnstrueerd en de mensen van het Aktiecentrum gerustgesteld naar huis, gesterkt in de overtuiging dat het op 1 november in elk geval aan een goede organisatie niet zou mankeren en klaar om tijdens de nog resterende week in volledig vertrouwen op het succes van de aktie de laatste werkzaamheden ter hand te nemen.

30. DE ALLERLAATSTE LOODJES

Want natuurlijk viel er in die laatste week nog wel het een en ander te doen. Plaatselijk bijvoorbeeld de definitieve regeling van de autobus-reizen, het maken van spandoeken met pittige leuzen en het instuderen van spreekkoren die er niet om zouden liegen. En voor de drie centrale werkgroepen en het landelijk Aktiecentrum lagen ook nog een aantal zware laatste loodjes te wachten: een rijstebrijberg van uiteindelijke technische regelingen met de politie- en andere autoriteiten, gidsen, tentenverhuurders (het enorme aantal deelnemers dwong ertoe beslag te leggen op de monster-tent van het Cirkus Toni Boltini); busindelingen, herkenningstekens voor de deelnemers en armbanden voor de leiders, parkeerborden, route-aanwijzingen, EHBO-maatregelen en regelingen met geluids-technici; het bijlijpen, als gevolg van veranderingen-op-het-laatste-moment van organisatorische en inhoudelijke punten; het verzorgen van de informatie aan de publiciteitsmedia om de publieke belangstelling goed warm te houden – en alles wat zich verder aan onverwachte verwickelingen bij een massale landelijke demonstratie kan voordoen.

Wat de publiciteit betreft had men uiteraard ook reeds tijdens de hele voorbereidingsperiode op de grote trom geslagen.

Regelmatig waren aan de pers berichten verstrekt over de plannen voor de 1e november en over de verheugend grote weerklank die de aktie overal in het land had gevonden. Die berichten hadden een ruime verspreiding gekregen, zodat ook via de dagbladen en andere publiciteitsmiddelen het Nederlandse volk op de hoogte was gebleven van het spektakel dat zich in Den Haag zou gaan afspelen. Het ligt voor de hand, dat met het naderen van de 1e november de belangstelling van sommige aktieve kranten niet tot de algemene berichtgeving vanuit het Aktiecentrum beperkt bleef. Werkers uit dit centrum werden benaderd voor vraaggesprekken, waarin dan in de regel niet slechts de vorderingen van de 1-november-aktie zelf, maar ook nog eens de hele achtergrond van het optreden van de werkende jongeren naar voren werd gehaald.

31. KLAAR VOOR DE KLAP

Zo bevatte bijvoorbeeld het „Algemeen Handelsblad” van 30 oktober 1969 een artikel van bijna een halve pagina onder de dubbele kop: „Zaterdag massale demonstratie in Den Haag. Werkende jeugd protesteert tegen kinderarbeid en gebrek aan onderwijs”.

Het artikel bestond in hoofdzaak uit een weergave van een gesprek met Wim van Seeters, die hier nog eens de gelegenheid vond de grieven van de werkende jongeren op een rijtje te zetten en bovendien te wijzen op het geweldloze karakter van de aktie. „De jongeren die op 1 november meedoen, willen per sé geen geweld, maar een positieve bijdrage leveren aan het geheel”. En op een vraag van de verslaggever waar nu plotseling bij de werkende jongeren zo'n „emancipatiedrang” vandaan kwam, antwoordde van Seeters: „Die drang tot aktie is er al heel lang. Er hebben zich al heel wat kommissies mee bezig gehouden en er zijn al heel wat rapporten over geschreven. Ik geloof dat we alleen nu pas de juiste methode hebben gevonden. Ik geloof dat we altijd te netjes zijn geweest, te weinig brutaal. Maar wil je wat bereiken, dan moet je in het nieuws komen, dan moet je aan de weg timmeren. Ik geloof op dit moment, dat je pas resultaten kunt bereiken als je de topmensen in aanraking brengt met de groep waar ze niets van weten”.

Aan de vooravond van de Dag van de Werkende Jeugd, namelijk op vrijdag 31 oktober, besteedden „VPRO-vrijdag” (radio), AVRO-minjon (radio) en „Den Haag vandaag” nog uitgebreid aandacht aan de laatste voorbereidingen voor de aktie. AVRO-minjon begon met flitsen van de Haagse demonstratie van 26 juni en knoopte daaraan de vraag vast: „Wat is er nu sedert deze eerste demonstratie gebeurd?” Het antwoord van twee (niet met name genoemde) werkers uit het Aktiecentrum:

„Praktisch heel Nederland weet nu dat er een probleem van de werkende jongeren is. Bijna alle kranten, de radio en de t.v. hebben uitgebreid aandacht aan de zaak besteed en blijven dat doen en laten de mensen heel duidelijk de achterstelling van de werkende jongeren zien. Wat betreft de overheid is er gekonstateerd dat er nog meer gepraat is dan vroeger.

Alleen minister Veringa heeft toegezegd dat er nog dit jaar een wetsontwerp van de regering komt. Maar wat en hoe het gaat worden weten we nog niet. Er is nog niets konkreets gebeurd. Dat wil zeggen: er zijn wel konkrete voorstellen gedaan, maar er zijn daarvoor nog geen financiële middelen uitgetrokken. We kunnen dus wel stellen dat er niks gebeurt en misschien het komende jaar ook nog niet.

Vandaar dat we zaterdag met z'n allen naar Den Haag gaan om onze eisen nog een keer duidelijk kracht bij te zetten.

Dat de werkende jongeren zelf zich hoe langer hoe meer bewust worden van hun eigen situatie blijkt ook wel hieruit, dat we op 26 juni met 500 jongeren waren. Nu komen we met bijna 8.000, als 't er intussen al niet meer zijn”.

VII. 't is de schuld van 't kapitaal

32. HET PROGRAMMA

Het Aktiecentrum had het programma voor de „Dag van de Werkende Jongeren” in grote trekken als volgt vastgesteld:

10.00 - 10.30 uur

Aankomst van de bussen met deelnemers uit alle hoeken van het land op het Malieveld in Den Haag. Sommige bussen gaan naar een tevoren afgesproken adres voor het houden van een discussie met bepaalde personen of instanties en voor het overhandigen van hun eisen.

Andere bussen komen niet eerst naar het Malieveld, maar begeven zich rechtstreeks naar hun aangewezen discussieadres.

11.00 uur

Samenkomst van degenen die op het Malieveld blijven in de grote cirkustent van Toni Boltini voor een gesprek met vertegenwoordigers van centrale werkgeversorganisaties en van de drie vakcentrales.

In verschillende delen van de stad beginnen de discussies.

13.00 uur

Alle bussen met deelnemers zijn terug op het Malieveld, om zich op te stellen voor de demonstratieve optocht, langs een door de politie aangewezen route naar het regeringscentrum (het Binnenhof).

15.00 uur

Afsluiting van de „Dag van de Werkende Jongeren” met een korte bijeenkomst in de tent op het Malieveld.

Samenvatting van de gestelde eisen.

16.00 uur

Einde.

Vertrek van de bussen naar huis.

33. DE DAG DER TIENDUIZEND

„Het Malieveld” is voor de echte Hagenaar een begrip, eigen en onvervreemdbaar; even Haags als Het Vrijthof Maastrichts is, de Martinitoren Gronings en de Dam Amsterdams. Oudere inwoners van de Residentie doen er een beetje sentimenteel over, vanwege de rol die het veld vroeger in het Haagse leven heeft gespeeld. Vanwege de manifestaties die er plaatsvonden en waar de halve stad voor

uitliep, zoals militaire parades en machtige vuurwerken op Koninginnedag en – zeldzamer uiteraard – het afschieten van de kanonnen die saluutschoten losten bij de geboorte van een „koninklijke telg” of bij een officieel bezoek van meer of minder „bevreemde staatshoofden”. Los van dat traditionele is het Malieveld echter gewoon een groot grasveld, gelegen aan de rand van de binnenstad en gemakkelijk voor iedereen met eigen of openbaar vervoer te bereiken. Geschikt daarom voor kermissen, lunaparken en cirkusvoorstellingen, voor echte massa-bijeenkomsten (vroeger wel van politieke partijen, nu af en toe nog van buitenlandse gebedsgenezers), als standplaats voor autobussen die grote mensenmenigten aanvoeren en als beginpunt van optochten en andere demonstraties.

Dit echte stukje Den Haag was op 1 november 1969 het uitsluitende domein van een onafzienbare massa werkende jongeren en van een klein groepje Haagse politieagenten. Want gezag moet er tenslotte en zeker in Den Haag, zijn.

Vanaf 10.00 uur, zoals het programma had aangegeven, rolden ze binnen; de bussen uit alle hoeken van het land, met de deelnemers aan de „Dag van de Werkende Jongeren”. Met veel méér deelnemers dan zelfs tot het laatste moment verwacht. In het persbericht, twee dagen van tevoren uitgegeven, was definitief het getal van achtduizend genoemd, waarmee de stoutste verwachtingen al waren overtroffen. Maar het werden er nagenoeg tienduizend die binnen trokken om de stad van regering en parlement, van overheidsinstanties en politieke partijen, van werkgeversorganisaties en leerlingstelsels, het stempel van de protesterende werkende jeugd van Nederland op te drukken. Eén dag. Kort dus; maar krachtig. Omdat zij bij elkaar kwamen om uiting te geven aan een geschokt gevoel voor recht en rechtvaardigheid. Heftig ook omdat ze geprikkeld waren door een halve eeuw van formele erkenning en feitelijke achterstelling.

Op het Malieveld stond de grootste tent voor hen klaar, die voor geld en goede woorden in Nederland te krijgen was. De cirkustent van Toni Boltini, drie dagen tevoren in alle haast gehuurd door – zoals in het huurkontraat plechtig staat omschreven – „de heer W. Friedrichs, (sub 2) vertegenwoordigend de vereniging de Katholieke Werkende Jongeren in Nederland en optredend namens de Aktiegroep 1 november”.

Om 11.00 uur begon in deze tent het „gesprek” tussen de duizenden hier aanwezige werkende jongeren en de vertegenwoordigers van de centrale werkgeversorganisaties en van de drie werknemers-vakcentrales.

34. HET EISENPROGRAMMA

De aansporingen van de drie landelijke organisaties van werkende jongeren aan hun afdelingen in het land, om met de leden de eisen van de werkende jongeren ter plaatse op te stellen en door te praten, hadden een rijke oogst opgeleverd. Bij het Aktiecentrum was een „eisenmap” aangelegd, die bij het naderen van 1 november met de dag groeide en tenslotte een zeer groot aantal dicht beschreven vellen met plaatselijke eisen bevatte.

Het was met name de taak van de inhoudelijke werkgroep al die verschillende wensen en verlangens naar onderwerp te groeperen en er een hanteerbaar pakket uit samen te stellen; dit om de verschillende groepen op 1 november bij hun bezoek aan talrijke organisaties en instanties de gelegenheid te geven de spontane eisen uit het hele land gekoördineerd naar voren te brengen. Aan de aard en de bewoordingen van deze eisen werd echter weinig veranderd.

De eerste november was immers de dag van de werkende jongeren zelf, die daar hun eigen wensen zouden presenteren op hun eigen manier en in de formuleringen zoals zij die zelf hadden opgesteld. Het Aktiecentrum was er om daar eenheid in te brengen; niet om de wensen „bij te schaven”.

Het Aktiecentrum had echter wel een taak ten aanzien van de opstelling van het totale eisen-pakket, zoals dat uit de veelheid van plaatselijke wensen kon worden samengebracht; een totaal-pakket van min of meer algemene eisen, dat zou worden aangeboden aan de totaliteit van regering, parlement, politieke partijen, werkgeversorganisaties en vakcentrales als hét eisenprogramma van de werkende jongeren van Nederland en van hun organisaties.

Dit programma vormde allereerst de grondslag voor „de konfrontatie” – zoals de ontmoeting door verschillende dagbladen werd bestempeld – met de werkgevers en de voorzitters van de vakcentrales in de Boltini-tent.

Het luidde als volgt:

VERKLARING

Uitgangspunten

1. Voor werkende jongeren dienen volledige ontplooiingskansen te worden gegarandeerd. In de komende jaren moet dit vorm krijgen door de invoering van een partiële leer- en vormingsplicht, minstens één dag per week voor alle jongeren in Nederland in de leeftijd van 15 tot 18 jaar. Deze verplichting moet in beginsel aansluiten op de negenjarige leerplicht. Bovendien dienen boven 17-jarigen het recht op minstens één dag vorming per week te krijgen (voor de werkgevers een plicht).
2. Onderwijs en vorming zijn daarbij een taak van de samenleving.
3. Wetten en andere maatregelen voor werkende jongeren dienen een volledige deelname van deze jongeren in de samenleving te waarborgen.

4. De leef-, werk- en onderwijssituatie van werkende jongeren moet met wettelijke maatregelen worden omkleed.

Eisen op korte termijn

(te realiseren per 1 augustus 1970)

1. In het kader van de Arbeidswet moet er een wet komen, afgestemd op de onderwijswetgeving. In deze wet dienen in elk geval deze zaken te worden opgenomen:

- werving en selectie	- begeleiding (jeugdmentor)
- keuring	- vorming en scholing
- introductie	- vakantie
- taak en plaatsing	- werktijden
- beoordeling	- beloning
	- medezeggenschap.

Deze wet moet de overlegpartners per onderneming of bedrijfstak verplichten aan deze wet, in overleg met de jongeren, vorm te geven.

2. Het invoeren van een voorwaardelijk arbeidsverbod en van een partiële scholings- en vormingsplicht voor 15-jarigen.

3. Een strenger en degelijker toezicht van de Arbeidsinspectie op de naleving van het voorwaardelijk arbeidsverbod.

4. Het afschaffen van de schoolgelden voor werkende jongeren die zij betalen als gevolg van deelname aan vakopleiding (in het kader van de wet op het leerlingwezen) en aan het vormingswerk, met terugwerkende kracht tot 1 november 1968.

5. Het ontkoppelen van de arbeids- en leerovereenkomst.

6. Het opzetten van centra voor werkende jongeren, waarin beroepsbegeleidend onderwijs en vormingswerk op basis van gelijkheid geïntegreerd worden. De tot nu toe autonome leerlingstelsels dienen in deze centra te worden opgenomen.

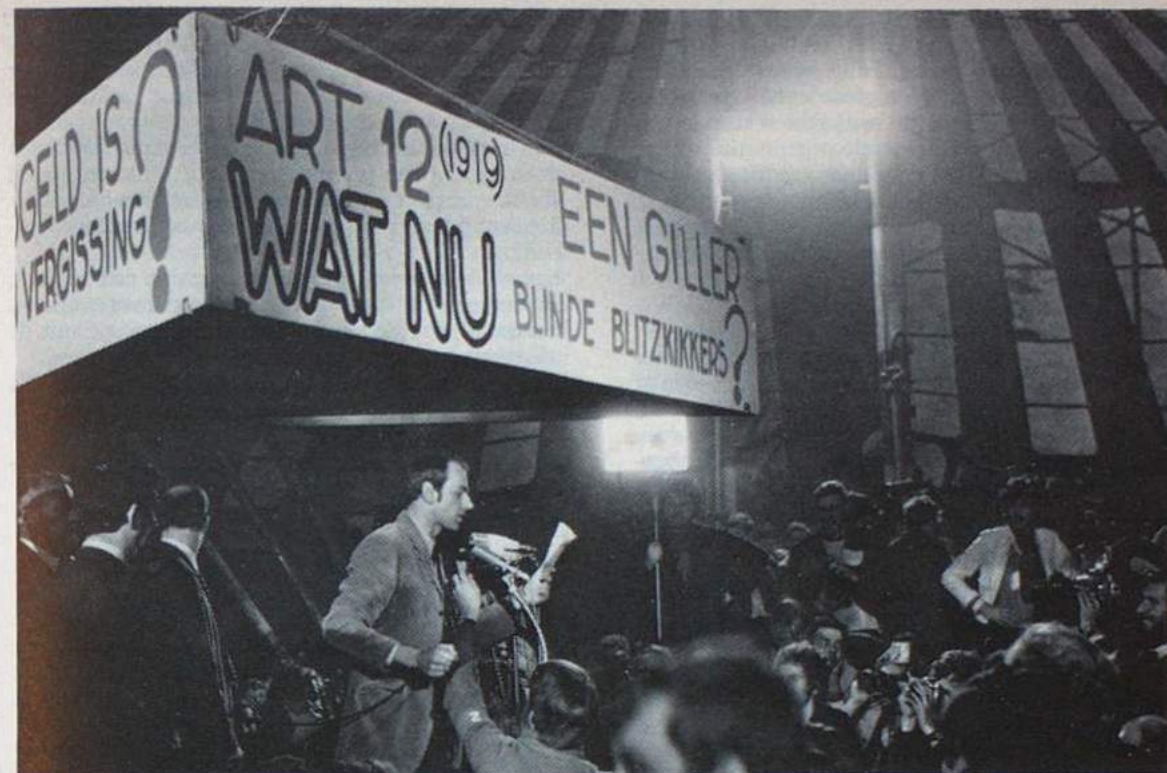
7. Het afschaffen van alle vormen van avondonderwijs in het kader van het leerlingwezen.

8. Het stichten van een egalisatiefonds, waarin zowel door de overheid als het bedrijfsleven gelden moeten worden gestort ter compensatie van de loonderving die ontstaat bij het volgen van partieel onderwijs.

9. Het democratiseren van de vrijetijdsbesteding door het tot stand brengen van medebeslissingsrecht van werkende jongeren op dit terrein. Hiertoe zijn meer mogelijkheden tot ontwikkeling en vorming vereist.

10. Het scheppen van waarborgen binnen het jeugdbeleid waardoor werkende jongeren in organisatie en actie op eigen wijze hun rol in de samenleving kunnen vervullen.

Behalve in deze zakelijk opgestelde verklaring, was het eisenprogramma ook al vast opgenomen in een met het landswaapen versierde „Nederlandse Straat Courant”, gedateerd zaterdag 1 november A^o 1969 en voorzien van het veelzeggende nummer 50. (Zie pagina 70).

35. SAMEN IN DE TENT, JA GEZELLIG

Tien woordvoerders waren aangewezen om tijdens de ochtendbijeenkomst in de grote tent op het Malieveld dit eisenprogramma te presenteren aan de vertegenwoordigers van de centrale organisaties van de werkgevers en aan de voorzitters van de drie vakcentrales. Bovendien zou elk (ieder op zijn manier), de verschillende punten nog eens kort toelichten, waarna werkgevers- en vakbewegingsleiders de gelegenheid zouden krijgen hun mening over de eisen te geven.

Dat ging echter niet altijd even vlot of even vriendelijk. Het kan al een hele toer zijn om twintig, vijftig of honderd geprikkelde mensen rustig te houden. Bij vierduizend geprikkelden, die bovendien gekomen zijn om zich nu eens een keer *niet* door gezaghebbende namen, welwillende woorden en vriendelijke vermaningen te laten „inpakken”, is dat een vrijwel onmogelijke opgave. Om de sfeer al vast even te tekenen, hier een kort stukje uit het radio-nieuwsprogramma „Dingen van de dag”, dat zijn reportage over de „Dag van de Werkende Jongeren” als volgt begon:

„Om 11 uur begon in de cirkustent op het Malieveld een discussie. Dat kwam neer op de aanwezigheid van vierduizend zeer fluitlustige werkende jongeren, scholieren en familieleden. En een groep vakbondsbestuurders, die in de piste achter een grote tafel moesten gaan zitten. Hoe het klinkt als je door vierduizend man tegelijk wordt uitgefloten, kon Kloos vanmorgen ervaren toen ie de tent binnenstapte”.

De NVV-voorzitter was echter niet de enige die het zwaar te verduren kreeg. De aanwezigen waren volstrekt onpartijdig in het uitdelen van hun tekenen van afkeuring aan het adres van werkgevers en van vakbewegingsmensen. Toen mr. Van Boven, voorzitter van de katholieke en protestants-christelijke werkgevers zich aan de menigte voorstelde, werd hij ontvangen met de luide kreet: „Naar beneden met Van Boven”. Kortom, men was gekomen om zijn hart een keer goed te luchten en men liet geen enkele kans daarvoor onbenut.

Het was dus rumoerig tijdens de bijeenkomst. En dat werd nog in de hand gewerkt, doordat de geluidsinstallatie niet feilloos bleek. In grote stukken van de tent waren de sprekers vanaf de tafel moeilijk – of zelfs helemaal niet – verstaanbaar, zodat men daar met het vormen van spreekkoren en ritmisch „Aktie”-geroep de tijd versleet.

In de buurt van de „bestuurstafel” kwamen de eisen wél duidelijk genoeg door.

„Er zijn niet genoeg vormingscentra. Wij eisen meer centra voor beroepsopleiding en vorming”.

„We zullen overleggen”, zegt iemand van de andere kant van het podium, maar de duizenden in de tent willen „Aktie-Aktie-Aktie”. Een jonge Turkse gastarbeider verwijt de werkgevers in een heel goed verstaanbaar Nederlands, dat hij en de andere gast-

arbeiders geen normale werkzaamheden krijgen. „Het enige wat wij mogen doen is de vieze troep opruimen. En dan worden we in pensions gestopt waar we woekerprijzen moeten betalen voor veel te kleine kamertjes”.

Een leerling-verpleegster: „Als we geen ploegendienst doen en niet van 's avonds acht tot 's morgens acht werken, zeggen ze dat we geen hart voor de zaak hebben. Intern zijn betekent: overal bijgesleept worden”.

Een winkelmeisje: „Als we op zaterdag niet werken, als we geen gratis overuren maken op koopavonden, worden we ontslagen. Vijfentwintig procent van de winkelmeisjes is 16 jaar oud.”

Een werkende jongere uit de metaalindustrie: „We willen de garantie dat we een cursus waar we mee bezig zijn kunnen afmaken als er met het bedrijf waar we werken iets mis gaat. En dat gebeurt tegenwoordig om de haverklap”.

36. BEGRIP EN WELWILLENDHEID

De kritische instelling en het niet bepaald rustige optreden van de werkende jongeren kon echter de welwillendheid en de tegemoetkoming met name van de werkgevers nauwelijks uit de plooi brengen. Enkele voorbeelden:

„Wij werkgevers zijn bijzonder blij, dat wij vanmorgen in Uw midden Uw vragen mogen beantwoorden. U vraagt om inspraak bij de beoordeling van Uw werk en U vraagt inspraak bij Uw promotie. Welnu, dat zijn zaken die alleszins redelijk zijn”. (mr. Van Boven)

„Mijn naam is Van de Pavoordt en ik ben bestuurslid bij een organisatie die meneer Van Boven heeft genoemd. Hier wordt een vraag gesteld over het werken op zaterdag en op koopavonden. Koopavonden, u weet dat allemaal, is een heet hangijzer in Nederland. Wanneer u werkzaam bent in een dienstverlenend beroep, dan moet je daar natuurlijk ook de konsekwenties van trekken. (Heftig gefluit en gejoel.)

Maar één ding is zeker: dat wij samen met de vakcentrales en ook bij de c.a.o. deze problemen goed hebben doorgepraat en geregeld, en het is beslist ook zo dat wanneer er koopavonden zijn, de jeugd – 18 jaar en jonger – 's avonds niet hoeft te werken”. (Geroep: Was 't maar waar.)

„Mijn naam is Swarttouw. Ik zal de eerste vragen beantwoorden die uit Alkmaar komen over het vormingswerk. Ik wil daarbij voorop stellen dat vorming niet betekent aanpassen aan de maatschappelijke verhoudingen, maar integendeel: vorming betekent een kritische instelling ten opzichte van de maatschappelijke verhoudingen krijgen. Natuurlijk weten wij dat er te weinig vormingsinstituten in Nederland zijn en dat er dus niet voldoende plaatsen beschikbaar zijn. Dat is een ge-

brek aan financiën en ook aan mensen. Daarom zijn wij vóór een wettelijke regeling, omdat alleen langs die weg geld op tafel komt en mensen beschikbaar komen.

Iedere jongere heeft het recht en de plicht vorming te krijgen en die instituten te bezoeken.”

Een werkgeversvertegenwoordiger over de ont koppeling van leer- en arbeidsovereenkomst:

„Als een onderneming op een gegeven moment mis gaat, dan mogen de jongeren die een opleiding genieten en die nog niet afgelopen is, daar niet de dupe van worden. Dus, wij moeten inderdaad zoeken naar een oplossing, dat deze opleiding zonder meer doorgaat.”

Een andere werkgeversvertegenwoordiger over de eis van verplichte goede introductie in het bedrijf: „Als de jongeren een goede introductie in het bedrijf eisen, dan dacht ik dat we daar alleen maar op zouden kunnen antwoorden: dat geldt net zo goed voor de jongere als voor de volwassen werknemer. Ik weet ook wel dat aan die introductie in verschillende gevallen het nodige ontbreekt, maar ik dacht dat we dat gezamenlijk in orde zouden kunnen krijgen.”

En als dan op een gegeven moment een werkgeversvertegenwoordiger uit de metaalindustrie op een naar voren gebrachte eis een antwoord geeft dat weliswaar vanwege het rumoer in de zaal nauwelijks te verstaan is, maar waaruit opnieuw het „begrip” en de bereidwilligheid naar voren komen, dan zegt Paul Spaans uit Oosterhout, bankwerker en 22 jaar, zoals hij zich aankondigt:

„Als ik nog even de aandacht mag hebben van de heren! Aan de overkant zijn hier achter mekaar sprekers bezig geweest eisen naar voren te brengen. En iedere keer krijgen wij daarop het antwoord: wij zullen er wat aan doen. Maar daar kopen wij geen moer voor, mijne heren. U zal ook eens een keer met iets moeten beginnen.”

Die spontane uitbarsting kwam blijkbaar wel in de hele tent over. Ze lokte in elk geval een minutenlang dierend en oorverdovend lawaai uit van gefluit, gejoel, spreekkoren, gezang en geroep om „Aktie”, dat tenslotte zeer toepasselijk overging in het schone lied:

„Mensen noem elkaar geen mietje
eenmaal zing je 't allemaal,
allemaal 't zelfde liedje:
't is de schuld van 't kapitaal.”

37. „BESTE JONGEREN”

Een van de aangewezen woordvoerders bracht de eisen van de werkende jongeren onder de aandacht van de vakbewegingsleiders.

– Het avondonderwijs in het kader van het leerlingwezen moet afgeschaft worden. Het moet ver-

plaatst worden naar overdag.

– Minstens 1 dag per week met behoud van loon zullen de werkende jongeren in de gelegenheid gesteld moeten worden om de centra voor werkende jongeren te bezoeken. Het loon moet doorbetaald worden.

– Daarom moet een fonds worden gesticht, waarin door het bedrijfsleven en de overheid geld wordt gestort. Daaruit kan dan die ene dag betaald worden.

„Wij, werkende jongeren, verwachten van de gezamenlijke vakcentrales dat zij krachtig meewerken om dit alles vóór 1 augustus 1970 tot stand te brengen.”

Een andere spreekster luchtte haar hart wat minder in de gebruikelijke vergadertaal. Zij gaf het de werkgevers en vakbewegingsmensen meer, wat men noemt „recht voor hun raap”:

„Wij eisen daarom een wet, waarin het hele zootje is vastgelegd. Hierin moet ook opgenomen worden de begeleiding, scholing en vorming van ons, omdat daar op het ogenblik nog geen fluit van terecht komt.

Vooraf in Overijssel, in de textiel en in andere grote bedrijven, maar met name ook in de kleinere bedrijven wordt de hand gelicht met de rechten van de werkende jongeren. Ze worden beschouwd als werkezels en produktiemachines.

Wij zeggen dan ook: werkende jongeren zijn toch voordeliger.

Maar wij nemen het niet meer.”

De verslaggever van „Dingen van de Dag” vatte de „konfrontatie” tussen de werkende jongeren aan de ene kant en de vakbondsleiders aan de andere, op deze wijze samen:

„Het maakt op de werkende jongeren op z'n zachtst gezegd een vreemde indruk, dat de vakbonden die eerst lange tijd „niet thuis” gaven, nu plotseling het wel niet helemaal met de werkende jongeren eens zijn, maar nu toch op de toer gaan van „beste jongeren” en „beste vrienden”. En dat deed Kloos. Als je daarbij bedenkt, dat er alleen maar gejuich komt als er iets gezegd wordt waar men het duidelijk mee eens is en dat voor een andere mening geen belangstelling bestaat, dan kan het gebeuren, dat Kloos slecht valt bij de aanwezigen.”

Dit laatste kwam misschien het duidelijkst tot uiting toen Kloos op een bepaald moment zei:

„Wat Uw konkrete eisen betreft, ik ga niet zover dat ik op alle punten ja zeg. Dat zou goedkoop zijn”. Die uiting werd op heftige tekenen van ontstemming onthaald.

Niet omdat het Kloos was die ze uitsprak, maar omdat de werkende jongeren van mening zijn, dat ook de vakbeweging aan de noodsituatie van de werkende

jongeren veel te weinig heeft gedaan. En als je dan toch bezig bent van je hart geen moordkuil te maken, dan reageer je dus ook niet vriendelijk als NKV-voorzitter Jan Mertens komt zeggen dat de vakbeweging achter de werkende jongeren staat en dan vraagt: „Help de vakbeweging door lid te worden”. Dan denken die jongeren: „Laat eerst eens wat zien en kom dán met de propaganda.” En ze denken dat niet alleen, ze zeggen het ook; hard en recht op de man af.

38. KOMPLIMENT MET SLOTKOOR

Henk Vos van het NVV Jongerencontact, die de ochtendbijeenkomst leidde, vatte de betekenis ervan samen.

„Wij zijn op dit moment aan het einde van de discussie. Dat wil niet zeggen dat we aan het einde zijn van welke actie dan ook. Dat betekent, dat we ook verder op ons stuk blijven staan. Dat wil zeggen, dat we hier niet alleen geëist hebben, maar dat we ook verlangen dat iedereen, die hier op vragen van de werkende jongeren heeft geantwoord, de consequentie uit die antwoorden zal trekken. We zullen nu een einde maken aan wat zo langzamerhand een happening is geworden.”

Ir. Bosma wil graag nog iets zeggen namens alle werkgevers.

Ir. Bosma: „Ik wou alleen mijn compliment maken aan de organisatoren van deze demonstratie voor de bijzonder goeie opzet. Als deze opzet een voorbeeld is van wat jullie ook willen doen, van wat jullie samen willen doen, dan heb ik een goed vertrouwen in de toekomst.”

Of de aanwezigen het compliment waardeerden, werd niet helemaal duidelijk. Maar misschien kan een konklusie worden getrokken uit het feit, dat de laatste woorden van Ir. Bosma verloren gingen in een massaal aangeheven: „'t Is de schuld van 't kapitaal”.

VIII. denken uit verschillende achtergronden

39. KONFRONTATIE MET DE WERKELIJKHEID

Uit een persbericht van het *Aktiecentrum 1 november* over het programma van de „Dag van de Werkende Jongeren”:

De bedoeling is dat in diverse gebouwen van de maatschappelijke groeperingen, van wie het beleid mede de leefsfeer van de werkende jongeren bepaalt, o.a. departementen, parlement, politieke partijen en vakbonden, op de morgen van de 1ste november woordvoerders aanwezig zullen zijn om de groepen van werkende jongeren aan te horen die daar hun dringende eisen kenbaar willen maken. Het gaat hierbij niet alleen om onderwijs en vormingskansen, maar om de totale achterstelling van de werkende jongeren.

Gezien het feit dat die achterstelling door vrijwel alle groeperingen op het ogenblik wordt erkend, rekenen de werkende jongeren erop, dat genoemde maatschappelijke instanties de bereidheid zullen tonen ook inderdaad de vertegenwoordigers van deze jongeren aan te horen.

Ze waren er inderdaad op hun vrije zaterdag, de ministeriële ambtelijke, parlementaire, politieke en sociale beleidsfiguren, al of niet vergezeld van raadgevers en van deskundigen op het uitvoerende vlak. Onderwijsminister Veringa kon er 's morgens niet zijn; hij moest in Nijmegen een nieuw stuk van de katholieke universiteit plechtig helpen openen. Maar de minister had beloofd bij de middagbijeenkomst te zullen zijn. 's Morgens werd hij vertegenwoordigd door staatssecretaris Grosheide, die al eerder voor het hete vuur van een protestbetoging van werkende jongeren had gestaan.

Minister Klompé had zich eigenlijk moeten laten verontschuldigen, ze moest immers vanwege een hernia-aanval het bed houden. Maar ze was er toch, al was het in een rolstoel, om zelf de werkende jongeren te woord te staan. Zij vond dat belangrijk, juist zoals haar kollega's Roolvink en Veringa het belangrijk vonden en vele anderen uit de maatschappelijke instanties.

Eigenlijk vond iedereen de „Dag van de Werkende Jongeren” belangrijk genoeg om er een paar vrije uren aan op te offeren. Iedereen – behalve de *Volkspartij voor Vrijheid en Democratie*. Dat hebben we al een keer vermeld, maar we herhalen het nog eens. Om er voor te zorgen dat de houding van de VVD niet in het vergeetboek raakt.

Terwijl in de grote cirkustent de leiders van de werkgevers- en de werknemersorganisaties dapper de

leeuwekuil binnenstapten om – laten we de beeldspraak nog maar even voortzetten – hun stem van verweer in het gejoel van het „slavenkoor” ten onder te horen gaan, waren de vooraf aangewezen groepen werkende jongeren in hun autobussen uitgezwermd over de stad en haar naaste omgeving, elk om de instantie of organisatie die ze hadden opgekregen met duidelijke vragen en eisen het vuur heel na aan de schenen te leggen.

40. 'N HEIDENSE OPDRACHT

In elke groep waren een of meer woordvoerders aangewezen die de eisen naar voren zouden brengen. Elke groep zou ook, uit eigen midden, een of twee werkende jongeren vragen van de discussie een verslag te maken.

Zoiets zou al een hele opgave zijn geweest voor mensen – jongeren én ouderen – die gewend zijn dagelijks met de pen om te gaan.

Het was weinig minder dan een heidense opdracht om daarmee jonge mensen te belasten die juist kwamen protesteren omdat ze te weinig onderwijs hadden genoten, en bij wie dat weinige dan ook nog meer op technisch tekenen en rekenen dan op het hanteren van de pen gericht was geweest.

Toch is vrijwel niemand van de aangewezenen voor deze uitdaging uit de weg gegaan. Op een enkele na hebben ze hun verslag gemaakt en ingestuurd.

Ze zijn allemaal in dit verslagboek opgenomen. En dan niet „bijgewerkt”, maar gewoon zoals we ze hebben ontvangen. Sommige zijn lang, misschien te lang; andere beslist te kort. Sommige zijn goed gesteld, andere minder goed; en er zijn ook stuntelige verslagen bij. Toch hebben we er niets aan veranderd (behoudens in een enkel geval) of ze nu goed waren of nauwelijks bruikbaar. Met opzet en heel doelbewust.

Omdat we respect hebben voor de manier waarop iedere vogel zingt zoals ie nu eenmaal gebekt is. En omdat we een héél gróót respect hebben voor vogels die de moed hebben hun bek(je) open te doen, ook al zijn ze zich er in de meeste gevallen pijnlijk duidelijk van bewust, dat ze nooit zingen hebben geleerd. Ze weten wat ze missen, maar ze schamen er zich gelukkig niet voor. Omdat ze ook weten dat het hún schuld niet is; en omdat ze wel graag anders willen, maar nooit de kans hebben gekregen het beter te leren.

41. ONGEDULD TEGENOVER BEDACHTZAAMHEID

Bij de verslagen zijn er verscheidene, die een duidelijk

beeld oproepen van de sfeer waarin de gesprekken zijn verlopen. Helaas was dat niet zelden een sfeer van langs elkaar heen praten, van denken vanuit totaal verschillende achtergronden. Natuurlijk, vrijwel overal was de vriendelijke welwillendheid aanwezig voor de verlangens van de werkende jongeren, een welwillendheid die in dit verslagboek al eerder werd signaleerd. Maar ook viel vrijwel overal tegenover het dringend ongeduld van de jeugd de bedachtzaamheid van de ouderen te beluisteren; het afhouden van de boot; de politieke voorzichtigheid; de beduchtigheid om zich te binden aan concrete stellingnamen, aan definitieve uitspraken, aan duidelijke toezeggingen. Natuurlijk, er was begrip voor de wensen van de werkende jeugd, begrip dan vooral in algemene zin, zoals dat een beetje ontwijkend heet. Wat dikwijls ontbrak was het besef, dat de jongeren de 50 jaar achterstelling, het steeds voor andere belangen opzij geschoven worden, het zich beroepen op praktische haalbaarheden en alle andere altijd weer tot uitstel leidende redeneringen en uitvluchten nu eindelijk hartgrondig beu zijn. Dat zij ronduit lak hebben aan wat misschien wel of misschien niet, aan wellicht zus of mogelijk zó zou kunnen. Dat zij hun eeuwige afwachten achter zich gelaten hebben en nu resultaten willen zien; *op dit moment* en niet over twee, vijf of tien jaar. Dat het geschuif op de lange baan afgelopen moet zijn en dat heel gewoon alle politieke, technische en financiële barrikades, die een verwezenlijking van hun belangen in de weg staan, op korte termijn moeten worden opgeruimd.

Om het in enkele woorden samen te vatten: bij veel van deze gesprekken stonden twee heel verschillende denkwerelden tegenover elkaar.

Het lijkt nuttig, dit te illustreren aan de hand van een drietal voorbeelden. Ze zijn alle drie ontleend aan bandopnamen van discussies bij politieke partijen. Het eerste is een kort fragment uit het gesprek bij de PvdA, het tweede een wat langere weergave uit de ontmoeting met D'66; beide ontleend aan het Vara-programma „Dit is het begin”. Het derde voorbeeld is een woordelijke weergave van een particuliere bandopname, gemaakt van het eerste deel van de discussie bij de CHU.

42. DRIE TYPERENDE VOORBEELDEN

1. Partij van de Arbeid

Woordvoerder PvdA

Jullie moeten zich allemaal goed organiseren. Ik weet niet wie van jullie gisterenavond televisie heeft gekeken en Jan Jetten heeft gezien voor de Vara. Die gaf een adres op: Pieterspoortsteeg in Amsterdam, 35. Daar heet 't – ik weet 't niet precies, u moet me niet vangen op een woord – Bond van Werkende Jongeren of iets dergelijks (andere stem zegt iets voor). Oh ja, Belangen Organisatie Werkende Jongeren. Als u naar Amsterdam schrijft, naar Jan Jetten, Pieterspoortsteeg 35, dan komt het ook wel goed.

Kijk, van heel grote betekenis is, dat u laat zien dat u met elkaar macht hebt. U heeft nou gemerkt, ik heb dat in 't begin al gezegd, wat voor een invloed 't op alle mogelijke besturen, op fracties heeft, wanneer men zich organiseert. Duidelijk. Want – laten we er geen doekjes om winden – dan vormt u gewoon met z'n allen een maatschappelijke kracht, die ook een bedreiging inhoudt, voor bestaande partijen, voor bestaande machthebbers en dan gaat men luisteren. Dus u moet zich goed organiseren, zo jong als u bent en zo vlug als het kan.

(Hierna houdt de spreker een uitvoerig betoog voor zijn persoonlijke opvatting – geen PvdA-opvatting dus, althans nog niet – dat men stemrecht zou moeten krijgen zodra men aan het arbeidsproces gaat deelnemen, in feite dus op 16-jarige leeftijd. En dat kan best, want de spreker vindt dat jongeren vanaf 16 jaar minstens zo verstandig over politiek meepraten als volwassenen.)

Reporter

U hoorde hier de heer Lammers, die sprak op het discussiecentrum van de Partij van de Arbeid in het gebouw De Drie Stoeven in Den Haag.

't Leek nogal een zinloze bijeenkomst omdat de discussies, zoals gebruikelijk, in nogal parlementaire bewoordingen werden gesteld en voornamelijk gingen tussen de leiders van de werkende jongeren en de kopstukken die achter de tafel zaten.

De reporter vraagt enkele jongeren wat zij er van vinden.

Reactie: We begrijpen er niet veel van.

2. D'66

Reporter

De bijeenkomst bij D'66. Een behoorlijk zaaltje werkende jongeren, maar nog meer grijze D'66-ers en verder vertegenwoordigers van de vakbonden.

(Even later)

Woordvoerder D'66

Wanneer het tot en met het 18e jaar gaat, dan zal het nog wel een poos duren, gewoon omdat we voor de opvang van die grote groep tot en met 18-jarigen op dit moment, voorzover mij bekend, en voorzover ik geïnformeerd ben, de technische mogelijkheden nog niet bezitten. Er zullen gewoon nieuwe lokaliteiten moeten komen, er zullen meer mensen moeten komen die dat onderwijs kunnen geven. Dat is op dit moment in z'n geheel nog niet te realiseren en ik dacht dat het, voorzover het de 15-jarigen betreft, wel op korte termijn zal te realiseren zijn, terwijl dan de 16-, 17- en 18-jarigen etappegewijs in de komende jaren toegevoegd zouden moeten gaan worden.

Vraag uit de zaal

Wordt dit een eis voor het partijprogramma van D'66 voor de komende verkiezingen?

Woordvoerder

Als wij op korte termijn in staat zijn om dit technisch in een goed vat te gieten en als we op korte termijn in staat zijn om hier een kongresstuk voor het volgende kongres mee te maken dan komt het in het program. Als we dat zover niet kunnen krijgen, dan zal ik m'n best doen dat we er althans een heel kort punt van maken. Het is namelijk technisch een niet zo vreselijk gemakkelijke materie en wij zijn een erg jonge partij; wij hebben nog erg weinig tijd gehad om hier een werkelijk goeie studie aan te wijden. Dus dat neemt gewoon erg veel tijd.

De reporter houdt enkele korte vraaggesprekjes. Eerst met Jan de Jong, voorzitter Jongeren Contact, Epe.

Je bent niet zo erg enthousiast over die discussie, heb ik begrepen.

De Jong

Nee, ik ben helemaal niet enthousiast over deze discussie, omdat we gewoon in een politiek debat worden gehaald. Wat natuurlijk te verwachten was. 't Is onmogelijk voor de jongeren om hier tegen deze woordvoerders te spreken, gewoon om dat de jongeren nog steeds geen scholing en vorming hebben gehad. Ze kunnen niet tegen deze mensen praten. En deze mensen zijn knap genoeg om ze vast te praten. Dat was te voorzien.

Reporter, nu tegen Aad de Roo, sekretaris van de Commissie Jeugdwerk van D'66:

Ik hoor allerlei geluiden dat de mensen hier niet tevreden zijn over deze bijeenkomst omdat de zaak toch verzandt in een politiek debat. Wat denk je daarvan?

De Roo

Ja, dat is 't moeilijke punt. Ze zijn hier gekomen om hun eisen aan een politieke partij te stellen en dan zijn het dus politieke eisen en die worden door ons snel teruggevoerd op de politieke situatie, op de vraag: wat kun je politiek doen? Dat is een andere benadering dan zij waarschijnlijk gewend zijn. Ik geloof wel dat we over hetzelfde praten. Maar ik kan me voorstellen dat de manier waarop wij het benaderen voor hen vreemd is, dat we toch niet dezelfde taal gebruiken (luisterend naar de aan het woord zijnde spreker).

Nou kun je 't niet horen, maar hij gebruikt regelmatig woorden als participeren, die ze gewoon niet begrijpen omdat ze nou eenmaal niet weten wat participeren is. En nu dat „gekonditioneerd denken” waar ie het over heeft, dat gaat volkomen langs ze heen.

Reporter

Je zit dus eigenlijk met het probleem dat je niet met de werkende jongeren kunt praten omdat ze nog niet 1 dag vorming hebben.

De Roo

Dat lijkt mij wel. Het is de vicieuze cirkel.

3. Christelijk Historische Unie

CHU-voorzitter, prof. Van Hulst

Ik stel mij voor, dat we met duidelijkheid het meest gediend zijn. Welnu, dan ga ik in gedachten 8 jaar terug toen de CHU een konferentie hield op Woudschoten bij Zeist, waar de hele jeugdproblematiek aan de orde is gesteld.

Woordvoerder werkende jongeren

Mag ik u even onderbreken? Wij hebben maar heel kort tijd. Ik zou dus graag vragen om concrete antwoorden van uw zijde of van uw fractie.

Voorzitter

Ik ben bezig, hoor.

Stemmen

Maar niet te langdradig.

Voorzitter

Mag ik misschien twee minuten voor een concreet antwoord, of is u dat teveel?

Stem

Nou, vooruit.

Voorzitter

In 1961 heeft de CHU gelanceerd het plan onder de naam „Deltaplan voor de Jeugd”. Dit plan keert terug in het nieuwste program van de CHU, waarin staat dat wij naar een jeugdraad moeten met wettelijke rechten en verplichtingen voor de jeugd. Wettelijke rechten. Ik meen dat dit zeer concreet is en wij willen dan ook proberen met grote kracht dit door te voeren. Als ik nog 1 minuut mag; wij zijn natuurlijk geen geweldige grote partij, maar dit zijn onze concrete gedachten hierover.

Werkende Jongere

Wij hebben het over concrete zaken. Nu is er op 16 oktober in de Tweede Kamer een voorstel gedaan door de heer Aarden om voor 15-jarigen een voorwaardelijk arbeidsverbod in te voeren. Waarom heeft de CHU daar tegen gestemd? Ik meen dat zij niet het beleid van de regering wil doorkruisen, maar dit vind ik persoonlijk een smoesje.

Voorzitter

Ja, u kunt dat persoonlijk een smoesje vinden, maar wij menen dat deze punten in een groot plan voor de jeugd gestalte moeten krijgen.

Woordvoerder

En wanneer denkt u dat te doen?

Voorzitter

Nou, wanneer? Laat ik zeggen dat deze gedachten levend onder ons zijn. U kunt dat in ons programma

lezen. En wij willen hier zo snel mogelijk mee starten. Ik heb 14 dagen geleden nog de televisie-uitzending verzorgd voor de CHU. Daarin heb ik dit ook voor het gehele Nederlandse Volk – voor ieder die wilde kijken tenminste naar mijn postzegel – duidelijk uiteengezet: wij willen dit realiseren.

Stemmen
Wanneer is zo snel mogelijk?

Voorzitter
Ja, wat moet ik daarop zeggen? Liever vandaag dan morgen.

Woordvoester
Mag ik dan even inhaken op het feit dat de heer Mellema van uw fractie in een vraaggesprek over het zo sterk mogelijk naar voren brengen van de zorg voor de werkende jeugd heeft geantwoord, dat dit hem verheugt, maar hij komt zelf niet met concrete feiten, antwoorden of voorstellen. En de CHU stemt zelfs tegen die motie op 16 oktober. Ik kan dat niet met elkaar in overeenstemming brengen.

Voorzitter
Wel, dan moet ik u ons program voorhouden, waarin wij dit zo duidelijk mogelijk stellen.

Woordvoester
Wij hebben niets aan een program, wanneer er geen daden op volgen.

Voorzitter
Ik ben het met u eens, dat u op zichzelf aan een program niets hebt, maar de zaken die wij willen moeten toch eerst in een program neergelegd worden en . . .

Woordvoester
Maar dat hoeft geen vijftig jaar te duren, dacht ik.

Andere CHU-stem
Ja, allicht zeg!

Woordvoester
Waarom kunt u ons dan nu niet toezeggen: in de eerstvolgende zitting van het parlement, zullen wij voor u – bijvoorbeeld vóór 1 september 1970 – bewerkstelligen, dat de vormingsplicht er door gaat.

Voorzitter
Ik kan hier natuurlijk niet een exakte datum noemen, dat zal in overleg met de Tweede Kamerfractie moeten gaan. Ik kan u alleen de garantie geven, dat, voorzover dit afhangt van de voorzitter van de CHU – mijne nietigheid – dat dit zo snel mogelijk gebeurt, o.a. binnen de door u gestelde datum. Zo snel mogelijk.

Andere CHU-stem
Ik mag dit misschien nog aanvullen. U, voorzitter, citeert hier steeds dit program. U geeft hier vandaag

uit, wat nog niet een openbaar stuk is. Het moet ook nog worden aanvaard door de Unieraad. Juist voor deze bijeenkomst hebt u het ons laten zien; het is een primeur wat u voor ons deed. Daar staat dus in dat naar het oordeel van de CHU zo spoedig mogelijk een wettelijke regeling tot stand moet komen . . .

Woordvoester
Zo spoedig mogelijk; maar wanneer is zo spoedig mogelijk?

Andere CHU-stem
. . . dat is dus zo spoedig mogelijk.

(hoongelach en gefluit)

CHU-stem
Wij hebben u gezegd: liever vandaag dan morgen.

Jongerenstem
Dit is nog niet aanvaard in het program dat u daar hebt.

CHU-stem
Dit program moet nog aanvaard worden. Als dit program aanvaard is, en dat hoop ik en dat hoopt prof. Van Hulst, dan is ieder lid en Kamerlid van de CHU aan dit program gebonden. En daar staat dus in, zoals zo even gezegd is: er zal spoedig een wettelijke regeling tot stand moeten komen, waarin de vorming van werknemers onder de 18 jaar wordt gewaarborgd. Dit is het standpunt, als het aanvaard wordt, van de CHU en daar heeft ieder Kamerlid van de CHU zich aan te houden. Daar kunt u als dit aanvaard is – en dat hoop ik – de heer Mellema dan op wijzen.

Jongerenstem
Staat er in uw program „onder de 18 jaar” of „tot en met 18 jaar”?

Voorzitter
„Er zal spoedig een wettelijke regeling tot stand moeten komen – let u op dat *moeten* – waarin de vorming voor werknemers onder de 18 jaar wordt gewaarborgd. Het aantal instellingen voor vorming en ontwikkeling van jonge werknemers dient sterk te worden uitgebreid.”
En dan krijgt u later ook nog, dat het natuurlijk bij 18 jaar niet ophoudt. Ik ben met mijn eigen vorming ook nog niet klaar, hoor.
(Sarkastisch gelach uit de zaal.)

Andere jongerenspreker
Volgende week is de onderwijsbegroting. Waar blijft u dan?

Voorzitter
Oh, maar wat dacht u?
Dat men als de onderwijsbegroting aan de orde komt, dat men dan net kan doen of dit er niet is? U moet het ook niet zo voorstellen alsof onze Tweede Ka-

merleden zeggen: dat willen we eigenlijk niet. Men wil dit wel. Aan dit stuk hebben ook Tweede Kamerleden meegewerkt.

Vraag uit de zaal?

Wanneer wordt dat programma in stemming gebracht?

Voorzitter

In november.

Woordvoester

En volgende week is de begrotingsbehandeling.

Voorzitter

Daar dient men zich dan nu reeds aan te houden. Dat is toch duidelijk.

Stem

Waar moeten ze zich aan houden, aan het oude program of aan het nieuwe?

Voorzitter

Aan dit program. Dit zijn de gedachten die in onze kring leven, waaraan ook Tweede Kamerleden hebben meegewerkt. En u moet niet denken dat we nu plotseling met iets nieuws beginnen, want als u goed naar me geluisterd hebt: ik heb gezegd dat we in 1961 al zijn begonnen met het lanceren van een Deltaplan voor . . .

Woordvoester

Daar hebben we niets aan. Op dit moment is het er gewoon niet.

Andere stem

. . . het is er niet uitgekomen.

Er ontstaat een heftig rumoer, waaruit dan de stem van prof. Van Hulst weer verstaanbaar wordt:

Voorzitter

Dan hebben de mensen te weinig op ons gestemd. Wij hebben tenslotte maar 8 procent van de stemmen. Als wij meer stemmen hadden gekregen, dan hadden we het meteen uit kunnen voeren.

Woordvoester

Waarom slaapt u nu de politiek er bij?

Voorzitter

Maar waarom geen politiek erbij. Uw hele gedrag is politiek. U gaat naar de Kamerleden, naar de politieke partijen.

Woordvoester

Wij willen iets bereiken voor de werkende jongeren.

Voorzitter

Dat moet u doen via de politiek en anders niet.

Woordvoester

Maar die politiek is niet juist.

Voorzitter

Dat is iets anders, dan wilt u dus naar een andere politiek. Maar u moet het via de politiek doen. Als u zegt „we doen het niet met de politiek”, dan moet u weggaan, want u bent hier bij een politieke club.

Woordvoester

Mag ik dit afkappen en gewoon beginnen met een andere zaak.

43. HET PROBLEEM VAN DE KOMMUNIKATIE

Deze drie voorbeelden zijn ongetwijfeld in bepaalde opzichten typerend voor de manier waarop partijpolitieke figuren bewust of onbewust afstand nemen van het ongeduld van de werkende jongeren, wier verlangen naar daden *nu* voor hen ongemakkelijk is en dat zij kennelijk ook als iets onredelijks ondervinden. Onredelijk, omdat die jongeren blijkbaar geen rekening meer wensen te houden met de uitgewogen omzichtigheid waarmee de politici hun partijen langs allerlei principiële en praktische klippen moeten zien te loodsen, tussen zichtbare en onzichtbare zandbanken door moeten laveren en dan tegelijkertijd ook nog de kiezersgunst moeten zien te behouden. Vandaar de ene partijman die ijverig propaganda maakt voor het eigen politieke standje, de tweede die het ene „als . . .” aan het andere breit om zijn partijprogramma buiten de branding te houden en de derde voor wie het partijprogramma zaligmakend en de uitvoering ervan een totaal andere zaak is. Voorbeelden die tevens duidelijk laten zien, dat met vrijblijvende welwillendheid het probleem van de communicatie echt de wereld nog niet uit is.

IX. verslagen van de discussies

Verslagen van discussies van groepen werkende jongeren met ministers, leden van vaste commissies van de Tweede Kamer, vertegenwoordigers van politieke partijen en zo meer, gehouden op de „Dag van de Werkende Jongeren” 1 november 1969 in Den Haag.

Diskussie 1

Vertegenwoordigers van landelijke werkgeversbonden en van de drie vakcentrales.

Diskussie 2

Vaste Kamercommissies voor Onderwijs & Wetenschappen en voor Sociale Zaken & Volksgezondheid. Met: oordeel van een Kamerlid.

Diskussie 3

Vaste Kamercommissies voor Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk.

Diskussie 4

Ministerie van Onderwijs & Wetenschappen – staatssecretaris J. H. Grosheide. Met: „Wat de regering doet voor de werkende jongeren, vandaag en morgen”.

Diskussie 5

Ministerie van Sociale Zaken & Volksgezondheid – minister B. Roolvink.

Diskussie 6

Ministerie van Cultuur, Recreatie & Maatschappelijk Werk – Minister M. Klompé.

Diskussie 7

Katholieke Volkspartij.

Diskussie 8

Partij van de Arbeid.

Diskussie 9

Anti-Revolutionaire Partij.

Diskussie 10

Christelijk-Historische Unie.

Diskussie 11

Pacifistisch-Socialistische Partij.

Diskussie 12

Communistische Partij Nederland.

Diskussie 13

Politieke Partij Radikalen.

Diskussie 14

Democraten '66

Diskussie 15

Sociaal-Economische Raad

Diskussie 16

Gespreksgroep Jongerenstatuut (J '67)

Diskussie 17

Leerlingstelsels.

Diskussie 18

COBO.

(Centraal Orgaan Beroepsbegeleidend Onderwijs).

Diskussie 1

Vertegenwoordigers van landelijke werkgeversbonden en van de drie werknemers-vakcentrales.

Plaats: Cirkustent op het Malieveld, Den Haag. Leiding: Henk Vos.

Aanwezig voor de werkgeversorganisaties de heren Bosma (Verbond van Ned. Ondernemingen), Van Boven (Federatie van Kath. en Prot. Werkgeversbonden), Prins (Metaalindustrie), Van de Pavoordt (directie Vroom en Dreesmann), Swarttouw, Van Dam, Van Gorkum.

Aanwezig voor de vakcentrales de drie voorzitters, de heren

Kloos (NVV),
Mertens (NKV),
Lanser (CNV).

Aanwezige jongeren:

ongeveer vierduizend werkende jongeren uit het hele land.

Vorgelegde eisen

Aan de vertegenwoordigers van de werkgeversbonden en de vakcentrales was bij het betreden van de tent de „Verklaring” overhandigd, zoals die is opgenomen op de pagina's 36 en 37 van het verslagboek.

Diskussieverslag van een werkende jongere (naam onbekend).

Vakcentrales

Vraag: Wij eisen volledige afschaffing van het avond-

onderwijs en 1 dag per week onderwijs in de tijd van de werkgever en dit alles vóór 1971.

Antwoord vakcentrale: Er moet volledige verandering in het onderwijs komen.

Vraag: Zijn de vakcentrales ervan overtuigd dat er zo spoedig mogelijk verandering moet komen?

Antwoord: Volmondig ja.

1e stelling: De introductie is een grote flop.

Antwoord: De vakcentrales zullen de werkende jongeren bij introductie steunen.

2e stelling: De vakantie werkende jongeren is ook een grote flop (te kort).

Antwoord: Er zullen langere vakanties komen.

Werkgevers

Eis: Verplichte introductie in het bedrijf en het lopen van een stage ook voor LTS-ers.

Antwoord ir. Bosma: Zowel voor de jongeren als de volwassenen zal hier wat aan gedaan worden.

Onze mening is, worden de jongeren dan niet verdrukt?

Wij eisen verder dat jongeren van 18 jaar en jonger niet in ploegendienst mogen worden opgenomen. Het antwoord van de werkgevers was (mr. Van Boven): jongeren van 18 jaar en jonger dat die beslist niet in ploegendienst mogen werken.

Verder was de rest ons onverstaaenbaar door het gejoel van de jongeren.

Onze konklusie is, dat zowel de vakcentrales als de werkgeversorganisaties welwillend tegenover de jongeren staan. De vakcentrales iets meer. Maar wij wensen geen woorden maar daden.

Diskussie 2

Vaste Kamercommissies voor Onderwijs & Wetenschappen en voor Sociale Zaken & Volksgezondheid.

Plaats: Gebouw Tweede Kamer, Binnenhof.

Diskussieleider: Ton Laffeber, Rotterdam.

Mede bij de diskussieleiding betrokken: de heer Van Schie.

Aanwezigen jongeren van KWJ Zeeland

Woordvoerder Agnes Puijn, Vlissingen

Werkende Jeugd-CNV 't Gooi NVV Jongeren Contact Rotterdam Levensschool Oss

Bert Snel, Eemnes
Cees Post, Rotterdam
Laurijssen, Oss

Voorgelegde eisen

Werkende jongeren in Nederland eisen vormingsplicht voor jongeren van 14 tot en met 18 jaar.

Werkende jongeren in Nederland eisen op korte termijn:

1. Afschaffing schoolgelden met terugwerkende kracht tot 1 augustus 1968
2. Volledige voorlichting aan de jonge werknemers over de rechten en de plichten die zij hebben:

- a. binnen het bedrijf;
- b. bij het volgen van cursussen;
- c. in de maatschappij.

3. Een beter functionerende instantie die toezicht houdt op de naleving van de wettelijke regelingen voor de jonge werknemers binnen de bedrijven.

4. Dat iedere werkgever van meisjes en jongens die in huishouding en winkelbedrijven werken, verplicht wordt een arbeidsovereenkomst te sluiten, waarin duidelijk de rechten en plichten van de jonge werknemers vermeld worden.

5. Dat de praktijken van de koppelbazen ten opzichte van de werkende jongeren verboden worden.

6. Dat de werkgevers verplicht worden om iedere jonge werknemer voordat hij/zij in dienst komt, medisch en psychisch te laten keuren op geschiktheid voor bepaalde functies en geschiktheid voor het bedrijf.

7. Dat er een verbod komt voor werkende jongeren tot en met 18 jaar om overwerk te doen.

8. Dat er in de productiebedrijven meer aandacht komt voor de werkende jongeren als „mens” en dat de „produktiebeesten” afgeslacht worden.

Wij weten ons verantwoordelijk voor deze zaak, de vraag van ons is echter, in hoeverre U zich verantwoordelijk weet voor het leefbaar maken van deze maatschappij voor de werkende jongeren.

Diskussieverslag van Henk Pieters, Vlissingen

1. Afschaffing schoolgelden met terugwerkende kracht. De studerende jongeren (dagonderwijs) krijgen alles betaald; studietoelagen. De werkende jongeren moeten belasting betalen en daarbij nog schoolgelden. Daarom afschaffing.

2. Volledige voorlichting werkende jongeren over de verplichtingen die ze hebben.

Als 14-jarigen gaan zij het bedrijf in. Ze weten dan niet waar ze aan toe zijn. Vooral bij de meisjes is dit zo. Direct na de huishoudschool moeten ze gaan werken, in de huishouding bijvoorbeeld.

Daar verdienen ze dan belabberd weinig en moeten nog hard werken ook. Dikwijls krijgen ze nog niet eens de tijd om 's middags te eten. Alles hangt van het desbetreffende gezin af. Die meisjes werken meestal bij de beter gesitueerden en toch hebben ze het er dan niet goed.

Verplichte CAO nodig; evenzo met winkelmeisjes.

3. De lange werktijden voor jeugdigen zijn ook onmenselijk voor deze tijd. Sommige 14-jarigen maken 60 uur per week. Dit komt omdat ze 's morgens vroeg weg moeten, van bijvoorbeeld Terneuzen naar Rotterdam.

6. Avondscholen voor 14-18-jarigen moeten verdwijnen. Er moet een vormingsplicht komen. Een plicht omdat vele jongeren door hun eenzijdige opleiding niet eens inzien dat de vorming voor hen nodig is. Deze mensen moeten ook de wereld om hen heen kunnen beoordelen, met al wat er gebeurt. Nu zijn ze afhankelijk van de bedrijven.

Deze bedrijven leggen hen nog dikwijls voor een aantal jaren aan dit bedrijf vast ook.

De arbeidsinspectie werkt op dit ogenblik niet goed. Wat er werkelijk met de jongeren omgaat in de bedrijven is hun niet bekend.

De regering was het in principe eens met de eisen van de jongeren, maar kon nog geen toezeggingen doen.

Diskussieverslag van Jacques Sloop, Gorinchem

Uit dit uitvoerige, in telegramstijl gestelde verslag, blijkt dat van de Kamercommissies o.a. aanwezig waren (en aan de discussie deelnamen) de Tweede Kamerleden Heroma (Pvda), Marsman (Pvda), Van der Ploeg (Pvda), Dijkstra (D'66) en Hermsen (KVP).

Verder komen we de namen tegen van een aantal werkende jongeren die opmerkingen maakten en vragen stelden, zoals Popke (Rotterdam), Dij (Hilversum), Bert Snellinger, Loovers (Oss), mevr. Van Vin (Den Haag), Groenenberg (Vlaardingen) Venrooi (Oss), Thomassen en Spek (Nieuwkoop).

Uit het verslag blijkt dat er uitvoerig is gepraat over een veelheid van onderwerpen, maar zeer in het bijzonder over de eis ten aanzien van een vormingsplicht voor werkende jongeren en over verschillende aspecten van het onderwijs en de vorming.

We volstaan met een bloemlezing uit de discussie.

„Ook in de opleiding worden de werkende jongeren te veel als werknemers beschouwd.”

„Er moet van rijkswege meer controle worden uitgeoefend op het leerlingstelsel.”

„Het vakonderwijs is in veel opzichten verouderd.”

„De werkende jongeren zijn veel te veel afhankelijk van de werkgevers. Als het moeilijk gaat in de fabriek moeten de jongeren direct van school.”

„De werkgever bepaalt wat er geleerd moet worden.”

„Wat goed is gaat naar school; wat slecht is gaat de fabriek in en krijgt geen scholing.”

„De jonge mens in het bedrijf is gebonden aan het ondernemersbelang.”

„De leerlingen moeten het leerlingstelsel zelf bepalen.”

„De diskriminatie tussen jongens en meisjes moet verdwijnen. Er zijn veel te weinig vormingsmogelijkheden voor meisjes. Het vormingsverschil moet weg; de loonverschillen ook.”

„Geen overwerk meer voor jeugdige werknemers. Maar wel vakantieverlenging.”

De discussie werd besloten met nogmaals de eisen voor te leggen en daarop concreet antwoord te vragen: ja of neen.

Op deze eisen werd door de Kamerleden als volgt geantwoord (voor de nummering: zie onder „Voorgelegde eisen”):

1. Voor. 3. Voor. 5. Principieel voor. 7. Voor.
2. Voor. 4. Voor. 6. Principieel voor.

Diskussieverslag van Willemien Boonstra, Amsterdam

Eerste eis: per 1 augustus 1970 partiële leer- en vor-

mingsplicht voor 15-jarigen; leerplichtverlenging tot 15 jaar.

Tweede eis: ont koppeling van arbeidscontract en leerlingstelsel. SER-advies gevraagd voor 1 januari 1970.

Feiten

Vakopleiding op de bedrijfsscholen is te veel gericht op de produktie. Maatschappijvorming komt nauwelijks uit de verf.

Het ontbreekt bij veel jongeren aan minimale maatschappelijke kennis, vooral op de praktische zaken (bijvoorbeeld het briefschrijven).

Leerlingstelsel

Vakonderwijs is verouderd. Niet aangepast aan de moderne maatschappij.

Werk situatie

De jonge arbeider komt binnen als werknemer waarvan verdiend moet worden door de werkgever.

Het leerling zijn is maar bijzaak. Te veel arbeidsuren. Verbod overwerk tot 18 jaar.

Kursusgelden

Afschaffen. Het Rijk moet hier bijspringen.

Twee arbeidsdagen in de week de mogelijkheid om een cursus te volgen.

Kontrole op de arbeidsuren van de jonge werknemer. Wettelijke maatregelen op korte termijn.

Want er is wantrouwen tegen de parlementaire molen. Wij willen concrete antwoorden op korte termijn.

Antwoorden Kamerleden

Partiële vormingsplicht	Voor.
Ontkoppeling	Voor.

In principe onderwijs gefinancierd door overheid	Voor.

Verbetering onderwijsstelsel op alle niveaus	Voor.

Afschaffing jeugdloon	Dubieus. Niet te overzien.

Elke vorm van avondonderwijs wordt afgeschaft (versnelde afschaffing).

Diskussieverslag Ton Laffeber, Rotterdam

Enkele reacties uit de Tweede Kamer: op 1 november 1969.

Alle Tweede-Kamerleden spraken over vormingsplicht!

Kleisterlee (KVP):

1. Wil de vormingsplicht op korte termijn invoeren, te beginnen met 1 dag.
2. Vindt, dat er onvoldoende vormen van VO zijn.
3. Streeft naar een voorwaardelijk arbeidsverbod.

Kessel (PPR):

1. Wil voor januari 1970 SER-advies ont koppeling leer- en arbeidscontract.

2. Wil op de begroting van 1970 nog een extra bedrag voor werkende jeugd.
3. Invoering vormingsplicht uiterlijk op 1 augustus 1970.

Gortzak (PSP):

1. Onderwijs dikwijls in werkgeversbelang.
2. Vindt, dat de overheid bereid moet zijn meer geld ter beschikking te stellen voor onderwijs en vorming.

Vonhoff (VVD):

Spreekt uit, dat hij liever een verlenging van de leerplicht wil, dan een voorwaardelijk arbeidsverbod.

Algemene indruk:

De gedachten bepalen zich meer op augustus 1971 dan op 1 augustus 1970. Men verwacht lange tijden nodig te hebben voor allerlei adviezen (Lievegoed - SER).

Oordeel van een Kamerlid

Aan een bandopname van KWJ-er uit Eindhoven ontlenuen we het volgende:
„Juffrouw Kessel bent u er vanmorgen ook bij geweest?

Mejuffrouw Annie Kessel, lid Tweede Kamer voor de PPR

Ja, in de Kamer, in de Commissie van Onderwijs en de Commissie van Sociale Zaken. Die waren met een honderdtal werkende jongeren in de zaal van de Kamer.

Reporter

Waren ze goed fanatiek?

Mejuffrouw Kessel

Heel goed en heel duidelijk. Geen woorden maar daden vroegen ze. Een heel hoog niveau. 't Was prima. Er zit enorm veel talent bij de werkende jeugd en dat is vanmorgen ook weer gebleken uit de discussies. Men moest niet proberen ze met een kluitje in 't riet te sturen, want dat lukte bepaald niet. Dit is ook de enige methode als ze goed duidelijk willen maken hoe ze achtergesteld zijn. 't Was prima. Ik ben hier echt blij mee."

Diskussie 3

Vaste Kamercommissie Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk

Plaats: Gebouw Tweede Kamer, Binnenhof.
Diskussieleider: Toon Beyes, Sittard.

Woordvoerder van de Commissie: Dhr Kikkert (CHU).

Aanwezig jongeren van	Woordvoerder
KWJ-Midden Limburg	Toon Beyes, Sittard
NVV Jongeren Contact	Gouda Adrie Quist, Gouda

Diskussieverslag Toon Beyes

Van de kamerleden probeer ik me te herinneren:

Vonhoff (VVD), Egas (PvdA), Engels (KVP), Van Wijk (PSP), Kikkert (CHU).

Aan het begin van het gesprek hebben de KWJ-mensen pamfletten - praatpapieren - uitgedeeld aan alle aanwezigen met 4 hoofdgesprekspunten. De tekst van dit stuk als volgt:

„Vier gespreksonderwerpen:

Steeds meer overheidsbemoeienis in het jeugdwerk

Plaatselijke jeugdleden, Regionale organen, Provinciale Jeugdleden en Overheidsnota's. Consulanten en ambtenaren jeugdzaken dicteren teveel vanuit de overheid naar het jeugdwerk toe.

Steeds meer beroepsmatig jeugdwerk

Plaatselijk jeugdwerk onder leiding van vrijwilligers en beroepskrachten; in jeugdleden hebben functionarissen teveel overwicht; Provinciaal maken functionarissen het beleid uit; Jeugdwerk (buurthuiswerk en sociëteiten) welke geleid worden door beroepskrachten maken plaatselijk de dienst uit.

Steeds meer concrete eisen voor jeugdwerk-deskundigen

Plaatselijk jeugdwerk onder leiding van deskundigen; deskundigen in de jeugdleden; opleidingseisen voor vrijgestelden; bezit van diploma's wordt belangrijker dan persoonlijke geschiktheid. Deskundigen doceren in plaats van adviseren.

Werkende jongeren vormen een aparte groepering

Interessen van studerende en werkende jongeren lopen sterk uiteen. Leef- en werksituatie is totaal verschillend (met 14 jaar in economische omgeving tussen volwassenen of studeren met leeftijdsgenoten in een beschermende omgeving; scholieren worden vertrouwd gemaakt met diverse sporten, schouwburgbezoek, culturele activiteiten, excursies, speciale kortingen).
Werkende jongeren leren enkel werken en werkezel spelen."

Behandeling:

I. Steeds meer overheidsbemoeienis in het jeugdwerk.
De gemeente hanteert in de praktijk 2 typen jeugdleden.

- a. de gemeente geeft de jeugdraad een bepaald bedrag en deze moet dit naar eigen inzicht verdelen.
- b. het is een adviesorgaan voor de gemeentelijke overheid en dient als toelichtingsorgaan voor de aangesloten organisaties.

Steeds meer stellen de gemeente en de jeugdraad de eis van aansluiting, alvorens op advies en subsidie te kunnen rekenen.

In punt a trekken de werkende jongeren meestal aan het kortste eind; punt b is de jeugdraad vaak meer last dan hulp en aksepteert de steeds hogere subsidievoorwaarden van de gemeente, waardoor veel werkende jongerengroepen zonder centen zitten en kapot gaan.

Regionale organen: bij de aanwezige werkende jongeren waren enkelen, die in mei 1969 mee gedemonstreerd hebben voor M. Klompé bij de installatie van de Stichting Jeugdwelzijn Midden Limburg. Hun voornaamste grieven waren en zijn:

- a. de structuur: wijkorganen, plaatselijke contactraad; rayoncommissie; stichting regionaal jeugdwelzijn; afvaardiging naar de overkoepelende Stichting Samenlevingsopbouw, waarvan deze met b.v. Stichting bejaarden, onderwijs en vorming, sport, bejaardentehuizen, enz. een onderdeel vormen.
- b. ouderen en zogenaamde deskundigen hebben meer dan *adviserende* inbreng, waardoor zij overal domineren
- c. werkende jongeren zijn niet op te delen in deze structuur, hun wensen, belangen en problematiek liggen veelal landelijk, een eigen regionale indeling als werkende jongerenorganisatie vinden wij juist.
- d. in deze structuur was 1 november onmogelijk geweest (een konstatering, die iedereen deed lachen)

Provinciale jeugdraad: werkt vanuit landelijke nota's, te zien aan de getrouwe naamsveranderingen. Anderzijds is het een raad van touwtrekkerij en ieder probeert een beste plaats te krijgen.

Dit moest toegelicht worden van Vonhoff:

In de Limburgse statuten wordt gesteld, dat geen beroepskrachten hier in kunnen deelnemen. Volgens ons akkoord.

Toch zit in de limburgse jeugdraad slechts een vrijwilliger: een werkende jongere.

De rest zit er op een geraffineerde wijze: b.v. de directeur van de Stedelijke jeugdraad Maastricht als bestuurslid van de sociëteit Don Kiesiot.

De overheid bepaalt, op welke activiteiten je welke subsidie krijgt, waardoor iets wel of niet kan gebeuren. B.v. voor meerdaags cursuswerk maaltijden, subsidie en niet voor 1-daagse zoals vrije zaterdagen. Nu is de keuze of kunstmatig 2-daags voor activiteiten, die beter eendaags kunnen, of *ook de zesde dag* brood op zak mee.

Ambtenaren jeugdzaken en jeugdconsulanten, die 100% overheidsgeld betaald krijgen, onderkennen soms wel wensen, maar zijn te sterk overheidsgebonden.

Regionale welzijnsconsulanten trachten fusies vanuit de overheid te forseren, waardoor de werkende jongeren weer onvoldoende aan bod komen.

II. Steeds meer beroepsmatig jeugdwerk

In de plaatselijke jeugdleden met name van meer grotere plaatsen hebben vrijwilligers te weinig of geen inbreng. In deze jeugdleden zitten beroepskrachten van club- en buurthuizen, jeugdzakenambtenaar, beroepskrachten van de sociëteiten, waardoor steeds meer vrijwilligers de zaak opgeven en vervangen moeten worden door nog meer beroepskrachten.

Voorbeelden: Gouda, Roermond, Maastricht, Heerlen.

Provinciaal is de zaak meestal al bekeken en beslist

voor de vergadering, of elke inbreng kan beroepsmatig afgewimpeld worden.

III. Steeds meer eisen voor jeugdwerk-deskundigen:

Volgens de Ministerienota's moeten deskundigen plaatselijk, regionaal en provinciaal participeren. Wanneer het eerlijke adviseurs waren met vrijblijvende adviezen, is dit terecht. Nu is hun woord in de raden sterk dominerend.

Mensen met opleidingen als vrijgestelde:

Enkele KWJ-mensen vroegen de kamerleden, of er opleidingen bestaan, die iets praktisch over werkende jongeren te informeren hebben. Met name Egas gaf stem aan deze vraag en was wel voor aanname met doorstromingskansen, maar geen „pennelikkers" Vonhoff zag er niet veel in, wanneer het werk aan wat idealisten wordt uitbesteed.

IV. Werkende jongeren vormen een aparte groepering.

De fusiedrang plaatselijk om in een gebouw, of een ruimte te moeten werken, kan niet vanuit de overheid komen; dit werd ook voor de regionale en provinciale aanpak gesteld.

Alleen Vonhoff vond het onzin: jullie leggen te veel aksenten op de afzonderlijke werkende jongeren organisaties. De *overige* kamerleden waren het eens met deze afzonderlijke benadering.

Enkele persoonlijke ervaringen:

dhr. Egas was zeer sympathiek en begripvol, stelde dat hij nogal contacten met werkende jongeren en KWJ had. Vonhoff was passief, probeerde elke keer politieke toespelingen te maken, b.v. Engels KVP-KWJ., Egas WJ-PvdA.

Diskussie 4

Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen

Plaats: Ministerie, Nieuwe Uitleg.

Diskussieleider: Wim van Seeters, Utrecht.

Aanwezig van het ministerie o.a.:

mr. J. H. Grosheide, staatssecretaris van onderwijs,	
mr. M. D. van Wolferen, secretaris-generaal van het ministerie,	
drs. W. H. Weekenborg, hoofdinspekteur toegevoegd aan de inspekteur-generaal van het onderwijs,	
N. W. Mäkel, afdeling voorlichting van het ministerie.	

Aanwezig jongeren van

NVV Jongerencontact
Groningen
KWJ Breda

Woordvoerder

Herman Tebbes,
Groningen.
Rien van Ginneken,
Breda.

Vorgelegde eisen

(Zie discussieverslag van het ministerie.)

Diskussieverslag, samengesteld door de heer N. W. Mäkel van de afdeling Voorlichting van het ministerie.

Samenvatting ontvangst van delegatie werkende jongeren op het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen op 1 november 1969.

Op zaterdag 1 november heeft de staatssecretaris van Onderwijs en Wetenschappen, mr. J. H. Grosheide, op het departement een delegatie van 90 werkende jongeren ontvangen.

Tien eisen

Aan het begin van deze audiëntie overhandigde een vertegenwoordiger van de werkende jongeren de staatssecretaris een verklaring van 10 eisen. Hierin wordt o.m. gepleit voor:

- invoering van een partiële leer- en vormingsplicht, minstens een dag per week voor alle jongeren van 15-18 jaar; voor de 15-jarigen op 1 augustus 1970 in te voeren;
- het afschaffen van de cursusgelden die de werkende jongeren moeten betalen voor het volgen van onderwijs in het kader van het leerlingwezen of van het vormingswerk;
- het stichten van centra voor werkende jongeren, waarin beroepsbegeleidend onderwijs en vormingswerk op basis van gelijkheid worden geïntegreerd. Daarin zouden ook de autonome leerlingstelsels dienen te worden opgenomen;
- het afschaffen van alle vormen van avondonderwijs dat thans nog in het kader van het leerlingwezen wordt gegeven;
- het ontkoppelen van de arbeids- en leerovereenkomst.

In een bijna twee uur durende discussie kwamen behalve bovenstaande onderwerpen ook nog andere punten ter sprake. De voornaamste onderwerpen van gesprek en de conclusies zijn hieronder in het kort opgenomen.

Omschakeling van avond- naar dagscholen

Verscheidene vertegenwoordigers van de werkende jongeren beklagden zich over het nog bestaan van avondonderwijs in het kader van het leerlingwezen. Staatssecretaris Grosheide stelde zich zeer positief op ten aanzien van de omschakeling van het algemeen en op het beroep gericht avondonderwijs bij het leerlingwezen naar dagonderwijs. Deze overgang zou hij liever vandaag dan morgen zien gebeuren. Dat die overgang overigens al heel snel gaat illustreerde hij aan de hand van enkele cijfers: in enkele jaren verminderden, tengevolge van de verschuiving naar het dagonderwijs, de in het avondonderwijs gegeven lessen van 75% tot 20%.

De bewindsman heeft deze overgang echter niet alleen in de hand. Dit hangt o.m. ook af van de schoolbesturen, vakopleidingsorganisaties e.d. Voor deze overgang gelden bij het ministerie geen financiële belemmeringen.

Experiment met nieuw schooltype

Een vrij lange discussie ontspan zich verder omtrent het stichten van centra voor werkende jongeren,

waarin beroepsbegeleidend onderwijs en vormingswerk op basis van gelijkheid geïntegreerd dienen te worden.

Staatssecretaris Grosheide deelde hierop mede, dat in september 1970 in een aantal plaatsen waarschijnlijk al experimenten zullen beginnen met een nieuw schooltype, waarin beide genoemde elementen zijn verweven. Dit zal gebeuren na overleg in een commissie, waarin ook de werkende jongerenzitting hebben.

Inspraak

Een zeer heet hangijzer bleek ook het volslagen ontbreken van medezeggenschap van werkende jongeren, zowel ten aanzien van de - zoals gesteld werd - niet meer op de huidige praktijk afgestemde beroepsvorming als van de algemene vorming. Op dit punt sprak de staatssecretaris zich ondubbelzinnig uit voor meer inspraak van de leerlingen op alle scholen.

Leerlingwezen voor meisjes

Als een de meisjes discriminerende lacune werd naar voren gebracht dat er voor hen nagenoeg geen vakopleidingen in het kader van het leerlingwezen bestaan. Ook werd gewezen op de onwil van werkgevers om hun jonge werknemers tijdens de werktijd te laten deelnemen aan het vormingswerk. Staatssecretaris Grosheide merkte ten aanzien hiervan allereerst op, dat bij de invoering van de wet op het voortgezet onderwijs het aantal leerjaren van het lager huishoud- en nijverheidsonderwijs van 2 tot 3 is verhoogd.

In dat derde leerjaar zal veel tijd aan het beroepsvoorbereidend onderwijs worden besteed.

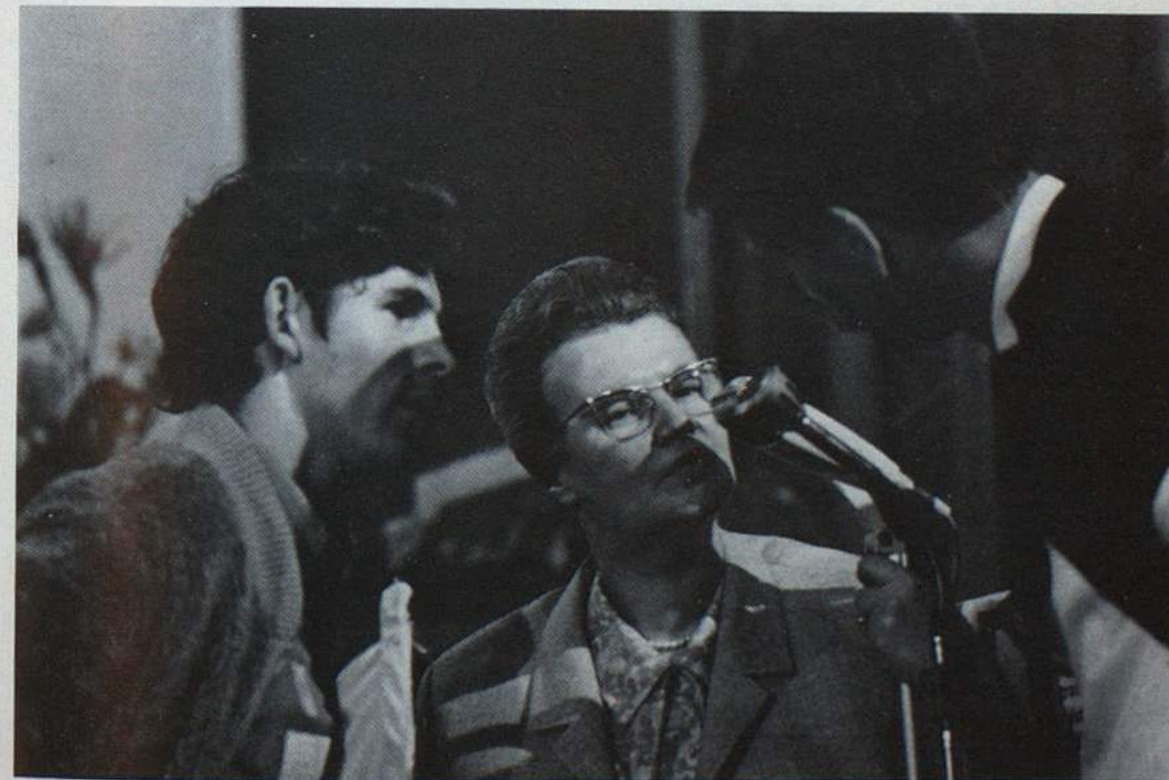
Ook het theoretisch onderwijs ter voorbereiding op het middelbaar huishoud- en nijverheidsonderwijs zal in deze nieuwe structuur beter tot zijn recht kunnen komen. De bewindsman verwachtte voorts dat op korte termijn een leerlingstelsel in de economische en administratieve sector kan worden verwezenlijkt. Hij achtte dit in het bijzonder belangrijk voor de meisjes omdat gebleken is dat $\pm 50\%$ van de meisjes na het huishoud- en nijverheidsonderwijs een kantoor- of winkelberoep kiezen.

Kursusgelden

Over de doorn in het oog van alle werkende jongeren - het verplichte cursusgeld voor het volgen van cursussen in het kader van het leerlingwezen - kwamen eveneens heel wat tongen los. Op de concrete vraag of deze cursusgelden op korte termijn zullen worden afgeschaft, antwoordde de bewindsman dat hij hierover ernstig zal nadenken. Bij de komende behandeling van de begroting van het ministerie van Onderwijs en Wetenschappen in de Tweede Kamer zal hij hierop terugkomen.

Middenschool

Een ander probleem dat bij de werkende jeugd leeft is het feit dat het lager beroepsonderwijs hun te weinig of onjuist gerichte algemene vorming geeft. Bovendien moet de keuze, welk soort vervolgonder-

wijs men zal gaan volgen, in feite aan het einde van de lagere school – dat wil zeggen, op 12- of 13-jarige leeftijd – worden gedaan. Wie volgens de huidige negatieve selectie of onder de drang van de ouders dan de weg van het lager beroepsonderwijs kiest, sluit daarmee tevens een latere overstap naar het algemeen voortgezet onderwijs nagenoeg uit. De muur die de wet op het voortgezet onderwijs heeft opgetrokken tussen aan de ene zijde de brugklassen van het lager beroepsvoorbereidend onderwijs en aan de andere zijde die van het algemeen vormend onderwijs is onneembaar.

Gepleit werd voor een 2- of 3-jarige middenschool, voor een ieder, aansluitend op de lagere school.

Ook voor dit punt toonde de staatssecretaris veel begrip. Een van de grote voordelen van zo'n schooltype achtte hij, dat daarmee de keuze van het beroep naar een veel later tijdstip wordt verschoven, een keuze die dan ook meer verantwoord kan geschieden.

Het huidige moment van beroepskeuze, voor vele jongeren al op 12-jarige leeftijd, achtte de bewindsvaandelaar veel te vroeg. Wel wees hij erop dat het pleidooi voor een middenschool vaak te veel genoemd wordt vanuit de gedachte „de l.t.s. of huishoudschool moet weg”. Daartegen had hij ernstig bezwaar. Deze typen van onderwijs doen op zichzelf voortreffelijk werk. Als er een middenschool zou komen, dan kan dat alleen als alle nu bestaande schooltypen zouden verdwijnen.

Conferentie

Aan het slot van de discussie deelde de staatssecretaris mede dat het rapport van de Commissie Lievegoed „Onderwijs en Vorming tot 18 jaar” binnenkort in druk zal verschijnen. Hij stelt zich voor over de in dit rapport neergelegde adviezen een conferentie te beleggen met alle betrokkenen uit het leerlingwezen en het vormingswerk. Daarbij zullen met name ook werkende jongeren op grote schaal worden betrokken.

Slotwoord

Als afsluiting van de levendige discussie zei de staatssecretaris blij te zijn met dit gesprek. Juist op het ministerie van Onderwijs en Wetenschappen is men ervan overtuigd, dat er voor de werkende jongeren nog veel moet gebeuren, zowel op het terrein van het onderwijs als op dat van de arbeidswetgeving. Dat de werkende jongeren zich hebben weten te organiseren is ook daarom van belang, omdat zij daardoor bij het tot stand komen van noodzakelijke wijzigingen kunnen worden betrokken.

Daarna sloot de discussieleider de bijeenkomst. Hij konstaterde dat de werkende jongeren de bewindslieden van het ministerie van Onderwijs en Wetenschappen nog eens duidelijk hebben kunnen maken welke vraagstukken er onder hen leven. Hij hoopte dat de staatssecretaris in staat zou zijn bij de komende begrotingsbehandeling resultaten voor de werkende jongeren te behalen.

Tenslotte dankte hij de medewerkers van het ministerie voor hun bereidwillige medewerking.

Gedeelte uit de Vara-radio-uitzending „Dit is het begin van 1 november”.

Verslaggeefster

We staan hier op het Malieveld in de informatientent. Een beetje saaie stille informatientent, waar alle persmuskieten horen te zitten. Hier zit ook Wim van Seeters.

Je bent net naar Onderwijs geweest. Hoe was het?

Wim van Seeters

Ik kom inderdaad net van het ministerie van Onderwijs af, waar werkende jongeren een gesprek hebben gehad met staatssecretaris Grosheide, met secretaris-generaal van Wolferen en met de heer Van Weckenborg. 't Was naar mijn mening een zeer goed gesprek; dat wil zeggen, de sfeer was goed maar de resultaten waren eigenlijk niet zo best. Ik wil wel iets zeggen over wat staatssecretaris Grosheide heeft toegezegd, namelijk dat er volgend jaar een conferentie zal komen over het rapport van de Commissie Lievegoed en daar zullen zeer veel werkende jongeren bij betrokken gaan worden. Van de deelnemers zullen meer dan vijftig procent werkende jongeren zijn.

Verslaggeefster

En verder?

Wim van Seeters

Verder is toegezegd, dat per 1 september 1970 experimenten opgezet gaan worden voor nieuwe centra voor werkende jongeren, waarin zowel beroepsopleiding als vormingswerk op gelijkwaardige basis gaan samenwerken. Dat wil dus ook zeggen, dat dan de huidige autonome leerlingstelsels daarin ondergebracht zullen worden. Dat is een duidelijke zaak.

Verder heeft ie gezegd dat het avondonderwijs afgeschaft zal worden en hij heeft gezegd: liever vandaag dan morgen. Hij heeft geen datum genoemd, maar wel gezegd dat er voor de afschaffing van het avondonderwijs in het kader van het leerlingstelsel bij het ministerie van Onderwijs geen financiële belemmeringen zijn. Het blijft meer hangen op andere punten, namelijk bij schoolbesturen en dergelijke, dus op plaatselijke initiatieven.

Verslaggeefster

Was dat alles?

Wim van Seeters

Nou nee, nog een belangrijk punt, namelijk de cursusgeld. Volgende week zal staatssecretaris Grosheide in de Kamer daar ruime aandacht aan besteden bij de behandeling van de begroting van onderwijs. Verder heeft ie gezegd – en dat vind ik een zeer positief punt – dat de leerlingen op alle scholen inspraak moeten eisen. En als de directeuren daar niet toe bereid zijn, dan mogen de leerlingen dat eisen.

Inspraak over welke manier van onderwijs er wordt gegeven, in het lagere beroepsonderwijs, op de huishoudscholen, in de mavo. Wij moeten af, zo zei Grosheide ook, van het dictatoriaal systeem van onderwijs dat we op dit moment kennen. En dat wil toch wel wat zeggen, dacht ik.

Gedeelte uit de Vara-radio-uitzending „Dit is het begin”

Verslaggeefster stelt een (door storing en lawaai onverstaanbare) vraag.

Een *meisjesstem* antwoordt:

Op het ministerie van Onderwijs en Wetenschappen werden de jongeren zowel materieel als geestelijk volledig ingekapseld door koffie met saucijzenbroodjes en met een rapport geheten: „Wat de regering doet voor de werkende jongeren, vandaag en morgen”. Het grappige daarbij is, dat het ministerie vannacht nog aan het werk is geweest om een erratum aan te brengen in hetzelfde rapport.

Ook vannacht, of heel vroeg opgestaan zijn de jongeren uit Groningen. Die waren al vanaf drie uur onderweg om allerlei mensen op te halen en via de Afsluitdijk verder te reizen. En verder was er aanwezig een bus uit Breda.

Wat het eisenpakket betreft, dat sloeg op het leerlingstelsel voor meisjes, lagere klassen van het lager onderwijs moeten kleinere klassen worden, geen schoolkosten en meer inspraak. Grosheide heeft op geen van deze vragen een concreet antwoord gegeven. Het waren allemaal vage toezeggingen. Noch op het cursusgeld dat nog steeds wordt betaald werd ingegaan, noch op het aandeel in de begroting van de werkende jongeren. (Gejoel van omstanders.)

Wat de regering doet voor de werkende jongeren, vandaag en morgen

Het rapport waardoor, volgens het hiervoor weergegeven radiogesprek, de deelnemers aan de discussie op het ministerie van Onderwijs en Wetenschappen „geestelijk volledig werden ingekapseld”, is een brochure van 16 bladzijden, groot formaat, speciaal gericht tot de „deelnemers en deelnemers van de 1 november-actie van de Raad van Werkende Jongeren”. De brochure wil uiteenzetten van de groei van onderwijs en vorming voor werkende jongeren en van de daardoor gedane financiële uitgaven. Ook bevat dit drukwerk stukken uit de memorie van toelichting op de begroting van Onderwijs en Wetenschappen voor 1970, waarin de minister en de staatssecretaris in grote lijnen de plannen ten aanzien van de werkende jongeren hebben neergelegd. Enkele cijfers uit de brochure:

1. De rijkssubsidies voor het vormingswerk voor vrije leerplichtige jeugd groeiden van f 155.000,— in 1952 tot ruim 42 miljoen in 1970.
2. Op 1 januari waren er 19.270 deelnemers aan het leerlingwezen, verdeeld over 40 beroepsopleidingen. Op 1 januari waren er 68.691 deelnemers en 32 leer-

lingstelsels.

3. In 1959 stond op de begroting van Onderwijs en Wetenschappen een bedrag van ruim 1 miljoen gulden voor het beroepsbegeleidend onderwijs; voor 1970 is hiervoor 45½ miljoen uitgetrokken.

4. Ten behoeve van het leerlingwezen stond op de begroting van 1950 een bedrag van 1,2 miljoen; voor 1970 was dit 28,1 miljoen.

Diskussie 5

Ministerie van Sociale Zaken en Volksgezondheid

Plaats: Ministerie, Voorburg.

Diskussieleider: Piet Manders

(volgens het geschreven discussieverlag; volgens de oorspronkelijke opgave zou dit zijn Liesbeth van Gerwen uit Den Bosch).

Aanwezig van het ministerie:

de heer B. Roolvink, minister van Sociale Zaken en Volksgezondheid

de heren

mr. A. W. Kuiper,

Heering,

W. C. Reij en

Brusse,

allen hoofdamttenaren van het ministerie.

Aanwezig jongeren van

KWJ Schijndel

Vorm. bedrijfsjeugd

„De Mijlpaal” Dordrecht.

Woordvoester

Liesbeth van Gerwen,

Den Bosch.

Voorgelegde eisen

- * 6 weken vakantie, op te nemen in 2 à 3 perioden. Wettelijk regelen zonder bepalingen ten aanzien van plaats en met wie.
- * Men moet zelf over zijn snipperdagen kunnen beschikken.
- * Jeugdvakantie uitbreiden tot 21 jaar.
- * Man/vrouw gelijk loon voor dezelfde arbeid; grens minimumloon omlaag naar 20 jaar; jeugdlonen omhoog; in alle beroepen de jeugdlonen gelijk.
- * Democrativering van het bedrijfsleven ook voor de jongeren op grote bedrijven een jeugdraad.
- * Afschaffing prestatietoelagen.
- * Overwerk en ploegenarbeid voor jongeren beneden 18 jaar moeten wettelijk verboden worden; het is nu mogelijk op wettelijke gronden overwerk en ploegenwerk te weigeren, maar vaak komt dat neer op slechte beoordeling en dus een lager loon.
- * In elk bedrijf moet een jeugdmentor komen; dit moet wettelijk geregeld worden.
- * Betere introductie in het bedrijf.
- * Minimaal 2 dagen vorming en studie voor 15-16 jarigen; 1 dag voor 17-18 jarigen.
- * Op alle bedrijven moet een goede spaarregeling zijn.

Diskussieverslag (samengesteld aan de hand van stenografische aantekeningen; samenstelster onbekend).

Minister Roolvink heet allen hartelijk welkom. Op zijn vraag of we een lange rede verwachten, werd krachtig met „nee” geantwoord.

Eis: 6 weken vakantie, 3 weken aaneengesloten. Toeslag niet meer belasten. Jeugdvakantie-verlenging tot 21 jaar. In alle beroepen de jeugdlonen gelijk.

Roolvink: Vakantie moet in collectieve arbeidsovereenkomst worden geregeld. Er zijn inderdaad landen waar meer vakantie is. Als minister kan hij hier niets aan veranderen. Dat ligt bij de vakbonden. Toeslag niet meer belasten: dat is een zaak voor het ministerie van financiën.

Uit de zaal wordt geantwoord dat dit afgewezen wordt.

Minister: Is er iemand met een voorbeeld? Wanneer wij een collectief contract kunnen aanbieden, zou de minister dit niet afwijzen.

Eis: Gelijk loon voor man en vrouw.

Hier is de minister voor, maar in de praktijk is dit een taak voor het bedrijf. Hij verwijst ons naar de vakbond, hij adviseert ons hiervan lid te worden. In de wet is het minimumloon al gelijk gesteld.

Vraag uit de zaal waarom de dienende beroepen zoveel minder moeten verdienen. Er is hier geen CAO voor.

Minister: Heel erg, zij moeten zich organiseren.

Zaal: U verwacht toch niet dat deze meisjes dit zelf al doorzien.

Minister: Kan alleen op aanvraag van de betrokkenen wettelijk geregeld worden.

Eis: Vorming voor 15-18 jarigen.

Minister: Verwijst ons naar het ministerie van Onderwijs. Maar er zal over gesproken worden.

Eis: Afschaffing schoolgelden.

Minister: Blij dat wij het er mee eens zijn, is het er zelf ook mee eens maar hij gaat er zelf niet over.

Zaal: Geeft praktijkgeval.

Minister: Zal dit onderzoeken.

Zaal: Zegt dat de minister bedolven zal worden onder praktijkgevallen.

Eis: Overwerk verboden voor werkende jongeren van 15-18 jaar.

Minister: Arbeidsinspectie.

Zaal: Die doet niets.

Minister: Zal dit onderzoeken.

De zaal komt weer met praktijkgevallen.

De minister blijft afschuiven.

Eis: Praktijken koppelbazen ten opzichte van werkende jongeren.

Minister: heeft hier ook bezwaar tegen.

Zaal: Vraag het ministerie hierover meer voorlichting te geven.

Minister: Beroepskeuze-adviseurs.

Zaal: geeft voorbeeld van jongens van 14 en 15 jaar die 13½ uur onderweg zijn.

Eis: Geen gewone bedrijfspaarregeling. Liever een spaarregeling in samenwerking met de Zilvervloot b.v.

Minister: verwijst ons naar de Ondernemingsraad.

Zaal: Er is geen mogelijkheid om in de ondernemingsraad te komen. Er is niks te vertellen in de O.R., want je krijgt daar toch geen kans.

Minister: De O.R. zijn beneden de maat gebleven. Ga als je ergens op tegen bent in de O.R. zitten.

Hoe?

Eis: Beter funktionerende instantie om toe te zien op de voorwaarden voor de werkende in een bedrijf.

Minister: Dit is al besproken.

Eis: Afschaffen prestatietoeslag.

Minister: De overheid heeft dit al afgeschaft. Maar er moet nog overlegd worden met werkgevers- en werknemersorganisaties.

Zaal: Er zijn bedrijven waar men eerst de prestatie moet halen voor men naar school mag.

Minister: Maar er is hier toch een recht voor.

Al 50 jaar ? ? ?

Eis: Autonome leerlingstelsels moeten weg, dit moet één worden. In de produktiebedrijven meer aandacht voor werkende jongeren.

Minister: Al deze dingen moeten van de jongeren zelf uitkomen.

Minister: Alle eisen.

1e Vakantie is niet ontkend dat wij hiermee niet voorop lopen.

2e Collectieve loononderhandelingen moeten toegespitst worden op vakantie.

3e Belasting: terughoudend zijn; niet zijn taak.

4e Als ik zie wat gedaan wordt voor de studenten vind ik het volkomen terecht dat de werkende jongeren opkomen voor hun rechten.

5e Introductie: moet meer aandacht aan besteed worden. Recht van iedere jongere om te weten hoe en wat in het bedrijf. Vakbonden.

6e Gelijke beloning op de goede weg. In praktijk meer diskriminatie dan in theorie.

7e Is voor volkomen vrijheid in beroepskeuze. Hulp-middel: beroepskeuzeadviseurs. Beroep op de ouders: ga naar arbeidsbureau.

8e Spaarregelingen. Dit samen met een spaarbank, zeer gezonde instelling.

9e Overwerkvergunningen voor jongeren beneden 18 jaar worden niet uitgegeven.

Zaal: Bent u vóór een raamwet?

Minister: Is hier vóór.

Zaal: Avondkursussen moeten dagkursussen worden. Geen antwoord van de minister.

Afschuifstelsel van de minister zat fantastisch in elkaar. Je gaat je afvragen waarvoor we een overheid hebben.

Een half uur voor de bijeenkomst kreeg de minister de eisen. Zodoende sloot zijn afschuifstelsel als een bus.

Gedeelte uit de Vara-radio-uitzending „Dit is het begin van 1 november”.

Verslaggever

We zaten met sigaretten, niet van een Belgisch merk, kopjes koffie en een koekje. Hetzelfde beeld bood de

ministeriële tafel waar bovendien sigaren op stonden en een voorzittershamer aanwezig was. Exact elf uur arriveerde hij.

Minister Roolvink

„Wij zijn precies op tijd, heb ik gezien. En jullie zijn nog beter op tijd want een clubje zat hier al even na tien uur.

Jullie verwachten van mij vanmorgen natuurlijk niet een uitvoerige openingsrede. Die heb je al vaak gehoord.”

Diskussieleider:

Mag ik als eerste iemand van de groep van Dordrecht?

Woordvoerder

Goede morgen allemaal. Ik wou aan u een paar eisen voorleggen. Onze eisen zijn uit de groep naar voren gekomen en die zijn als volgt:

* Wij eisen zes weken vakantie, waarvan minstens 3 weken aaneengesloten en de rest gespreid.

* Ten tweede: jeugdvakanties verlengen tot 21 jaar en

* Ten derde: de vakantietoeslag moet niet meer in het aparte belastingtarief vallen.

Dit zijn dus onze eerste drie eisen.

(Applaus en gejuich uit de zaal.)

Minister Roolvink

Eis één: zes weken vakantie waarvan minstens drie aaneengesloten en de rest gespreid. Mijn antwoord daarop is, dat de regelingen van vakanties, lonen en de wijze waarop de vakantie aaneengesloten en gespreid genoten wordt, een zaak is die in de collectieve arbeidsovereenkomsten of in individuele arbeidsovereenkomsten – maar ik beperk me tot de c.a.o.'s – geregeld wordt en behoort tot dat terrein waar werkgevers- en werknemersorganisaties overleg over voeren.

Waar je de leeftijdsgrens stelt is eveneens een zaak van de partijen betrokken bij de c.a.o.'s. Het lijkt mij een arbitrair punt toe of het 21 jaar moet zijn of 22 of 19 of 20, dat laat ik in het midden; dat is ook een zaak van overleg. Maar dat extra aandacht geschonken wordt aan de vakantie voor jeugdigen, dat vind ik juist.

De vakantietoeslag, zo zegt u, niet meer volgens het bijzondere tarief belasten. Ik zou hier formeel kunnen zeggen – en dan heb ik ook helemaal gelijk als ik dat zeg –: Dat is een zaak voor het ministerie van Financiën. Dat regelt men niet in collectieve arbeidsovereenkomsten, dat betreft de fiscale wetgeving. Ik wil er wel iets van zeggen en dat is dit: dat het bijzondere tarief dat daarvoor geldt een voordeliger tarief is dan wanneer men de vakantietoeslag die men eens per jaar uitbetaald krijgt, in die week of in die maand zou optellen bij het gewone loon. Dan zou men in een hoger belastingtarief vallen, als regel, dan wanneer een apart tarief over deze uitkering wordt geheven.

Verslaggever

Een rustig begin, maar zo rustig zou het niet blijven. Bijvoorbeeld bij de inspraak van het personeel.

Werkende jongere

Excellentie, mag ik misschien even de vraag stellen – ik zit zelf in de dienstensector – waarom, als er vrijdagavond een koopavond is waar het personeel het niet mee eens is en die toch wordt doorgevoerd . . .

Minister Roolvink

Dat is een besluit van de gemeenteraad.

Werkende jongere

. . . waarom het personeel beneden de 18 jaar dan tot 7 uur moet doorwerken zonder enige vorm van uitbetaling.

Minister Roolvink

Het besluit tot het instellen van een koopavond wordt genomen door de plaatselijke gemeenteraad. Regeling van de rechtspositie, van de arbeidsvoorwaarden omtrent overwerkbetalingen en zo voort, is de zaak van werkgevers en werknemers. En als die niet worden nageleefd, hoort een klacht in de eerste plaats bij de betrokken vakbond thuis.

Jongere

Ja, en mag ik dan ook eens vragen waarom, als er een wijziging voor arbeidstijd komt en er wordt geen enquête gehouden onder het personeel – en het personeel is hierbij betrokken en niet de gemeenteraad: de gemeenteraad kan niet beoordelen . . . (Rumoer en applaus uit de zaal.)

Minister

Wij leven in Nederland onder bescherming van bepaalde wetten en onze democratie heeft ook een bepaalde functie, zowel landelijk als provinciaal, alsook ter plaatse in de gemeenten. Als de wet aan de gemeenteraad opdraagt om daarover een uitspraak te doen, dan hebben we als Nederlandse burgers – tenzij we van mening zijn dat die hele zaak omgekeerd moet worden, maar dat moet dan bij eventuele verkiezing maar blijken – de wetten na te leven.

Uit de zaal

Maar die verkiezing is volgend jaar pas en dat is te laat. Nu ligt het probleem er en niet volgend jaar. En als één zaak voorgaat en aan de andere doorgeeft dat hij naar een koopavond gaat, dan gaan alle anderen mee en alle personeel is tegen. Hier is 90 procent van het personeel tegen en niet voor. (Rumoer uit de zaal.)

Diskussieleider

Mogen we dit punt even afsluiten, want anders komen we helemaal niet klaar. Dit komt toch zo dadelijk weer terug. Mag ik eerst de andere eisen aan de orde stellen?

Werkende jongere (meisje)

Ik haal wel alles een beetje door elkaar, maar dat zal wel niet zo erg zijn. Wij eisen vormingsplicht voor 14 tot 18-jarigen.

Minister

Die vraag – en dat is geen dooddoener van mij hoor, helemaal niet – ligt op het terrein van de onderwijs-wetgeving en niet van sociale . . . (Honend rumoer uit de zaal.)

Diskussieleider

Dat is ook zo. Deze vraag wordt op hetzelfde moment bij Onderwijs en Wetenschappen gesteld, alhoewel wij toch deze vraag hier dachten te moeten stellen omdat de werkende jeugd op dit moment nog steeds verdeeld is over drie ministeries. En dat is gewoon een belachelijke zaak. (Applaus uit de zaal.)

Werkende jongere (meisje)

We hebben ons net ingesteld op die vormingsplicht, maar u zegt: de werkende jongeren moeten er zelf achterheen gaan wanneer iets gerealiseerd moet worden. Nou, op dit moment doen de werkende jongeren dat.

En er is gisteren nog een voorbeeld boven komen drijven: een meisje die zich inzet voor deze zaak, die haar collega's aanspoort om mee te doen, die moet voor straf een heleboel stuks maken, een aantal dat eigenlijk niet te halen is binnen een uur. En die baas beweert: zo, als jij kunt plakken, als jij de mensen kunt opruien, dan kun je ook werken. Je moet een grote stuks-eenheid maken dat straks weer gebruikt wordt voor een premiestelsel.

Ik wil het even combineren omdat dat ergens met vorming en scholing te maken heeft. Maar aan de andere kant oefent het bedrijf dus ook druk uit op die mensen. Ik ben misschien niet heel duidelijk, maar . . .

Minister

Als u . . .

(onverstaanbare interruptie uit de zaal)
Wacht even, ik was net bezig mijn antwoord klaar te maken. Als u dit geval – maar dan heel duidelijk, met de naam van de baas en het meisje erbij – aan mij toestuurt, dan zal ik dat onderzoeken.

Jongere

Graag ja, want dat meisje wordt gewoon geprest. Ze zullen haar niet ontslaan, maar ze zullen haar pressen zodat ze het op een gegeven moment moe wordt om daar te werken en dat ze zelf zal gaan.

Minister

Als ik van u de gegevens krijg zal ik dat geval onderzoeken.

Stem uit de zaal

Hebt u daar tijd voor? Want dan krijgt u wel van honderden jongeren zo'n brief. Dat gebeurt elke dag.

Want als ik aan de jongens bij ons bedrijf vraag: jongens, willen jullie mee naar Den Haag om te demonstreren voor je eigen rechten, en de baas hoort dat, dan komt hij naar mij toe en zegt: Kerkhof hou je mond.

Minister

Nou, u mag ook rustig gevallen die u heeft aan mij doorgeven. En dan garandeer ik u, dat u van mij antwoord krijgt.

Stem uit de zaal

Dan moeten al die jongens die op 't ogenblik in een bedrijf werken en die gewerkt hebben voor deze actie, allemaal naar u schrijven. En dat zijn er duizenden.

Minister

Dat mogen ze gerust doen, liefst zo concreet mogelijk.

Verslaggever (reportage afsluitend)

Nog even het adres: Ministerie van Sociale Zaken, Balen van Andelplein 2, Voorburg.

Diskussie 6

Diskussieverslag

Precies 11 uur aankomst minister Klompé. Ze had last van hernia en moest eigenlijk in bed blijven. Omdat ze toch mee wilde werken, sprak ze haar welkomstwoord in bed.

Theo Lohuis hield een korte inleiding. De microfoon was goed. Er zijn door ons praktische voorbeelden gegeven van de mistoestanden waardoor de werkende jongeren worden achtergesteld.

Plaatselijke situaties:

Doetinchem: Er is een gebouw, waarin allerlei clubs. Werkende jongeren in het verkennerlokaal. KWJ vanwege aantal niet in raad vertegenwoordigd.

Randwijk: Hier wist de inspectie te vertellen dat de werkende jongeren samen met andere clubs moeten draaien.

Hilversum: In „de Nok” (buurt- en clubhuis) komen nog geen vijf werkende jongeren.

Nijmegen: Geen subsidie voor cultureel festival. Zeddam: Sportdag mislukt omdat deze zo nodig door de jeugdraad georganiseerd moet worden.

Minister Klompé belooft deze zaken te bekijken en er nog eens op terug te komen.

Inspraak:

Betekent inspraak achteraf meepraten? De minister heeft altijd beweerd een voorstander te zijn van inspraak van jongeren; van minstens 50 procent. Hoeveel provinciale jongerenraden zijn er werkelijk met jongeren bezet? Hoeveel plaatselijke jongerenraden hebben een bezetting van minstens 50 procent jongeren? En waarom zijn er zo weinig werkende jongeren in zulke raden?

Minister Klompé zegt dat ze het er mee eens is. Zij

wil bij de verandering van de subsidies voorwaarden gaan stellen om werkelijke inspraak mogelijk te maken.

Radio en tv:

Waarom zijn er geen of bijna geen programma's speciaal voor werkende jongeren?

Minister Klompé vindt het ook te weinig, maar ze zegt, dat het afhangt van de zendgemachtigden, de omroepen.

Kulturele zaken:

Kultureel Jongeren Paspoort: waarom voor de scholieren veel meer voorlichting en reclame dan voor werkende jongeren?

Schoolconcerten: waarom wordt vier miljoen uitgetrokken voor wel de scholieren, maar niet voor de werkende jongeren?

Voorlichting: de scholieren krijgen veel meer kansen om kennis te maken met kulturele zaken, de werkende jongeren worden zonder meer overgeleverd aan de commercie.

Kulturele dingen: Hoeveel werkende jongeren en andere werknemers gaan naar toneel, jazz, cabaret, musicals, opera, concerten, kunst enz. die meer dan 10 miljoen subsidie krijgen?

Minister Klompé is het er mee eens, dat de achterstelling van de werkende jongeren, ook in kulturele zaken, een schandaal is. Ze wil de zaken serieus bekijken. Dat is niet als zoethoudertje bedoeld zei ze er bij.

Eigen mogelijkheden

De uitingsmogelijkheden van werkende jongeren liggen ten opzichte van studerende vaak moeilijker. Scholieren en studenten leren op school veel gemakkelijker praten en argumenteren. De werkende jongeren moeten meer mogelijkheden krijgen voor gesprek.

Ook is het noodzakelijk dat de werkende jongeren zich regionaal en nationaal kunnen organiseren. Vooral ook omdat veel van hun problemen regionaal en landelijk liggen. De actie 1 november is hiervoor een duidelijk voorbeeld. Wanneer de werkende jongeren zich niet regionaal en landelijk georganiseerd hadden, was deze actie er nooit gekomen. En de inspraak van de werkende jongeren zelf zou weer ver zoek zijn. In het subsidiebeleid lijkt het erop, dat alle organen die niet plaatselijk zijn, worden weggecijferd. Dat zou nieuwe discriminatie van de werkende jongeren betekenen.

Waarom worden voor subsidie van beroepskrachten diploma's gevraagd, het is toch veel belangrijker dat men betrokken is bij de groep en zelf voortkomt uit de werkende jongeren? Er gelden voor werkende jongerenorganisaties eigen eisen, en ook moeten zij een eigen training kunnen opzetten.

Minister Klompé is het er mee eens, dat voor organisaties van werkende jongeren eigen eisen moeten gelden. Zij gaf als voorbeeld, dat voor subsidie van vrijgestelden van de KWJ geen diploma's vereist worden.

Ook de regionale (distrikten) en landelijke organisatie van de KWJ benadert zij positief.

Mejuffrouw Klompé.

Nee, dat begrijp ik wel. Het punt is alleen – en dat is dan voor alle zaken die bij meneer Roolvink en bij meneer Grosheide spelen – dat het voor hun daarom niet mogelijk is om vandaag een datum te zeggen, omdat dit zaken zijn die met het parlement besproken moeten worden. Wij hebben als ministers het niet alléén voor het vertellen. Het parlement is de volksvertegenwoordiging en die moeten het met elkaar uitmaken.

Wat jullie met deze dag bereiken is, dat in de grote publieke opinie de realiteit van wat jullie vragen, goed naar buiten is gekomen, dat de Kamer zich daar ook van bewust is geworden, net als de SER, en dat we moeten trachten het tempo van beslissingen te versnellen. Dat bereiken jullie en wat ik hoop is, dat dit niet een eindfase is, maar dat het een begin is van steeds verder met jullie zelf intern dóór-bezinnen en zeggen: dit is van belang en dat. Dat is wat ik inspraak noem. Dat jullie zelf . . .

Andere werkende jongeren

Kunnen we geen instituut in het leven roepen zodat wij allerlei inspraak krijgen via onze organisaties?

Mej. Klompé

Daar heb ik op mijn departement met de mensen over gepraat. Dat moet gebeuren. Jullie hebben al een aantal dingen. Het Jongerenstatuut daar zitten jullie in bijv. We hebben het uitvoerig gehad over jongerenraden op plaatselijk niveau en over de mogelijkheden die er zijn, respectievelijk de noodzaak, dat jullie daar bij zitten en zelf ook mee beslissen. Daar zijn wij bezig om in de subsidieregeling voorwaarden voor te stellen.

Werkende jongeren

Bent u in principe voor een jongerenstatuut of voor een algemene regeling.

Mej. Klompé

Daar moet je me niet teveel van vragen, want dan kom ik op het terrein van een ambtgenoot.

Later bekeek minister Klompé de demonstratie. Vanwege haar hernia deed ze dat vanuit een auto. Een werkende jongere interviewde haar met een draagbare bandrecorder. Een gedeelte uit de bandopname volgt hier:

Minister Klompé

Wat ik zo belangrijk vind is, dat jullie met elkaar in groepen de dingen hebt doorgepraat. Je hebt je bezonnen op zaken, (echt de jongeren zelf die met elkaar zeggen nou moet dit of dat, de jongeren zelf die wensen hebben die volkomen reëel zijn). Daarom hebben ook de leden van het kabinet die er het meest mee te maken hebben, zoals je weet heel positief meegewerkt aan deze dag.

Werkende jongere

Wat van een enorme prioriteit is, is het noemen van een datum. We kunnen best begrijpen dat het niet allemaal een twee drie gerealiseerd kan worden, maar de 50 jaar die nu achter ons liggen, zijn er voor ons ergens een teken aan de wand. Wij zijn vanochtend bij de SER geweest. Daar speelde eigenlijk hetzelfde feit: de boot wordt enigszins afgehouden en dat willen we eigenlijk niet meer.

Diskussie 7

Katholieke Volkspartij (KVP)

Plaats: partijbureau, Mauritskade, Den Haag.
Diskussieleider: Wim Geelen, Sittard.

Vorgelegde eisen.

Bij het bezoek aan de KVP en aan alle andere politieke partijen werd hen het volgende voorgelegd: Wij zouden graag van u willen weten wat uw partij tot op heden gedaan heeft en op korte termijn wil doen om de volgende zaken voor de werkende jongeren te realiseren.

1. Alle avondkursussen voor technisch onderwijs en vorming voor jeugdige werknemers tot en met 18 jaar moet worden afgeschaft.
2. Er zal in fases een partiële leer- en vormingsplicht voor alle werkende jeugdige werknemers tot en met 18 jaar moeten worden ingevoerd van minstens 1 dag per week.
3. Wij eisen van de politieke partijen dat zij streven naar een herziening van het huidige beroepsonderwijs. Wij denken hierbij aan een vorm van onderwijs, waarin de persoonlijkheidsvorming en beroepsopleiding optimaal gewaarborgd worden.
4. De werkende jongeren die 19 jaar zijn geworden moeten de mogelijkheden hebben om hun opleiding die zij volgen af te maken. Zowel op het terrein van beroepsopleiding als vorming zal meer aandacht moeten worden besteed aan de werkende meisjes.
5. Alle bedrijfsopleidingen zullen moeten verdwijnen.

Graag aan u het woord.

Diskussieverslag (samensteller niet bekend).

Ontevreden met huidige situatie.
Waarom er nog niets aan gedaan is.

Ter sprake kwamen o.a.:

- vormingsplicht voor werkende jongeren van 14-18 jaar en de afschaffing van school- en kursugelden. De regering zal hierover mededelingen doen bij de behandeling van de begroting van Onderwijs in de Tweede Kamer op woensdag 5 november.
- Het Juniorenstatuut met daarin o.a. jongeren vrijheid voor 1 dag onderwijs, medische begeleiding, vakantie.
- Niet alle organisaties staan hier achter.
- Nieuwe experimentele vormen van onderwijs na

de lagere school en voor het begin van het beroepsonderwijs.

- In de arbeidsovereenkomst vastleggen, dat ook werkloze jongeren het recht op school behouden.
- Een 9-jarige leerplicht.
- Jongeren in winkels moeten ook rechten krijgen.
- De sportakkommodatie voor jongeren.

Diskussie 8

Partij van de Arbeid (PvdA)

Plaats: Gebouw De Drie Stoepen, Prinsegracht, Den Haag.

Diskussieleider: de heer Dalhuizen, Olst.

Aanwezig jongeren van:	Woordvoerder:
Parttime Hoensbroek	Gerard Coumans, Sittard.
NVV Jongerencontact Deventer	Rinus Dalhuizen, Olst.
KWJ Kaatsheuvel	F. van Wezel, Kaatsheuvel.

Vorgelegde eisen

Zie bij diskussie 7 (KVP).

Diskussieverslag van F. van Wezel, Kaatsheuvel.

1. PvdA verjonging in het partijbestuur. Achter het programma. Moet als de bliksem verholpen worden.
2. Standpunt PvdA leerplicht tot en met 15 jaar. Tot en met 18 jaar 2 dagen onderwijs. Vorming 8 uur per week. Kan uitgevoerd worden zodra de PvdA aan de macht is. In 1970 nieuwe verkiezingen en weg met het huidige kabinet.
3. Financiering van dit projekt moet liggen bij de overheid.
4. a. Werkende Jeugd moet goed georganiseerd worden.
b. Werkende jeugd wordt aangezien als volwaardige producent en konsument. Jonge mensen moeten radikaal zijn en moeten vanaf 18 jaar stemrecht hebben. (Persoonlijke mening van de heer H. Lammers.)
5. Werkgever moet gedwongen worden tot het geven van leerplicht.
6. Zolang deze situatie gehandhaafd blijft zullen de vormingsinstituten zelf geld moeten gaan verzamelen. PvdA wil dat deze vormingsinstituten geheel door de overheid gesubsidieerd worden.
7. PvdA wil een instituut waarin zowel vakopleiding en vorming tezamen gebracht zijn.
8. PvdA wil de subsidieregeling, die tegenwoordig gehandhaafd is, vervangen door een betere door middel van eisen, die door de werkende jongeren gesteld zouden moeten worden en gedeponereerd bij het Parlement.
9. PvdA wil dat vorming boven de 18 jaar niet meer 's avonds plaatsvindt, maar gewoon overdag. Deze eis zou moeten worden toegevoegd aan de

- eisen van de werkende jongeren.
10. PvdA wil verandering in de kapitaalsstroming die nu gebruikt wordt. Dan zou er geld beschikbaar kunnen komen voor financiering van de eisen van de werkende jeugd.
  11. PvdA wil integratie van het lager beroepsonderwijs. Werkende jeugdleden zouden opgericht moeten worden. Jeugdlonen moeten geheel opnieuw bekeken worden. Minimumloon moet volgens PvdA terug tot 21 jaar. Medezeggenschap moet in de ondernemingsraden niet aan leeftijd gebonden zijn.

Er moet gewerkt worden aan de medische begeleiding.
25 dagen jeugdvakantie moet er door.
PvdA gaat een motie indienen in de Tweede Kamer.

Vragen gesteld uit de zaal

- Waarom heeft een jongere werkzaam in een bedrijf niet zoveel vakantie als een scholier. Geen antwoord maar wedervraag door sekretaresse PvdA of over deze langere vakantie ook vakantietoeslag betaald zou moeten worden.
- Als er iets bezet zou worden, hoe zou de PvdA dan reageren?
Als deze akte goed voorbereid zou zijn, zou de PvdA indien nodig haar steun verlenen.
- PvdA heeft steun nodig van de werkende jeugd om onrust te houden in het Nederlandse Volk, in het Parlement, t.a.v. de kwestie werkende jeugd.
- Vraag over de c.a.o. voor huishoudelijk personeel (gesteld door mej. Van Dijk) is doorgebeld naar de circulent van Boltini, waar werkgevers en werknemers op dit moment vergaderen.
- Zou het niet beter zijn in plaats van de 2 dagen die de WJ nu wil hebben, een vorming te geven tot bijvoorbeeld 17 jaar voordat men gaat werken.

Sluiting vergadering en toezegging van steun aan PvdA.

Diskussie 9

Anti-Revolutionaire Partij (ARP)

Plaats: Partijbureau, Dr. Kuyperstraat, Den Haag.
Diskussieleider: Jan Stevens, Haarlem.

Aanwezig van de ARP:
de heer Veerman, partijvoorzitter;
mej. Van Leeuwen, lid Tweede Kamer;
de heer De Koning;
de heer Kuyper.

Aanwezig jongeren van: Woordvoerder:
KWJ distrikt Haarlem.   Jan Stevens.

Voorgelegde eisen

Zie bij diskussie 7 (KVP).
Zie ook diskussieverslag.

Diskussieverslag (samensteller niet bekend).

Openingswoord door voorzitter ARP, de heer Veerman.
Namens 1 november-akte werd door J. Stevens het eisenpakket voorbereid, waarna tot het stellen van de eisen werd overgegaan.

1. Vormingsplicht 14-18 jarigen

Alvorens de vraag konkreet te beantwoorden stelde de heer Veerman dat deze problemen niet voor 1 augustus 1970 gerealiseerd kunnen worden.

- a. omdat parlementaire molens veel te langzaam draaien;
- b. leraren etc. zijn op het moment nog niet voorhanden;
- c. de beste weg om alles te laten mislukken is onvoorbereid van start te gaan;
- d. dat de heer Grosheide per 1 augustus 1970 gaat experimenteren.

De heer De Koning

Zijns inziens wordt er te veel nadruk gelegd op de wettelijke regeling van het eisenpakket. Dit moet binnen de c.a.o. gerealiseerd worden.

Stevens-aktiegroep

Dit biedt geen voldoende waarborgen.

Veerman

Regeling binnen een raamwet is echter wel mogelijk en uitvoerbaar.

2/3. Invoering onvoorwaardelijk arbeidsverbod, partieel leer- en vormingsrecht, strengere toezicht arbeidsinspectie.

Veerman

Op naleving Arbeidswet dient meer aandacht besteed te worden. Hierbij is de invloed van de partijen beperkt aangezien het naleven van een wet niet tot hun taak behoort.

Vormingsplicht biedt de meeste waarborgen voor de werkende jongeren. De AR zal tot de verwezenlijking bijdragen.

Kanttekening: onvoldoende personeel (deskundig) niet alleen taak regering, maar hele maatschappij (vakbeweging).

4. Afschaffing schoolgelden

Gezien de prioriteiten die de overige studenten hebben, is afschaffing rechtvaardig. Voor teruggave reeds betaalde schoolgelden was de AR geen voorstander.

5. Ontkoppeling leer- en arbeidsovereenkomst

Uit de jeugdwerkloosheid is gebleken dat ontkoppeling zonder meer noodzakelijk is.
De AR ziet voorlopig de meeste moeilijkheden in de technische uitvoering hiervan.

6. Oprichting centra werkende jongeren

De AR staat volkomen achter de opzet hiervan, mits

voor kapabele leraren op korte termijn gezorgd kan worden.

7. Afschaffing avondonderwijs

Indien het dagonderwijs (zie centra) goed wordt gedaan, is automatisch het avondonderwijs overbodig. Daarom noodzakelijk het partieel dagonderwijs op korte termijn te realiseren.

8. Egalisatiefonds

In principe akkoord voor stichting egalisatiefonds. Vooruitlopend op wettelijke regeling eventueel opnemen in c.a.o.

9. Organisatie

Subsidieregeling moet danig gewijzigd worden. Ook de vrijwillige medewerkers van een organisatie moeten in aanmerking komen voor een vergoeding. Hetgeen een soepele werking mogelijk maakt.

Slotkonklusie

De AR is van mening dat de werkende jongeren achtergesteld worden bij de overige jongeren.
Het is daarom noodzakelijk, dat voor het partiële leer- en vormingswerk meer gelden uitgetrokken worden. Dit is rechtvaardig omdat de werkende jongeren reeds in hun eigen studiekosten door middel van belasting bijdragen en ook aan de overige studerende. Daarom alleen al moeten de jongeren meer aandacht krijgen. Hiervoor zal de AR zich volledig inzetten.

Diskussie 10

Christelijk-Historische Unie (CHU)

Plaats: Wassenaarseweg 7, Den Haag.
Diskussieleider: mej. Coos Sterken, Helmond.
Woordvoerder CHU: partijvoorzitter prof. Van Hulst.

Aanwezig jongeren van:
Levensschool / MAS, Jongerenkursus / KWJ, distrikt Helmond.

Zie diskussie 7 KVP.

Diskussieverslag van Van Oosterhout, Deurne.

Eisen voorgelegd aan de CHU door KWJ Helmond.

1. Volledige ontplooiingskansen

Vormingsplicht 18 jaar.
Plicht werkgevers-werknemers.

Antwoord

1961 Deltaplan voor de jeugd gelanceerd door CHU. Het komen tot een jeugdraad.
Garantie dat de vormingsplicht zo snel mogelijk er door komt.

2. Werving, selectie, begeleiding, vakantie, keuringen etc. Toezicht op Arbeidsinspectie.

Antwoord

Rechten van de jeugd worden vastgelegd in een jeugdstatuut.

3. Parttime-kursus f 60,— kursusgeld.

Leerlingstelsels.
Leerovereenkomst-arbeidsovereenkomst splitsen.

Diskussie 11

Pacifistisch Socialistische Partij (PSP)

Plaats: Gebouw De Drie Stoepen, Prinsengracht, Den Haag.

Aanwezig jongeren van:
NVV Jongerencontact Deventer,
Parttime-school Hoensbroek en KWJ Kaatsheuvel.

Voorgelegde eisen

Zie diskussie 7 (KVP).

Diskussieverslag van de heer Ritzen, Hoensbroek

De PSP is bezocht korte tijd na de PvdA.
Prioriteit: vergeten groepen, en dat is zeker de groep werkende jongeren.
PSP staat achter buiten-parlementair optreden. Plaatselijk en regionale PSP-groepen controleren of ze dit doen.
Tegen begroting. 350 miljoen meer voor onderwijs. Voor leerplicht tot 18 jaar. Kan natuurlijk gedeeltelijk in bedrijven gebeuren.
Waar gelden vandaan: afbreken partikuliere vermogens. Deze groeien steeds meer.
Geen schoolgelden voor wie dan ook.
Jongeren onder 18 jaar niet werken, tenzij het opleiding, scholing en vorming betreft. Geldelijke vergoeding vanaf 16 jaar.
Beroepskeuze uitstellen.
PSP staat achter alle eisen. Eisen gaan niet ver genoeg (zie boven).

Diskussie 12

Communistische Partij Nederland (CPN)

Plaats: gebouw „De Waarheid”, Prinsengracht, Den Haag.
Diskussieleider: John Klumpkens, Nijmegen.

Aanwezig jongeren van:
KWJ distrikt Nijmegen.

Voorgelegde eisen.

Zie diskussie 7 (KVP).

Diskussieverslag van Hans Thijssen, Malden

Een wet heeft veel waarde, maar wat heb je er aan als hij niet wordt uitgevoerd.

Er zijn twee dingen:

1. Afdwingen wetten.
2. Knokken, strijden voor die wetten.

CPN

- a. Jeugdbond heeft over dit vraagstuk een rapport gemaakt. Rapport afgedrukt en naar alle richtingen verspreid.

CPN

Het gaat er niet om of je het in de Kamer bespreekt.

Waar haal je een ton? Bij de ondernemers. Waar het is. Een miljard voor defensie. En dan aan de Volksonwikkeling besteden.

Iedere wet is dood als het volk er niet achter staat.

Mening CPN over artikel 12?

Wet moet uitgevoerd worden. Zaak zal doorgevochten moeten worden in de bedrijven. Al 10-15 jaar geleden gepleit voor hogere lonen, betere vakantie-regeling. Beginnen bij de bedrijven. Rapport over 50 jaar bestaan CPN.

Kan CPN in de Kamer bevorderen doorvoering artikel 12?

Ja, we staan er achter.

Wat te doen:

- a. In de bedrijven aktie voeren en Kamer onder druk zetten.
Buitenparlementaire aktie, eensgezinde aktie. Mochten er mistoestanden voorkomen, dan moeten ze doorgegeven worden aan de CPN zodat ze als argument kunnen worden gebruikt in de Kamer.

In de volgende krant van de CPN publikatie rond artikel 12.

- a. Vakbonden de naleving van de arbeidsvoorwaarden laten controleren.
- b. Kommunisten in de ondernemingsraden op dit probleem attenderen.

CPN ook onder druk zetten als er redelijke argumenten zijn. Zij zal dan een motie indienen.

Eis van CPN: vorming in de tijd en op kosten van de baas. Vrijtijdscentra moeten in de arbeiderswijken geplaatst worden. De leiding moet liggen bij de mensen uit deze wijken.

CPN heeft veel kritiek op het Cower-rapport.

Diskussie 13

Politieke Partij Radikalen (PPR)

Plaats: gebouw Nassau Dillenburgstraat, Den Haag.,
Diskussieleider: de heer Faber, Roosendaal.

Aanwezig van de PPR

Drs. Paul Janssen, lid van de Tweede Kamer.

Aanwezig jongeren van:

LS,
Eurohonk,
KWJ distrikt Roosendaal.

Voorgelegde eisen

Zie discussie 7 (KVP).

Diskussieverslag van René Noordhuizen, Roosendaal

Als voornaamste man was aanwezig de heer Paul Janssen, lid van de Tweede Kamer.

De heer Janssen verklaarde als 1e punt dat de verlangens van de werkende jongeren ontzettend veel geld zullen gaan kosten. Hij schatte dat dat wel enkele honderden miljoenen zou zijn.

Hij vindt het erg, dat de 15-jarigen een 5-daagse werkweek moeten verrichten.

Men wil in de volgende maand een belastingverlaging van ± 600 miljoen verrichten.

Men zou gaan proberen om voor 1 augustus 1970 vorming en opleiding verplicht, maar alleen voor 15-jarigen omdat het niet mogelijk is dit van 15 tot en met 17 jarigen voor 1 augustus 1970 klaar te spelen.

Hiervan is een motie ingediend, maar die is verworpen.

Verder verklaarde de heer Janssen dat de PPR er hard aan zou gaan werken om de werkende jongeren uit hun rare situatie te halen.

Waar hij het nu over had (rare situatie) gaat over de vraag die gesteld werd waarom leerlingen bijvoorbeeld van een MAVO meer vakantie hebben en geen studiekosten hoeven te betalen.

Tot slot verklaarde de heer Janssen met nadruk, dat de PPR alles voor de werkende jongeren zou doen wat zij konden, en dat zij aan onze eisen aandacht zouden besteden.

Gedeelte uit de Vara-radio-uitzending „Dit is het Begin van 1 november 1969

Verslaggeefster

Kun jij even vertellen hoe de sfeer bij de PPR was?

Verslaggever:

Ja, vanmorgen bij de Politieke Partij Radikalen was de stemming mild te noemen. In een vertrek van vier bij zes meter werden veertig tot vijftig jongeren geperst, die een zitplaats moesten zoeken op de grond of op een paar bureaus daar nog aanwezig.

Het geheel gaf een gezellig effect. Er werd even de opmerking geplaatst dat de Politieke Partij Radikalen met de werkende jongeren de grond wilde aanvegen; een komisch nootje, waar de heer Janssen, die namens de Politieke Partij Radikalen de werkende jongeren ontving, overheen stapte.

Maar er waren weinig mensen van de PPR aanwezig omdat het kongres in Venlo van de PPR aan de gang is en Annie Kessel, het derde Tweede Kamerlid

van de PPR op dat moment in de Kamer was.

De PPR stond sterk ten opzichte van de werkende jongeren. De motie die zij ingediend hadden voor vormingsplicht voor 15-jarigen, die motie is verworpen. Dat verweet de heer Janssen in hoofdzaak aan de KVP, aan verdeeldheid binnen de fractie van de KVP.

Men ging van het idee uit dat men doorging. Men wil zich hier niet bij neerleggen en de algemene stemming bij de bespreking was dan ook, dat iedereen het met iedereen eens was. Totdat het moment kwam, dat uit de groep van de werkende jongeren de kreet kwam: „Als jullie het allemaal zo goed weten en jullie zijn het allemaal met elkaar eens, en er gebeurt toch niets, dan stelt het hele parlement geen ene moer voor”.

En daartegen ging Gidi van Dongen, de fractie-secretaris van de PPR, nogal te keer. Hij zei: „De stelling van de PPR is duidelijk”. De heer Janssen beaamde dit. Hij zei: „We willen ons niet neerleggen bij deze verworpen motie. We willen in de eerstkomende begroting het bedrag, nodig voor de vormingsplicht van 15-jarigen, weer ingepast zien.”

Het is eigenlijk een vicieuze cirkel. De werkende jeugd is onmondig, wordt onmondig gehouden. Daarbij is er geen gesprek met de werkgevers mogelijk. Doordat er geen gesprek met de werkgevers mogelijk is, is er geen vormingsplicht af te dwingen en door geen vormingsplicht zijn ze weer onmondig. Daarbij wil ik nog stellen dat de werkende jeugd, in plaats van samen te werken met de wel mondigen, studenten, scholieren, zich daar tegen afzet.

Diskussie 14

Democraten '66 (D'66)

Plaats: Sporthal, Steenwijklaan, Den Haag.
Diskussieleider: Hennie van Dijk, Boschkapelle.

Aanwezig van D'66:

Het bestuur en enkele partijleden.

Aanwezig jongeren van:

Delegatie Zeeuwsch Vlaanderen

Delegatie Apeldoorn.

Voorgelegde eisen

Zie discussie 7 (KVP).

Diskussieverslag van Ed Riem

Als eerste stelde Jan de Jong zijn eisen namens Apeldoorn, namelijk afschaffing van artikel 12 en in plaats hiervan minstens een dag scholing voor de werkende jeugd.

Lou Velleman (voorzitter Kommissie Jeugdzaken van D'66) reageert. Hij vertelde dat D'66 de mening is toegedaan, dat de werkgevers verplicht horen te zijn de jongeren te laten studeren. Er moeten verschillende soorten onderwijs worden gegeven, konkludeert hij. Dit is een belangrijke taak van de werkgever. Echter: vorming tot en met 18 jaar zal nog wel een

tijdje duren. Als D'66 op korte termijn een kongresstuk van dit punt kan krijgen, wordt het misschien in het partijprogramma geplaatst.

De heer Stappershoef, hoofdbestuur lid van D'66: De Motie Aarden over dit punt heeft D'66 positief benaderd.

Henny van Dijk, afdeling Zeeland; Op de algemene ledenvergadering is er erg weinig gezegd over de situatie van de werkende jongeren.

Lou Velleman: De Kommissie Jeugdzaken was nog niet klaar met deze zaak. De voorbereiding is op het ogenblik bezig, maar nog niet rond. Het duurt wel een lange tijd voor het klaar is.

Stappershoef: Wij eisen van onze werkgroepen, dat ze dingen realiseren die van waarde zijn. Het gaat er over hoe hun programma's gebaseerd zijn (artikel 3 statuten).

De vakbonden zijn tekort gekomen op dit punt. De interesse van de jeugd ontbreekt.

Lou: De uitgangspunten. Democrativering van de samenleving. Het bedrijfsleven moet worden gedemocratiseerd.

Jan de Jong: Dit kan niet omdat scholing ontbreekt. Als er geen scholing komt, komen we op dit punt geen stap verder.

Jongedijk D'66: Het fiscaal programma uitbouwen. Aan dit alles moet zo spoedig mogelijk begonnen worden. Door de val van het kabinet-Cals heeft D'66 in een korte tijd een programma opgesteld.

Lou: De plicht invoeren van 15-jarigen. Scholing met ingang van 1970-1971. De volgende leeftijden van 16, 17 en 18 jaar worden moeilijker te verwezenlijken.

Henny: Is D'66 bereid voor belastingverlaging ten behoeve van de werkende jongeren?

Stappershoef: Staat er volledig achter.

Jan de Jong: Afschaffing avondonderwijs.

Lou: Gratis onderwijs is niet gemakkelijk te verwezenlijken. Studiepunt.

Henny: Langere vakantietijd.

Bestuur lid Vetter: Langere vakantie is een belangrijk punt. De grens tussen studerende jeugd en werkende jeugd moet meer vervagen. In de kommissie Jeugdzaken is geen werkende jeugd aanwezig, volgens Lou.

Riem: De politieke partijen zitten vol ouwe „lullen”. Daarom voelen de jongeren er niet veel voor, omdat ze worden uitgelachen. „De politiek is een zaak van oude lullen”, citeerde hij.

Stappershoef: Vindt dat er te veel jeugd is die zich niet interesseert voor politiek. In de zaal waren maar zes leden lid van een politieke partij.

Riem: In de afgelopen jaren is de politiek een zaak van oude heren.

De vakbonden ook. Volgens hem wordt de propaganda te weinig uitgevoerd. De jeugd denkt allemaal: „Ook dat is een zaak van oude heren”. De jongeren moeten er tussen gezet worden.

Jongedijk: We zijn gesprekken aan de basis aan 't

voeren, ook over artikel 12.

Jan de Jong: De werkende jongeren interesseren zich niet voor politiek omdat zij geen scholing en vorming hebben genoten.

Stappershoef: We moeten de maatschappij veranderen.

Bestuurslid: Wat voor de jongeren geldt, geldt ook voor de ouderen. Ze zitten in dezelfde situatie.

Lou: Verlenging vakantie zal evenwel nog niet in het programma voorkomen.

Apeldoorn: De Arbeidsinspectie. Invoeren voorwaardelijk arbeidsverbod tot en met 16 jaar.

Lou: De verplichte eendaagse scholing loskoppelen van de arbeidsovereenkomst. De vergoeding van de schooldag moet uit een egalisatiepot komen.

Stappershoef: We houden wel eens ledenkongressen en daaraan kan iedereen deelnemen. Defensie, ontwikkelingshulp. Bezuinigen ten behoeve van de werkende jongeren.

Lou: Defensie bezuinigen.

Het gaat er voor ons om, dat de werkende jeugd zich wil betrekken in de akties.

Henny: Al de punten waar jullie het mee eens zijn, zullen jullie die doorvoeren als jullie regeringsverantwoordelijkheid hebben?

Lou: Ja . . .

1. Is D'66 bereid het onderwijs attractief te maken? Jazeker, aldus D'66-bestuur.

2. Het onderwijs is een opleiding voor het gehele leven.

Stappershoef: In het onderwijsprogramma is op dit punt positief geantwoord.

Diskussie 15

Sociaal Economische Raad (SER)

Plaats: SER-gebouw, Bezuidenhoutseweg, Den Haag, Diskussieleider: Dirk Mulder, Groningen.

Mede bij de diskussieleiding betrokken: Joop v. d. Glas.

Aanwezig van de SER:

Aanwezig jongeren van:	Woordvoerder:
Vorm. Centrum Bedrijfsjeugd	
Groningen	Dirk Mulder
NVV Jongerencontact Amsterdam	Rob Coenen

Voorgelegde eisen

Diskussieverslag

De SER heeft toegezegd op korte termijn een onderzoek in te stellen naar de totale situatie van de werkende jeugd. Ook zal de Sociaal Economische Raad zo snel mogelijk een advies geven aan minister Roolvink over de ontkoppeling van leerovereenkomst en arbeidsovereenkomst van werkende jongeren in het leerlingstelsel.

Diskussie 16

Gespreksgroep Jongerenstatuut J'67

Plaats: Ministerie van Sociale Zaken en Volksgezondheid, Leidschendam.

Diskussieleider: Dick Wijte, Den Bosch.

Aanwezig van J'67

Mej. mr. C. C. W. Ebbink,
mej. C. J. M. Vorrsele,
A. A. Sterman,
G. F. Bosschardt,
drs. C. C. H. Geerkens en
drs. G. H. Terpstra.

Aanwezig jongeren van:	Woordvoerder:
KWJ Rosmalen	Mia Verstegen, Nuland.

Voorgelegde eisen
Zie diskussieverslag.

Diskussieverslag van P. Kempen, Cuyk

Om ons te kalmeren werd ons eerst een kop koffie aangeboden.

Tijdens de inleiding van Ebbink werd er verzocht de eisen naar voren te mogen brengen.

1. Een dag vorming in de week voor jongeren tot en met 18 jaar met behoud van loon.

2. Wij eisen belasting ook voor de studenten, later kunnen we naar hun pijpen dansen.

Antwoord van Sterman: Wensen van ons zijn hetzelfde als die van jullie. Misschien gaat de verwezenlijking sneller door jullie aktie.

3. Wij moeten naar de avondschool. Dit onderwijs moet overdag plaatsvinden.

Antwoord: Wij zijn het met jullie eis eens. Er vindt een verschuiving naar dagonderwijs plaats.

4. De fabrieken zijn gevangenissen. Het is een hel.

Antwoord: Het is niet waar (G. F. Bosschardt).

5. We hebben niets te vertellen, maar dragen wel verantwoordelijkheid. Daarom: medezeggenschap.

Voorbeeld: School 40 dagen per jaar mogelijk; 14 keer gemogen.

6. Wij verdienen niet als volwassenen, maar moeten hetzelfde werk doen. Wij eisen meer vakantie.

Antwoord: 6 weken vakantie kunnen we niet beloven. Jeugdvakantie wordt vaak niet gegeven, vaak wegens onwetendheid van de jongeren, of de jongeren worden gechanteerd. De jongeren kunnen niet goed genoeg praten.

Artikel 12 verspreid; deze moesten weer opgehaald en verstuurd worden.

7. *Eis:* Medische en psychische keuring. Medische keuring elk jaar herhaald.

Antwoord: Medische keuring wordt aan gewerkt, maar het moet effectief gebeuren; dit is een moeilijkheid.

Studenten boven werkende jongeren. 26 juni ging Maagdenhuis boven protestaktie jongeren.

Minister Veringa naar opening gebouw van universiteit in Nijmegen.

8. Onafhankelijke jeugdmentor gekozen door werkende jongeren en betaald door het Rijk.

Antwoord: Advies is uitgebracht voor onafhankelijke vertrouwensman. We kunnen geen toezegging doen, zonder dat we zeker zijn dat het uitgevoerd wordt.

Wij: Soldaten protesteren, nu op korte termijn salarisverhoging.

Antwoord: Jullie zijn een gunst voor ons doordat jullie met een massa kracht kunnen zetten achter de eisen.

Wij: Wie het hardst schreeuwt bereikt het meeste. Moeten wij eerst alles kort en klein slaan?

Antwoord: Steeds is aktie nodig geweest. Het besef hiervan moet bij jullie doordringen, maar maatregelen moeten uitvoerbaar zijn. Geld, personeel moet aanwezig zijn.

Voorbeeld: Intelligentietest wordt niet meer zo vaak gedaan omdat het niet voldoet. Personeel nu geen werk.

Wij: Jullie moeten de eisen overwegen. Dit gebeurt allemaal wel te langzaam.

8. Arbeidsinspectie is waardeloos.

Voorbeeld: Meisjes van 14 jaar op toilet bij inspectie. In busjes vaak 20 mensen in plaats van 9. De koelcel in. Jongeren in ploegendienst, bij overwerk, controle jongeren. Meisjes van 15—16 jaar maken overuren, de fabriek kan goed opschieten met de inspectie. Van te voren bericht dat er controle kwam.

Antwoord: Blij met jullie voorbeelden. Jullie moeten weten wat wij er wel uithalen.

Wij: Dit komt veel te weinig naar voren. Wij willen een arbeidsinspectie waarbij dit niet meer voorkomt.

Antwoord: Nu hebben jullie gemerkt dat er met wetten de hand gelicht kan worden, zonder dat de arbeidsinspectie het merkt. In die gevallen moeten werkgevers en werknemers zo samenwerken, dat zulke dingen aan het licht komen.

Wij: Arbeidsinspectie moet alles controleren en niet enkele delen van de fabriek.

Antwoord: Arbeidsinspectie zoekt alles na. Op klachten afgaan houdt een risico in. Dit soort klachten moet ook bij de vakbonden terecht komen.

Wij: Vakbonden worden klein gehouden.

Antwoord: In bedrijven moeten vakbonden voor naleving van wet en c.a.o. zorgen.

Wij: Arbeidsinspectie maakt afspraken en controleren niet alles.

Antwoord: Arbeidsinspectie komt wel onverwachts. *Wij:* Wel afspraken.

9. Met je 14e jaar een beroep kiezen is onverantwoord; men zit er het hele leven aan vast.

Klacht: Er is een briefje getekend; nu zit ik 3 jaar vast aan een bedrijf. Naar de Arbeidsinspectie gaan helpt geen zier.

Antwoord: Dit kan ik niet begrijpen. De ouders moeten dit tekenen.

Wij: Er worden beloften gedaan, dan ondertekenen ze het briefje. De beloften worden niet nagekomen.

10. Lopende bandwerk en tariefwerk is walgelijk. Probeer dit ook eens.

Klachten: Naar het toilet gaan mocht nog niet na

het gevraagd te hebben; dit moet onder de pauze gebeuren. Er mag niet gerookt worden in het bedrijf. Dit moet ook onder de pauze gebeuren. In ondernemingsraden zitten geen jongeren, terwijl zij wel verantwoordelijkheid dragen.

Eis: Iedereen gelijke stem in bedrijven.

Jullie moet spoed achter de eisen zetten.

11. Centra voor werkende jongeren moeten er snel komen.

Antwoord: Volgende week begroting Onderwijs en Wetenschappen.

Wij: Medische fakulteit in Maastricht komt snel. Voor werkende jongeren wordt geen geld uitgetrokken.

Antwoord: Dit moeten we afwachten tot volgende week dinsdag.

Wij: De commissie moet inspringen als er geen geld komt.

Antwoord: De minister van Sociale Zaken en Volksgezondheid heeft veel aandacht voor jullie en staat achter jullie.

J.67: Wij komen voor jullie op.

Wij: Voor augustus 1970 moet alles in de wet staan; indien niet dan zal er een andere aktie plaatsvinden.

Antwoord: Beloften proberen wij na te komen, maar wij durven geen datum te beloven. Alles ligt aan de regering en de volksvertegenwoordiging.

Wij: Steeds rapporten, geen resultaten. Jullie moeten meer kracht achter de eisen stellen.

Antwoord: Wij hebben te weinig aandacht besteed aan onderwijs en vorming. Er is wel vooruitgang, maar die is te traag. Wij hebben verplicht onderwijs tot 18 jaar gevraagd, waarbij werk een deel is van het onderwijs. Arbeid is onderdeel van het onderwijs. Je kunt dit niet van vandaag op morgen verwezenlijken. Je moet er iedereen van doordringen.

Wij: Defensie kan wel miljoenen krijgen. Wij willen haast achter die zaken zetten.

Antwoord: Daar hebben jullie groot gelijk in. Bedankwoord.

Antwoord: Papierstapels zijn noodzakelijk. Geheim rapport is er niet. Iedereen kan een rapport van onze commissie meenemen en het zou fijn zijn om dit door te spreken en dat er vervolgens van jullie eisen komen.

Wij: Er is mogelijkheid de begrotingsbehandeling van Onderwijs en Wetenschappen mee te maken. Voor u is dit veel gemakkelijker.

De heer *Sterman* belooft er heen te gaan. Wij kunnen toelichting geven.

Gedeelte uit Vara-radio-uitzending „Dit is het Begin van 1 november”

Verslaggever:

Ik was vanmorgen in Leidschendam op het ministerie van Sociale Zaken. Daar waren een aantal organisaties, vertegenwoordigd in een commissie, de commissie-Jongerenstatuut. Er zaten een aantal oudere mensen achter de tafel en voor de tafel ongeveer een 60-tal jongeren, die met bussen waren aangevoerd.

Er is niet zo gek veel over te vertellen. Er waren wat afschuwelijke gevallen die men gemeld heeft aan de vertegenwoordigers achter de tafel, iets met de Arbeidsinspectie. Sommige bedrijven schijnen hun jeugdige personeel op te sluiten als de Arbeidsinspectie komt. En als ie de koelcel niet in wil, dan wordt ie op staande voet ontslagen. Slechte en gevaarlijke machines krijgen, zolang de Arbeidsinspectie daar is, een klein bordje met het opschrift: „Gevaarlijke machine. Niet gebruiken.”

Als er bijvoorbeeld een jongetje van 14 jaar werkt, wat duizend keer voorkomt – althans zo kregen we de indruk van wat die mensen vertelden – dan wordt tegen dat jongetje gezegd: „Morgen als de Arbeidsinspectie komt” (want op de een of andere manier weten de ondernemers het van te voren) „hoef jij niet te werken. Maar je moet natuurlijk wel a.s. zaterdag die verloren tijd inhalen.”

Die vertegenwoordigers achter de tafel hebben de werkende jeugd dus aangeraden zo snel mogelijk over te gaan tot wat harde acties.

Diskussie 17

Leerlingstelsels

Plaats: ITO-school, Van Vredenburgweg, Rijswijk.
5 gespreksgroepen.

Aanwezig jongeren van:
LS/MAS Arnhem,
LS/Alkmaar-Hoorn,
KWJ/Parttime Sittard/
Streekschool Roermond

Woordvoerder:

Alfons Kessels,
Sittard
Adrie Nijland,
Nijverdal
Jaap Dekker,
Emmen

NVV Jongerencontact

KWJ Klazienaveen

Voorgelegde eisen

DE LEERLINGSTELSLS EN BEROEPSOPLEIDING

I. Onze bezwaren tegen de bestaande toestand

1. De huidige leerlingstelsels staan alleen maar ten dienste van het bedrijf en moeten dan ook worden afgeschaft. Een vakopleiding in het kader van het leerlingstelsel wil niets zeggen voor de jongere.
2. De landelijke stichtingen zijn volkomen autonoom en worden beheerd door het bedrijfsleven. Men gaat uit van het bedrijf en niet van de leerling.
3. De konsulenten worden dan ook gezien door de jongeren als handlangers van de werkgevers en terecht, want als je het goed nagaat dan is de konsulent in dienst van de werkgever.
4. Waarom past een leerlingstelsel zich niet aan, aan een nieuwe manier van onderwijs op school;

eigenwijs op de oude manier examens afnemen is totaal verouderd.

5. Onze ervaring met het leerlingstelsel is zeer slecht. De school past zich niet aan bij het werk. De konsulent is een waardeloze man. Hij komt een paar keer per jaar, tekent het boekje en rookt verder met de baas een goede sigaar.
6. Het leerlingstelsel moet geen herhaling zijn van de LTS, maar moet een vervolg daarop zijn.
7. Bedrijfsopleidingen, die niet opleiden voor een erkend diploma moeten worden afgeschaft.
8. Arbeids- en leerovereenkomst moeten los van elkaar gekoppeld worden.
9. Al het avondonderwijs moet worden afgeschaft.
10. In de huidige opleiding van de leerlingstelsels is de persoonsvorming een lachertje. Laat dit vervallen en plaats vinden binnen de vormingsinstututen.
11. De konsulenten van de Regionale Organen, die belast zijn met de sociaal-pedagogische begeleiding van de jongeren, kunnen niets anders doen dan noodverbandjes leggen. Eén konsulent moet vaak meer dan 1000 jongeren begeleiden.

II. Onze eisen voor de nabije toekomst

1. Met ingang van 1 augustus 1970 zal de scholings- en vormingsplicht voor 14- en 15-jarigen moeten worden ingevoerd.
2. Persoonsvorming en beroepsopleiding moeten beide een gelijkwaardige plaats innemen. Daarom zullen er scholen voor werkende jongeren moeten komen in geheel Nederland. De vormingsinstututen en de part-time en de streekscholen zullen op basis van gelijkheid in deze nieuwe geest moeten samenwerken.
3. De opleiding van de jongeren is een taak van de gemeenschap en niet de taak van het bedrijfsleven en de werkgevers, zoals op dit moment het geval is. De opleiding moet dan ook niet betaald worden door het bedrijfsleven, maar door de Overheid.
4. Het moet niet meer mogelijk zijn, dat jongeren tot en met 18 jaar een werkovereenkomst kunnen afsluiten; dat moet een leerovereenkomst zijn.
5. De jongeren kunnen dan niet meer aangenomen worden als werknemer, maar als leerling en daarvoor moeten zij loon ontvangen.
6. Op langere termijn gezien moet het een soort stage-vorm worden, waarin de jongeren gaan werken. Daarvoor ontvangen zij dan een soort zakgeld. Dan is ook het probleem opgelost of de dag doorbetaald zal worden als men een cursus volgt.
7. Ook de werkende jongeren zullen nog kinderbijslag moeten blijven ontvangen, zodat de last voor de ouders niet te zwaar is.

III. Enkele opmerkingen

1. Sommige jongeren krijgen één dag in de week vrij voor school, maar moeten daarvoor in de plaats zaterdags werken.
2. Philips-jongeren mogen één dag in de week naar

de Levensschool, maar moeten daarvoor een half uur per dag langer werken.

Diskussieverslag 1 van Johan Falke, Barger Oosterveld

Verslag van een gesprek van groep 4 met leerlingstelsel.

Er waren zes konsulenten van zes verschillende bedrijfstakken die allemaal hun eigen straatje schoon stonden te praten. Het grootste probleem was wel, dat er gebrek is aan *geld*. Wel was iedereen het er over eens, dat er streekscholen zouden moeten komen.

Diskussieverslag 2 van H. Tjabberinga, Assen

Meer leerlingstelsels, ook voor meisjes. Leerlingstelsels losgekoppeld van de arbeidsovereenkomst.

Er moeten plaatselijke raden opgericht worden voor de werkende jeugd.

Er moet pressie uitgeoefend worden op de regering en parlement om veel meer geld beschikbaar te stellen voor experimenten (streekscholen enz.).

De aktiegroep Eindhoven (St.-Eloy) heeft een plan ingediend voor verbetering van onderwijs tot 21 jaar. 1 september 1970 zal het Centraal Orgaan Beroepsbegeleidend Onderwijs (COBO) starten met meer streekscholen.

Diskussieverslag 3 van A. Kessels, Sittard

Verslag discussie werkende jongeren - vertegenwoordigers van enkele leerlingstelsels (Bemetel, VAM, bouw, wegenbouw) en het Centraal Orgaan Landelijke Organen van het leerlingwezen (COLO).

De discussie werd gevoerd aan de hand van de vanuit het hele land verzamelde bezwaren tegen de leerlingstelsels en eisen voor de nabije toekomst (zie onder: Voorgelegde eisen).

I. Bezwaren tegen de bestaande toestand

De jongeren (jongens en enkele meisjes) stelde allereerst dat zij van mening waren dat, ondanks dat zij in opleiding zijn, de produktie op het bedrijf voorop staat en zij ondergeschikt gemaakt worden aan de produktie. Er is nauwelijks aandacht voor persoonlijke ontplooiing, sport. Ze eisten dat de opleiding voorop komt te staan.

Zolang de werkgevers de dienst blijven uitmaken in de leerlingstelsels zien ze weinig kans op verbetering.

Van de kant van de leerlingstelsels werd hiertegenin gebracht dat er toch ook vertegenwoordigers van het schoolwezen en van de werknemers in de besturen van de leerlingstelsels zitten.

Jongeren: Dat is zo, maar deze zijn ver in de minderheid, missen te dikwijls de nodige deskundigheid en worden te vlug onder de tafel gepraat. De leerlingstel-

sels hebben zoveel deskundige vrijgestelden, die enkel voor het leerlingwezen hoeven te werken; vertegenwoordigers van de werknemers voor het schoolwezen ontbreekt het vaak aan tijd, hebben zoveel andere taken.

Bovendien ontbreken de leerlingen zelf in de besturen van de leerlingstelsels, of eventueel jongeren die dichterbij de leerlingstelselopleiding staan.

Vertegenwoordigers van het leerlingstelsel beamen het laatste; het eerste ontkennen ze.

Jongeren (fel): De leerling is nergens, heeft nergens inbreng. Ook de goedwillende konsulenten kunnen weinig voor ons doen. Als ze de baas tegen krijgen mogen ze niet meer op het bedrijf komen. „Een persoonlijk gesprek is niet mogelijk; de konsulent praat 2 minuten met mij over mijn werk, 1½ uur met de baas over de BTW.” „Konsulent praat even over mijn werk, begint dan een uur te zaniken over het bedrijf van zijn broer; hij tekent vlug mijn werkboekje en gaat dan naar het kantoor een kop koffie drinken en een sigaar roken.”

(Daarnaast komen er ook positieve opmerkingen). Van de kant van de leerlingstelsels wordt hier tegenin gebracht (ik dacht niet ter zake): Het is vaak nodig dat de konsulent alleen met de baas terwille van de leerling spreekt. Vaak zal er een gezamenlijk gesprek plaatsvinden, volgens hen ideaal, tussen baas, leerling en konsulent (drie jongens hadden dit 1 x meegemaakt).

Daarnaast zal de konsulent ook met de leerling alleen praten.

Dit laatste ontkenden de jongeren, of bestreden de wijze waarop dit gebeurde.

De vertegenwoordigers van de leerlingstelsels stelden de konsulent voor als een soort rijksambtenaar (een wens van de jongeren) door te zeggen dat hij door het rijk wordt betaald.

Jongeren: Maar door de leerlingstelsels, werkgevers, bestuurd.

Vertegenwoordigers leerlingstelsels: De konsulent moet toch kunnen controleren of je opleiding goed is.

Jongeren: „Ik vul maar wat in.” „Ik vul het een keer per maand in.” „Ik vul het van te voren al in.” „Mijn baas zegt wat ik er in moet schrijven.” „Mijn vriend zit in de opleiding tot metselaar, heeft een heel jaar „geopperd”; de konsulent heeft het gewoon telkens afgetekend; de baas interesseert het werkboekje niet.” „Waarom komt een konsulent niet kijken als ik aan het werk ben, dan kan hij zien wat ik kan.”

„Men moet ons vrijere opdrachten geven, waarbij we meer eigen initiatief kunnen tonen.”

Ze maakten verder bezwaar tegen eksamens die op één punt in Nederland geconcentreerd worden. „Waarom kunnen we niet op school eksamen doen? Je voelt je daar meer op je gemak. Nu moet je een verre reis maken. Je hebt overnachtingskosten en verblijfskosten en vaak krijg je die dag(en) niet betaald. Je moet zelf gereedschap, materiaal meenemen.”

„Je bent hartstikke overgeleverd aan vreemde mensen. Het oordeel van je eigen leraar telt niet, ter-

wij die het beste weet wat je kent.” Dat leer- en arbeidsovereenkomst losgekoppeld moeten worden, daarover waren beide partijen het eens, evenals over de afschaffing van het avondonderwijs.

II. Wat betreft de eisen voor de nabije toekomst

Heel wat van deze eisen kwamen reeds ter sprake in het voorafgaande.

Jongeren: Wij hebben ook recht op meer algemeen, op persoonsvormend onderwijs.

„We werken nu nog maar 43½ uur, dat wordt nog minder. Waarom wordt er geen aandacht besteed aan die vrije tijd? Als je met eenzijdige vooropleiding moet omschakelen naar een ander beroep, dan is dit te moeilijk.”

„Waarom moeten wij op zo'n jonge leeftijd al beslissen wat we willen worden, anderen hoeven dit ook niet.”

Er zal meer aandacht moeten besteed worden aan sociale begeleiding, aan kontakten met thuis. Thuis snappen ze vaak veel dingen niet; een werkende jongere krijgt vaak te weinig steun, stimulering, van thuis (met name geldt dit t.a.v. meisjes) om een opleiding te volgen, naar school te gaan.

De vertegenwoordigers van de leerlingstelsels stellen dat hiervoor toch gezorgd wordt door de regionale konsulenten. Aanwezige regionale konsul: „We hebben te veel leerlingen. Daardoor komt van een goede sociale begeleiding vaak weinig terecht.”

Weer duikt hierop, zoals vrijwel tijdens de gehele discussie dat de leerlingstelsels los moeten van de overwegende invloed van de bedrijven. De overheid moet onze opleiding controleren, de konsulent moet in dienst staan van de overheid.

Betreffende het loon voor leerling-werknemers. Hierover werd even gepraat. Bij de jongeren was dit nog niet doorgedacht. Zij stelden wel dat, als de opleiding, de leerling voorop komt te staan, het niet juist is dat de baas alleen dit moet bekostigen; dit moet de gemeenschap doen.

Of ze loon moeten blijven ontvangen? Gedeeltelijk zeker, volgens hen. Verder dachten ze aan een tegemoetkoming voor gederfde inkomsten door middel van kinderbijslag, studietegemoetkoming, verhoging zonder meer van de inkomens.

Door gebrek aan tijd werden heel wat vragen kort, zakelijk gesteld en de vertegenwoordigers ter overpeinzing aangeboden.

De vertegenwoordigers van de leerlingstelsels zeiden, dat ze in het algemeen achter de eisen van de jongeren stonden, waarop werd terug gekeerd: „Waarom gebeurt er dan niets?”

Een losse opmerking van een van de jongeren:

„U bent allemaal HEREN, bovendien 40 jaar of ouder, terwijl eigenlijk de jongeren zelf alleen weten wat er in werkelijkheid op de bedrijven gebeurt.”

Algemene opmerkingen.

Over en weer vond men het zeer waardevol, dat leerlingen en vertegenwoordigers van de leerlingstelsels met elkaar gesproken hadden. De sfeer was goed, een enkele keer iets gespannen. De jongeren raakten tijdens het verloop van het gesprek steeds meer in, met het voortgaan van het gesprek kwamen ze steeds meer aan het woord.

Eén vertegenwoordiger van een leerlingstelsel stelde zich bijzonder negatief op.

De vertegenwoordigers van de leerlingstelsels bleven uitgaan van het bedrijf, gingen niet uit van de leerlingen. Ze waren van mening dat de leerlingstelsels goed funktioneerden, het contact tussen leerling en konsulent goed was, het werkboek of takenboek een goede methode was om de opleiding te controleren. Feitelijk begreep men niet de kern van de bezwaren van de jongeren tegen de momentele leerlingstelsels.

Diskussieverslag 4 (samensteller niet bekend)

Algemene indruk van het gesprek.

Leerlingstelsels bleven uitgaan van de juiste functionering van de leerlingstelsels.

Leerlingen bestreden dit fel:

1. We zien de konsulent bijna nooit, of weinig.
2. Leerling niet vertegenwoordigd in het leerlingstelsel en geen inbreng.
3. Konsulent is gebonden in zijn mogelijkheden want de werkgevers zijn zijn bazen.
4. 21 leerlingstelsels gaan uit van het bedrijf, de leerlingen willen dat zij uitgangspunt zijn, dus meer aandacht voor algehele ontplooiing.
5. Opleiding niet afhankelijk van bedrijven, maar moet door staat gefinancierd worden.
6. Men moet leerlingen meer kansen geven voor eigen initiatieven in werkopdrachten.

Diskussieverslag 5 van Levo/Centrum Hoorn.

Verslagje van het treffen tussen groep jeugdigen, in het kader van de 1-novemberaktie, met een deputatie van het leerlingstelsel te Rijswijk.

De ontvangst was heel goed en de organisatie liep bijzonder vlot. In onze groep was er één woordvoerder Rob Vlam, en één notulist Jan de Boer.

De deputatie bestond uit:

- 1 afgevaardigde kappers-leerlingstelsel,
- 1 afgevaardigde VEV-leerlingstelsel,
- 1 regionaal konsulent,
- 1 juffrouw VOC
- 1 centraal orgaan.

De discussie stond onder leiding van de heer M. Nijss, directeur Levensschool.

Eisen werden gesteld ten aanzien van:

- les gelden niet meer betalen.
- avondles afschaffen
- samengaan leerlingstelsel - vormingswerk
- ondeugdelijke lesprogramma's, o.a. herhalingsdagschool.

Komen tot:

- * een beroepsbegeleidend instituut waarin vormingswerk en en technisch onderwijs samen gaan werken
- * LOS van het bedrijfsleven
- * 2 dagen begeleiding
- * 3 dagen stage op uitgezochte bedrijven.
- * vergoeding per week
- * extra kinderbijslag
- * geen eksamen, wel beschrijvend eindoordeel
- * geen oplegging of inmenging in het inhoudelijke van het programma door het ministerie van onderwijs.

De sfeer waarin dit alles werd ontvangen was redelijk. De argumentatie tegen de eisen was meestal een vlucht in eigen zekerheden, hoewel een meegaandheid te bespeuren viel. Ook viel op dat „het forum” het op verschillende punten oneens was, waarmee bedoeld dat de verschillende leerlingstelsels dezelfde zaken anders interpreteren.

Gedeelte uit de Vara-radiouitzending „Dit is het begin van 1 november.”

Verslaggever: Waar heb jij over gepraat? Waar was je?

Jongere: In Rijswijk bij het leerlingstelsel. Daar is gepraat over de inspraak, ook op de Lagere Technische Scholen, dat daar meer aandacht besteed wordt niet alleen aan de vorming om te produceren maar ook dat men daarnaast de jeugd vormt om zich kritisch op te leren stellen in de maatschappij, omdat deze maatschappij altijd weer bepaalde dingen moet veranderen. En dat moeten ze inzien voor het te laat is.

Verslaggever: En je denkt dat 't helpt, wat er nu gebeurt?

Jongere: Ja, ik dacht dat met deze actie zonder meer duidelijk gemaakt wordt, dat de jongeren zich bewust worden van allerlei dingen. Het moet gewoon mogelijk zijn, het is toch niet heel reëel, dat men zich bewust wordt van de toestanden in de maatschappij. Omdat de maatschappij zich met de jeugd bemoeit, in wat voor situatie dan ook. En als wij alleen ons dan maar laten leiden omdat men bepaalde belangen op het oog heeft, en als 't op een gegeven ogenblik dan zo is dat de jeugd zich dan niet kan uiten door bepaalde stelsels, dan moeten wij door vorming wel bewuster worden en daar oppositie tegen voeren, op een reële manier. Want die vorming moet ook beogen dat de jeugd reëel blijft.

Verslaggever: Maar heb je nu ook de indruk dat er plotseling over een paar maanden ook een wetsvoorstel zal zijn?

Jongere: Ik denk niet dat er over een paar maanden wetsvoorstellen doorgevoerd zullen worden, omdat dit nogal een gecompliceerde materie is. Maar we hebben dus wel geëist en de toezeggingen gekregen, dat dit onderzocht wordt. En dat er ook een pedagogisch

centrum komt in 1970. En dat dit eigenlijk toch nog wel versneld mag worden, dat men ook naar methodes zoekt om al deze problemen te versnellen.

Diskussie 18

COBO (Centraal Orgaan Beroepsbegeleidend Onderwijs)
Plaats: School voor Werkende Meisjes, Falckstraat, Den Haag.

Aanwezig jongeren van:
KWJ Betuwe
Vorm. Centr. Bedr. Assen
KWJ Eindhoven

Diskussieverslag van Margot de Jonge, Vorden (Gld.)

Vraag: 32 leerlingstelsels is te veel voor 67.000 leerlingen in 30.000 bedrijven.

Antwoord: Leerlingstelsel los geeft een negatieve werking.

Leerlingstelsel is gericht op landelijke beroepsopleiding. 32 is nog te weinig, b.v. detailhandel heeft nog geen leerlingstelsel.

Vraag: Beroepen die over 10 jaar niet meer bestaan.

Antwoord: Dit zal in bepaalde gevallen voorkomen. Basis LTS is in de beroeps sfeer gericht.

Vraag: De vakopleiding schiet tekort.

Antwoord: Opleiding zal misschien in een streekschool mogelijk zijn (streekscholen en vormingsinstellingen.)

Vraag: Leerling geen inspraak in het leerlingstelsel.

Antwoord: Poging om de leerling inspraak te geven is begonnen; in het voortgezet leerlingstelsel is dit reeds.

Proberen het vormingstelsel vorm te geven. De leerlingen hebben geen recht op inspraak, dit is nog nooit onderzocht. Toezegging: Dit zal men zeker doen; als de streekschool een feit is, zal dit ook realiseerbaar zijn.

Leerling heeft recht op inspraak volgens de heer Halsema. Als de konsulent geen contact met de leerling heeft, kan men een klacht indienen bij het landelijk orgaan en dit in een volkomen gerechtvaardigde klacht. Als men inspraak wil moet men deze constateringen melden.

Vraag: Zijn er niet te weinig konsulenten.

Antwoord: Er zijn inderdaad te weinig konsulenten. Er zullen commissies van de leerlingen zelf moeten komen.

Alle klachten worden behandeld.

Vraag: Maar 50% haalt het diploma.

Antwoord: Er zal voor de ITO leerling een schoolopleiding moeten worden gezocht. Er is contact met andere instituten die zich bezig houden met het afvallen van 50%.

Beroepenvoorlichting faalt en dit ziet men zelf in. In de leerplannen zal beroepsoriëntatie moeten komen in de 5e en 6e klassen van de lagere school. Met een dagonderwijs zal het percentage van 50% minder worden (*Pedagogisch centrum in 1970*)

Vraag: We willen een leerovereenkomst tussen drie partijen.

Antwoord: De opleiding die de leerling krijgt is beroepsgewijze gericht.

Vraag: Konsulent moet gediplomeerd zijn.

Antwoord: Er zijn al enige jaren bijscholingskursussen voor opleidingspersoneel. De patroon moet iemand in dienst hebben met leermeesteropleiding (dit niet in winstbejag.)

Vraag: Wij eisen een fonds voor opleidingen voor alle bedrijven.

Antwoord: We doen ons best er voor en denken zeker dat dit zal komen, maar we zijn afhankelijk van de werkgevers en de regering. Er is bij herhaling op aandrongen.

Vraag: Het leerlingstelsel moet geen herhaling zijn.

Antwoord: Dit is wel nodig, daar de leerling het geleerde in praktijk moet brengen. Er zullen veranderingen in de LTS moeten komen.

Vraag: Scholing en vorming kosteloos.

Antwoord: Hierover hebben we bij de minister geprotesteerd en dit heeft de minister nog steeds in onderzoek.

Vraag: We willen in 1970 een scholing voor 14- en 15 jarigen.

Antwoord: Als er een dag scholing of vorming wordt bezocht, kan men ontheffing van het arbeidsverbod krijgen.

De schoolbesturen nemen de beslissing, de scholen nemen wel adviezen aan van het leerplan. Wij voelen veel voor het instituut *gastdocenten* die de kennis hebben over de te geven vakken. In alle bedrijfstakken moet vorming en opleiding mogelijk zijn (winkels enz.)

Jeugd heeft recht op vorming, maar de beslissingen moeten in de regering worden genomen. Er zijn te veel commissies, volgens de heer Bertelman in het slotwoord.

X. al wat wij willen: geef ons een kans

44. EEN SLANG VAN TWEE KILOMETER

Tussen half één en één uur stroomde de tent op het Malieveld leeg en ontmoetten de vierduizend bijwoners van de ochtendbijeenkomst de enkele duizenden die terugkwamen van hun bezoek aan ministeries en partijen, alsmede een menigte van nog eens een paar duizend werkende jongeren die later dan de anderen Den Haag hadden bereikt. Buiten op de grasvlakte stelden negen à tienduizend zich op voor een demonstratieve optocht door het centrum van Den Haag. Het was een mensenslang van meer dan twee kilometer lengte die optrok naar het Binnenhof, gewapend met spandoeken en borden met spreuken waarop de eisen en grieven van de werkende jongeren nog eens kort en krachtig waren samengevat:

„Wat er ook gebeurt, nu is het onze beurt”
„Jeugdloos is diefstal”
„We hebben 50 jaar gewacht, nu Artikel 12 van kracht”
„Vorming – geen uitbuiting”
„Geef de jeugd uitzicht, daarom vormingsplicht”
„Werkende jeugd blijft goedkoper dan u denkt”
„Werkende jongeren zijn de witte negers van Holland”
„In 1919 beloofd, in 1969 waar maken”

Het was geen stille demonstratie, ondanks het meedragen van een lijkstaf waarmee Artikel 12 symbolisch ten grave werd gedragen en die voorzien was van de tekst:

„Dag Bloemen, dag vogels, dag vrouwen”.
Desondanks geen zijgend protest.
Integendeel, de meestal zo rustige Haagse straten daverden van de kreten, de spreekkoren, de protestlieders.

Kreten als: „Weg met de Jong”. „Nog verder weg met Roolvink”.

„Een, twee, drie, vier, vijf, zes, zeven, waar is Veringa gebleven”.
Spreekkoren, al dan niet begeleid met ritmisch handgeklap.

„Dit is het begin, wij gaan door met de strijd”.

„Een-twee-drie-vier, komt er nog wat van”

„Na vijftig jaar: en van je hela, hola, houd er de moed maar in”

„Aktie-Aktie-Aktie-Aktie”.

Het lied waarin Leen Jongewaard ons volk al eerder had voorgehouden, dat het allemaal de schuld van het kapitaal is, was nu ook voor de demonstrerende werkende jongeren een topper geworden. Er klonken protesten op de wijs van „Op de grote stille heide”. „Het Slavenkoor” genoot grote populariteit:

„Wij werkende jongeren zijn slaven”
„Wij werken ons eigen kapot”
„Wij werken alleen voor belasting”
„En niet voor ons eigenste pot”

45. HET LIED VAN DE VERGETEN GROEP.

Minder vaak gezongen, maar met diep doorvoelde overtuiging was het lied van de vergeten groep:

„De aktie wil nu eind'lijk wel eens weten,
waarom wij vijftig jaar
door ieder werden vergeten
Wij komen naar Den Haag
om daar te demonstreren
Wij eisen vormingsrecht
wij willen verder leren.
Gij heren uit Den Haag
vertel ons nu toch even,
waarom het geld voor ons
aan 't leger werd gegeven”

En dan is er ook nog het canon-achtige gezang na elke eis die door een scherpe meisjesstem via een megafon de Haagse lucht wordt ingeslingerd:

„Al wat wij willen,
is, geef ons een kans”.
Al het avondonderwijs moet worden afgeschaft.
„Al wat wij willen,
is: geef ons een kans”

Scholing en vorming moeten niets meer kosten
Het leerlingstelsel moet geen herhaling zijn van de L.T.S. maar een vervolg daarop.

Arbeids- en leerovereenkomst moeten los van elkaar gekoppeld worden.

Sommige jongeren krijgen een dag in de week vrij voor school, maar moeten in de plaats daarvan zaterdag gaan werken.

In de huidige opleiding van het leerlingstelsel is de persoonsvorming een lachertje.

Er moeten meer vormingscentra voor de werkende jeugd komen.

Zo ging het door, de hele twee uur lang, die de onafzienbare stoet nodig had om de korte afstand van het Malieveld naar het Binnenhof en weer terug naar de plaats van vertrek af te leggen.

46. WAT ZIJ ER VAN VONDEN.

„Dit is het begin” van de Vara. Die was er bij om deelnemers en toeschouwers langs de weg te vragen wat zij er nu allemaal van vonden. De reacties van de toeschouwers liepen nogal uiteen. De ene toeschouwer, dat moet dan wel iemand zijn geweest die nooit een krant las en nooit naar de t.v. keek – wist niet waar het om te doen was, had nooit van grieven van de werkende jongeren gehoord. Anderen wisten wat er aan de hand was en lieten duidelijk hun sympathie voor de demonstranten blijken. Er waren er ook, die zich afvroegen of de werkende jeugd wel terecht demonstreerde; ze hadden het toch goed vergeleken met de situatie van „toen ik nog jong was”; uit de ge-

sprekken met de protesterende jongeren zelf kozen we het volgende:

Reporter

Jullie lopen nou te demonstreren en jullie hebben vanmorgen gediskussieerd met de ministers en de kamerleden.
Wat gaan jullie nou hierna doen?

Jaap Kos

We wachten nu eerst de begroting van onderwijs af, die aanstaande week in de kamer wordt besproken. Wanneer we merken dat daar in feite geen aandacht wordt geschonken aan de werkende jongeren, dan zullen we nog krachtiger optreden. We hebben nu nog netjes aangeklopt, maar misschien zullen we dan andere maatregelen moeten nemen.

We krijgen de komende maanden ook de onderhandelingen over de c.a.o.'s.

Als we in de gaten hebben, dat in de c.a.o.'s geen duidelijke afspraken zijn gemaakt voor de werkende jongeren, dan zullen we ook op dit punt andere maatregelen moeten nemen.

Reporter

Wat voor maatregelen?

Jaap Kos

Ja, dat zal misschien het bonken met de vuisten zijn. We hebben nu nog bescheiden getikt, zoals het wer-

kende jongeren betaamt, maar misschien zullen we wat krachtiger op moeten treden. Wat dat dan moet zijn, dat moeten we met elkaar bekijken, we moeten overleggen wat de jongeren er zelf van vinden.

Reporter

Wat was je indruk toen je vanmorgen met kamerleden en ministers hebt gepraat?

Jaap Kos

Ik kan wel zeggen, dat er heel positief is gereageerd door de kamerleden. Maar daar hebben we niks aan. We willen dat de minister, en dus het kabinet, toezeggingen gaat doen. Zolang dat nog niet gebeurt blijven we met onze aktie doorgaan. Misschien met, zoals ik al zei, wat strakkere akties”.

Op de achtergrond blijven de spreekkoren en protestlieders weerklinken, teruggekaatst door de huizen aan beide kanten van de straat waar de stoet nu doorheen trekt. Ze blijven de Haagse rust verstoren tot de laatste groepen op het Malieveld zijn teruggekeerd en daar ontdekken dat er voor hen in de circustent geen plaats meer is. Op zo'n toeloop is zelfs de driemaster van Boltini niet berekend. Er is opgeschoven en gestouwd, ingeschikt en op elkaar geperst tot het niet meer kon. Het is eivol binnenin. In de ingang staan de jongeren op elkaar gedrukt. Er kan niets meer door en niets meer bij als het sein voor het begin van de slotbijeenkomst wordt gegeven.

een dure boterham

Jonge mensen hebben meestal een gezonde eetlust. Velen van de werkende jongeren die om 5 of om 6 uur waren opgestaan om op tijd in Den Haag te zijn, hadden vanzelfsprekend een flinke stapel boterhammen meegenomen om hun krachten op peil te houden. Maar ja, soms ben je daar eerder doorheen dan je denkt. Voor de hongerigen echter geen nood: op het Malieveld waren belegde broodjes te krijgen. ....

Een bandopname liet tussen de spreekkoren, de eisen van de jongeren en de beantwoording door de werkgevers tijdens de ochtendbijeenkomst flarden van een gesprekje horen, dat dicht bij de microfoon werd gevoerd. Dat ging zo ongeveer:

1e stem: Nou, je kunt hier toch broodjes krijgen.

2e stem: Weet je wat die kosten? Een gulden vijf en twintig. De vuile schoften, de vuile uitbuiters.

1e stem: Da's niet mis.

2e stem: Dat noem ik uitbuiten van de werkende jongeren. Vuile schoften zijn 't. Eigenlijk zou je dat aan iedereen bekend moeten maken.

Het waren niet alleen slachtoffers met hongerige magen die er zo over dachten. Een verslaggeefster van „Dit is het begin” zat de zaak ook nogal hoog, getuige het volgende gesprek:

Verslaggeefster: Als je honger hebt kun je broodjes bestellen in de perstent en in de grote tent. Kun je die broodjes beschrijven?

Broodjesverkoper: Nou, dat zijn lekkere broodjes met ham of kaas.

Verslaggeefster: Precies beschrijven. 1 plak kaas, 2 plakken kaas.

Verkoper: 2 plakjes kaas, 2 plakjes ham.

Verslaggeefster: Hoe duur zijn ze?

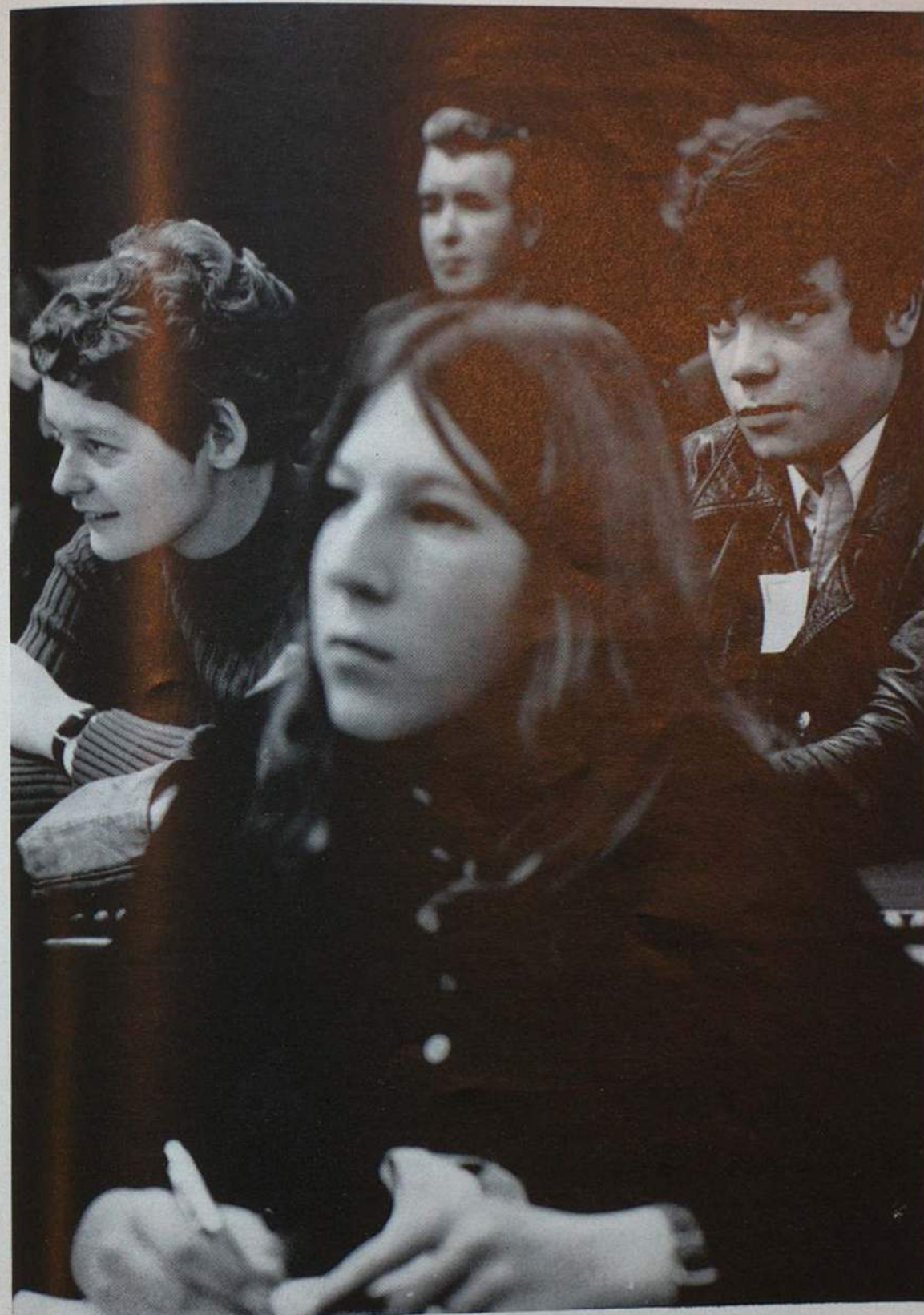
Verkoper: Ze zijn een gulden veertig.

Verslaggeefster: Dat vind ik een gore prijs, eerlijk gezegd.

Verkoper: 't Is wat aan de dure kant, daar ben ik 't zelf ook wel mee eens. Maar ik regel dit ook niet.

Verslaggeefster: Ik vind 't een erg hoge prijs voor werkende jongeren die hier toch ook niet voor hun lol komen.

Verkoper: Ja, zoals ik al zeg, ik regel 't niet zelf.

XI. kiezen voor de werkende jongeren

47. GEEN POLITIEKE SPELLETJES MEER.

„Er komen nog steeds meisjes en jongens binnen. Wilt u zoveel mogelijk opschuiven? Probeer u het nog even, Achterin de tent als daar nog opgeschoven wordt dan is er nog ruimte. Niet in de looppaden blijven staan, allemaal opschuiven”. Dringend klinkt de stem door de microfoon, aansporend, soms met een toon erin alsof de spreker zelf door middel van zijn stem iedereen nog één stapje verder zou willen duwen. Minstens achtduizend zitten en staan er nu al in de tent, zingende, leuzen roepende, handenklappende jongeren die de afsluiting van de „Dag van de Werkende Jongeren” willen meemaken.

De ministers Veringa en Roolvink zijn er echter niet om de verzamelde menigte toe te spreken. Dat wilden ze niet. En dat leek een verstandig besluit, gehoord het gefluit en het enorme boegeroep waarmee ze werden verwelkomd. De twee mikpunten van de ontevredenheid van de werkende jongeren hoorden het allemaal glimlachend aan. 't Is natuurlijk onder zulke omstandigheden moeilijk om te weten te komen of zo'n glimlach echt is, of dat de ministers de glimlach voor deze gelegenheid het meest geschikte politieke masker vonden. Hoe dan ook: na afloop vertelden zij dat zij het een zeer goede bijeenkomst hadden gevonden.

De leiding van de middagzitting was in handen van Huib Groeneveld, voorzitter van de Raad van de Werkende Jongeren. Hij slaagt erin een betrekkelijke rust tot stand te brengen. Deze duurt echter maar heel kort, als Groeneveld opsomt wat de werkende jongeren van deze dag verwachten;

Geen politieke spelletjes meer; geen politiek geleuter; geen lange baan-werk meer, maar – ongeacht de politieke overtuiging – de uitvoering van Artikel 12 van de Arbeidswet van 1919

Geen adviesaanvragen meer, geen lijvige rapporten meer opstellen. Iedereen is het er over eens, dat voor de werkende jongeren *vandaag* wat moet worden gedaan.

Excellenties (oorverdovend boegeroep en gefluit), ik herhaal (het lawaai gaat minuten lang verder) excellenties en parlementariërs die op dit moment in deze tent zijn:

laat de volgende week bij de behandeling van de onderwijsbegroting de werkende jongeren niet de dupe worden van politiek spel

48. EINDE VAN DE VOLWASSENE IN ZAKFORMAAT

Dan krijgt KWJ-voorzitter Wim Bos het woord. Zoals zijn samenvattend woord oorspronkelijk op papier stond, zo is het niet uitgesproken. Meer dan de helft heeft Wim Bos maar overgeslagen, omdat vrij-

wel elke zin door luid gejuich werd onderbroken en de volledige rede daardoor wat al te lang zou zijn uitgevallen. Wat overbleef was de volgende toespraak, weergegeven met weglating van de vele uitingen van bijval die de spreker soms het voortgaan haast onmogelijk maakten.

Eén november: De Dag van de Werkende Jongeren.

Beste samenleving, hier zijn we dan.

Beste ministers, beste parlementsleden, beste vakbondsleiders, allemaal verschrikkelijk beste mensen, in jullie *woorden* overtuigd dat er iets gedaan moet worden voor de werkende jongeren.

Zevenduizend, achtduizend, negenduizend, tienduizend maal zijn we hier vandaag om uit tienduizend kelen te laten horen, dat er voor ons iets gedaan moet worden, *nu*.

We hebben gesproken met de vertegenwoordigers van wat we kunnen noemen: de samenleving. Maar we kunnen nu zeggen dat de gesprekken die vanmorgen hebben plaats gevonden bij alle instanties zogenaamd veel begrip hebben opgeleverd.

Zo gemakkelijk ligt dat echter niet.

Het mag dan waar zijn dat Nederland de werkende jongeren heeft ontdekt, het mag dan waar zijn dat het parlement eindelijk de werkende jongeren heeft ontdekt, het mag dan waar zijn dat de publiciteit de werkende jongeren heeft ontdekt, – méér waar is het, dat de werkende jongeren zichzelf hebben ontdekt.

Wat betekent het verder voor ons om hier vandaag bij elkaar te zijn? Het betekent dat wij werkende jongeren, waar we ook vandaan komen, wat voor achtergrond we ook hebben, welke religie of ideologie we ook aanhangen, gezamenlijk borg willen staan voor betere ontplooiingsmogelijkheden voor alle werkende jongeren in ons land.

Wat wij bedoelen is, dat wij niet langer aksepteren dat men ons beschouwt als goedkoop voetvolk dat overal goed voor is en op elke plaats ingezet kan worden.

Wat wij bedoelen is, dat de gemeenschap – de vertegenwoordigers van deze samenleving die hier vanmiddag aanwezig zijn – nu maar eens moeten erkennen, dat wij als jonge mensen in die periode van ons leven, die bestemd is voor vorming en opleiding, werkelijk de kans krijgen om die vorming en opleiding te ontvangen.

Wat wij bedoelen is, dat men ons niet langer beschouwt als een volwassene in zakformaat, waarvoor van volwassenen afgeleide regels gelden, maar als jonge mensen die tijd, ruimte, maar vooral de financiële middelen moeten worden gegeven om in de periode van het jong-zijn een eigen kijk, een ei-

gen mening op deze samenleving te krijgen.

49. TIENDUIZEND JONGEREN – EEN AFSpraak

Na vijftig jaar – beste vrienden ik sla maar een stuk over – is artikel 12 van de Arbeidswet en een hele hoop andere regelingen nog steeds niet uitgevoerd. Ofschoon iedereen de laatste maanden de mond vol heeft dat er iets moet gebeuren, is er op dit moment nog niet gebeurd.

Waar het op aan komt is dat deze gemeenschap; deze parlementariërs, deze ministers, dit kabinet, deze vakbondsvertegenwoordigers; dat deze vertegenwoordigers van die samenleving kiezen voor de werkende jongeren. Waar het op aankomt is, dat overal en op alle niveaus waar dat te pas komt, die vertegenwoordigers van die gemeenschap kiezen. Men moet kiezen, zoals men ooit gekozen heeft voor a.o.w. in plaats van voor werkende jongeren. Zoals men ooit gekozen heeft voor sociale wetgeving in plaats van voor werkende jongeren. Zoals men ooit gekozen heeft voor 225 nato miljoenen in plaats van voor werkende jongeren. Zoals men ooit gekozen heeft voor de grootscheepse aanpak van allerlei waterwerken en de drooglegging van de zuiderzee, in plaats van voor de werkende jongeren.

Zoals men ooit gekozen heeft voor een deltaplan of voor een mammoetwet, zo zal men nu, vandaag, moeten kiezen voor de werkende jongeren.

Tenslotte:

Wij zijn hier vandaag met ongeveer negenduizend, tienduizend, het doet er niet toe.

Tienduizend jonge mensen, allemaal anders, allemaal hun eigen ideeën, maar tegelijk ervan overtuigd dat er met de vorming van de wettelijke jongeren op korte termijn iets moet gebeuren.

Tienduizend werkende jongeren, die maandag – met of zonder pakje brood onder hun arm – naar hun werk gaan.

Tienduizend jongeren, waarvan een deel maandag weer naar die vervloekte avondschool moet.

Tienduizend jongeren van plaatselijk niveau.

Tegelijk tienduizend jongeren van Den Haag van 1 november 1969, tienduizend verschillende jonge mensen, één afspraak.

WIJ GAAN DOOR.

50. VANDAAG DE EISEN – MORGEN DE KONSEKWENTIES.

Nauwelijks was de donderende bijval verstomd of Klaas Koornstra van het N.V.V.-Jongerencontact zorgde voor een nieuwe geluidsexplosie met de vraag: „Eisen wij recht op algemene vorming ingaande augustus 1970, Ja of Nee”.

Huib Groeneveld sloot de bijeenkomst af door te stellen: „Werkende jongeren vragen vandaag, NU, handelen van zowel regering als parlement. Daarom hebben wij een straatcourant klaargemaakt met de noodwet werkende jongeren.

Deze straatcourant zal straks in 10.000 exemplaren

worden uitgedeeld. Wij spreken nu een ding met elkaar af. Volgende week, 4, 5 en 6 november is de behandeling van de onderwijsbegroting. Op 4 november: behandeling noodwet werkende jongeren. Mag ik dan nu de zaak konkreet afronden en de verantwoordelijke mensen hier en parlementariërs en al die andere groeperingen duidelijk maken: Volgende week wordt niet alleen van de werkende jongeren, maar van al de bewindslieden een stuk actie verwacht als nooit tevoren”.

De „Dag van de Werkende Jongeren” zat er op. Het organisatiewerk van veel mensen, gedurende veel maanden had zijn doel bereikt. De werkende jongeren zelf hadden er een onvergetelijk hoogtepunt van gemaakt in hun lange strijd voor opheffing van hun totale achterstelling als jonge, maar volwaardige leden van onze Nederlandse welvaartsmaatschappij anno negentienhonderd negen en zestig.

De bom was ontploft, de vuurpijl afgestoken volgens plan. Wat ook op korte termijn de resultaten zouden zijn, de werkende jeugd van Nederland, vierhonderd en vijftigduizend jonge vrouwen en mannen sterk, had door middel van haar tienduizend vertegenwoordigers de topfiguren van het nationale, politieke en sociale en economische beleid een manifestatie voorgeschoteld, die niet gemakkelijk te vergeten zou zijn. In welke opzichten 1 november 1969, de „Dag van de Werkende Jongeren” in Den Haag allemaal van betekenis mag zijn geweest – en die opzichten zijn er veel – één vaststelling steekt in elk geval boven alle andere uit: er kan na dit alles ten aanzien van de opheffing van de achterstelling van de werkende jongeren geen sprake meer zijn van kalm-aan doen, laat staan van pas-op-de-plaats maken.

Regering, parlement, politieke partijen, werkgeversbonden en vakcentrales hebben de redelijkheid van de jongeren-eisen erkend.

Schuilvinkje spelen van de een achter het niet willen meewerken van de ander, is er niet meer bij. Over het tempo van de totale verwezenlijking kan in redelijkheid gepraat worden, als tenminste niet wordt geprobeerd door dat overleg toch nog weer even aan de kant te schuiven, wat op korte termijn moet en kan worden gerealiseerd.

In redelijkheid; ook jongeren bezitten voldoende werkelijkheidsbesef om te begrijpen dat Keulen en Aken niet op één dag konden worden gebouwd. Maar *de verwezenlijking zelf* is niet meer in discussie.

Daarover hebben de tienduizend in Den Haag geen twijfel laten bestaan.

Dat zijn echter zaken voor morgen. Voor vandaag was het afnokken geblazen. Boltini kon zijn hekken afbreken, zijn tent inpakken en zijn wagens laten inrukken. Alles gaaf en ongeschonden. De schade-clausule in het huurcontract hoefde niet in werking te komen. „Het risico van vernieling is voor de huurder”, stond er in de overeenkomst. Wiel Friedrichs wist wat hij deed, toen hij daar zonder enige aarzeling zijn handtekening onder zette.

Werkende jongeren vernielen niet. Zij bouwen. Als ze er de kans er maar voor krijgen.

XII. nasleep en neerslag

De grote circustent was leeg, de bijzonder prettig meewerkende Haagse politie ingerukt. Alleen in de perstent heerste nog bedrijvigheid. Daar gaven de organisatoren, in aanwezigheid van de ministers Roolvink en Veringa, ten behoeve van de vele aanwezige journalisten een korte nabeschuiving op de „Dag van de Werkende Jongeren”. Zij toonden zich tevreden met het verloop van de manifestatie. De ministers hadden er ook alleen maar goede woorden over te zeggen, al waren ze niet bepaald onder toejuichingen bedolven. Als je een fluitconcert echter als een soort huldebetoen in ontvangst neemt – zoals minister Roolvink gedaan had, naar hij zei – hoeft dat de pret niet te drukken.

52. EXCELLENT HOOGTEPUNT.

Na de persbijeenkomst stond de organisatoren nog een andere bezigheid te wachten. Zij werden om half 6 verwacht bij minister-president de Jong, die zijn zaterdag zakelijk in Middelburg had doorgebracht, maar die er toch prijs op stelde de vertegenwoordigers van de drie landelijke organisaties van werkende jongeren en van de Raad van Werkende Jongeren te ontvangen. De heer De Jong kreeg van Huib Groeneveld een kort mondeling overzicht van de dag te horen. En hij mocht ook de uitgegeven „Straatcourant” met het eisenprogramma en de zelf door de werkende jongeren opgestelde „noodwet” in ontvangst nemen. In dit verslag mag terwille van de historie niet ontbreken, wat de minister-president als hoogste politieke figuur in ons land over het vraagstuk van de werkende jongeren en over de 1 novemberaktie te zeggen had. De woordelijke weergave van zijn reactie is van een bandopname overgenomen.

Minister President P. de Jong.

„Ja, tevoren hadden we er over gesproken. U weet, we zijn bezig met het probleem. Maar het is altijd nuttig om gesprekken als deze te hebben. Ik kan natuurlijk geen enkele belofte doen; ik kan niets toezeggen; ik kan alleen zeggen, dat de grootste aandacht aan uw punten geschonken zal worden. Op dit moment kan ik niet anders zeggen, dan dat ik bijzonder verheugd ben met deze besprekingen. Ik begrijp dat ze nuttig zijn geweest. Mijn grootste compliment. Een dergelijke demonstratie heeft grote kracht, groot gewicht. Maar als ze uit de hand loopt, dan komen er altijd bijgedachten bij en dan begint het ten detrimente van de uiteindelijke bedoeling te werken. Nogmaals mijn allergrootste compliment”.

Een dergelijke duidelijke en veelzeggende uitspraak

dient ongetwijfeld als een hoogtepunt in de afsluiting van de „Dag van de Werkende Jongeren” te worden geboekstaafd. Of niet soms?

53. DE OOGST VAN 1 NOVEMBER

Na afloop van de dag werd een beknopt overzicht opgesteld van de belangrijkste toezeggingen die tijdens de verschillende discussies werden verkregen. Zo kwam het volgende lijstje tot stand.

- Zo snel mogelijk afschaffing avondonderwijs in het kader van het leerlingwezen, bij het Ministerie geen financiële belemmeringen.
- Met ingang van 1 augustus 1970 begin van experimenten streekcentra voor werkende jongeren, met daarin opgenomen de leerlingstelsels en de vormingsinstituten op basis van gelijkheid.
- Minister Veringa zal tijdens deze kabinetsperiode een wetsontwerp indienen over de scholing- en vormingsplicht voor werkende jongeren van 14–18 jaar (zie memorie van toelichting begroting 1969).
- De kursugelden voor het leerlingstelsel zullen bij de behandeling in de Tweede Kamer van de begroting van O. en W. door Staatssecretaris Grosheide aan de orde worden gesteld.
- Over het rapport Lievegoed zal een conferentie worden belegd waaraan door de werkende jongeren in belangrijke mate zal worden deelgenomen.
- Minister Roolvink heeft toegezegd, dat hij bereid is, een afzonderlijke raamwet voor de jongeren in de arbeidswetgeving op te nemen. Hij heeft geen datum genoemd, maar hij zal spoed zetten achter het advies van gespreksgroep J'67. Over het interimverslag zal Roolvink gesprekken voeren met de werkende jongeren.
- Minister Roolvink zal de klachten van de groepen die met hem een gesprek hebben gehad, nog eens, maar dan om ze concreet op te lossen met delegaties van die groepen bespreken.
- De SER zal zo spoedig mogelijk een advies uitbrengen over de ontkoppeling van de leer- en arbeids-overeenkomst.
- De SER zal op korte termijn een onderzoek instellen naar de totale situatie van de werkende jongeren.
- De werkgevers willen op korte termijn met de organisaties van werkende jongeren een gesprek hebben over de eisen.
- De vakcentrales zullen op vrijdag 14 november een gesprek hebben met de jongerenorganisaties over de eisen.

54. WERKENDE JONGEREN IN DE TWEDE KAMER

In het verslag over de gebeurtenissen op de „Dag van

de Werkende Jongeren” is vele malen de datum van 6 november 1969 genoemd, de datum waarop de begroting van Onderwijs en Wetenschappen in de Tweede Kamer zou worden behandeld en waar aan het vraagstuk van de werkende jongeren uitvoerig aandacht zou worden besteed.

Die aandacht is er inderdaad geweest. De Kamer heeft zich vele uren lang met de positie van de werkende jongeren – en zeer in het bijzonder met het probleem van hun vorming en opleiding – bezig gehouden. Waarschijnlijk is het er bij die gelegenheid uitermate gedegen en deskundig toegegaan, tenminste vanuit het gezichtspunt van ons parlement en onze parlementariërs zelf beschouwd. Het zou echter wel eens kunnen zijn, dat de werkende jongeren als alleenmaar-belanghebbenden en uiteraard veel minder deskundigen dan de vertegenwoordigers des volks, het niet zo overzichtelijk en niet zo duidelijk hebben gevonden. Die indruk komt in elk geval naar voren uit een artikel in het KWJ-maandblad „WJ” van december 1969, waarin Wim v. Seeters het een en ander vertelt over:

'N DAGJE KAMER KIJKEN

Half drie. Veringa komt lachend binnen. Grosheide volgt hem. De tribunes zijn stampvol. „Wij vinden de bewustwording van de werkende jongeren, waarvan wij in deze tijd getuige zijn, belangrijk.” Hij praat over een reorganisatie van het ministerie: „Ik denk er sterk over de afdeling Vormingswerk en de afdeling Leerlingwezen te zamen te brengen”.

Tien voor drie. De banken van de kamerleden zijn bijna leeg. Alleen de specialisten voor onderwijs zitten er nog. De rest zal wel naar de televisie zitten te kijken: Milaan–Feijenoord.

Vijf voor drie. De stenotypistes wisselen elkaar voortdurend af. Op de publieke tribune zit een jongen te slapen. Een kamerlid van de PvdA komt binnen. WJ ligt boven op zijn papieren. Hij leest de kop: „Wij gaan door”.

Tien over drie. Veringa praat over de universiteiten. Het wordt wat drukker in de kamer (Het is rust bij Milaan–Feijenoord).

Kwart voor vier: We horen dat het 1–0 is voor Milaan. Kamervoorzitter Van Thiel ligt lui over de leuning van zijn stoel. Die stoel is zo zwaar, dat ze er wietjes onder gezet hebben. Een man in een lange grijze slipjas met een oranje sjerp om loopt in de kamer heen en weer om briefjes af te geven en op te halen.

Zeven over vier. Grosheide komt aan het woord: „Beslissend voor de onderwijsvernieuwing is de mentaliteit en de houding van de man of vrouw voor de klas. Daarom krijgt de opleiding van leerkrachten grote aandacht”.

Kwart voor vijf: Wim Bos, die naast me zit, zegt dat de Kamer aan bloedarmoede lijdt omdat ze bij de beschouwingen van 6 november praktisch alleen maar de eisen van 1 november hebben nagepraat. Over hoe het lager beroepsonderwijs moet worden, is met nog geen woord gerept door de kamer. Het wordt steeds warmer op de publieke tribune. Veringa zit rustig in de stoel naast Grosheide met zijn duimen te draaien. Hij zit nu wel meer op zijn gemak dan in de cirkustent van Boltini.

Zeven over vijf: Grosheide begint over de jongeren te praten. „Het is prettig dat de jongeren een grote zelfwerkzaamheid demonstreren.” Hij kondigt nogmaals aan, dat er in december of in januari een conferentie komt, onder andere met de werkende jongeren, waarbij de konklusies van de commissie Lievegoed besproken zullen worden. In januari verwacht hij een advies van de SER te krijgen over de ontkoppeling van leer- en arbeidsovereenkomst. „De uitvoering van de voorstellen van de commissie Lievegoed is een zaak van betrekkelijk lange termijn. De commissie zelf noemt een periode van tien jaar, en dat lijkt me zeker niet te ruim geraamd. Daarom zullen ter overbrugging op korte termijn noodmaatregelen moeten worden genomen. De noodmaatregel die het spoedigst kan worden genomen is de invoering van een voorwaardelijk arbeidsverbod voor vijftien-jarigen. Minister Roolvink en ik hebben heden aan de SER gevraagd, advies uit te brengen over de invoering van een voorwaardelijk arbeidsverbod voor 15-jarigen met ingang van 1 augustus 1970”. Er ontstaat een discussie tussen o.a. Masman (PvdA) en Kleisterlee (KVP) over de vraag wat voorrang moet hebben: een „partiële vormingsplicht voor vijftienjarigen” (d.w.z. minstens één dag vorming en onderwijs per week) of een „leerplichtverlenging” (tot zestien jaar iedereen verplicht de hele week naar school). Kleisterlee vraagt: „Heeft een leerplicht voor deze groepering jongens en meisjes wel zin?”

Grosheide gaat door: „Met schoolbesturen en vakopleidingsorganen zal ik contact opnemen over de spoedige algehele afschaffing van het avondonderwijs in het kader van het leerlingwezen voor 14- tot en met 17-jarigen.

De kursugelden voor leerlingen beneden 18 jaar met een leerovereenkomst zullen worden afgeschaft”. Dit zal in de begroting worden opgevangen door een verhoging van de tarieven voor de zogenaamde hobby- of „konsumptieve” kursussen (bijv. fijne keuken, naaien en dergelijke).

Eksperimenten met streekcentra voor werkende jongeren zullen krachtig bevorderd worden. Ter voorbereiding van experimenten met instituten voor vorming en opleiding – waarin het huidige vormingswerk en het beroepsbegeleidend onderwijs nauw samenwerken – zal ik de oprichting van een stuurgroep bevorderen. Door (gezamenlijk) scholingskursussen zullen leraren bij het beroepsbegeleidend onderwijs en vormingsleiders niet alleen beter op hun taak worden voorbereid, maar ook met elkaar contact kunnen krijgen.”

Vijf over half zes. Grosheide is uitgesproken. De vergadering wordt geschorst. We lopen de tribune af en staan even te praten met kamerleden van de regeringspartijen.

We zijn boos en argwanend, want we vinden dat er wel mooi gepraat wordt, maar dat ondanks enkele „maatregelen” niets ekstra's voor de werkende jongeren wordt uitgetrokken. Dan gaan we in het restaurant wat eten.

Kwart voor tien. De zaak begint weer. De politieke partijen mogen reageren op wat Grosheide en Veringa gezegd hebben. Er wordt weer veel gepraat. Schuring (CHU) heeft het over het afschaffen van het kursusgeld, dat direkt weer wordt opgevangen uit de verhoging van „luxe kursussen”: „Degenen die met garnalenkoktails willen manipuleren of met schelvislever zulks willen bedrijven, hebben onze christelijk-historische zegen, maar wij hebben er geen bezwaar tegen dat zij daarvoor betalen”.

Rond middernacht vraagt mej. Kessel nogmaals met klem om de invoering van een partiële scholings- en vormingsplicht voor 15-jarigen met ingang van 1 augustus 1970.

De onduidelijkheid in de kamer wordt almaar groter. De KVP wil eerst invoering van een voorwaardelijk arbeidsverbod voor 15-jarigen per 1 augustus 1970 en de invoering van een partiële scholingsplicht en vormingsplicht voor 15-jarigen per 1 augustus 1971.

De PvdA wil de invoering van een vormingsplicht (negenjarig) en daarop aansluitend een scholings- en vormingsplicht (tot 18 jaar waarschijnlijk) met ingang van 1 augustus 1971.

Er ontstaat een zeer onduidelijke discussie. Kleisterlee, die aan het woord is, wordt herhaaldelijk aangevallen en onderbroken door Masman en mej. Kessel. Ook enkele andere kamerleden bemoeien zich ermee. Het wordt zo'n rotzooi, dat de kamervoorzitter met z'n hamer op tafel begint te slaan en iedereen tot rust maant.

Kleisterlee maakt zijn verhaal af. Hij is de laatste uit de rij sprekers.

We schrikken op wanneer we op de schouders getikt worden. Het zijn twee journalisten. Zij vragen ons of wij duidelijkheid kunnen geven, want het is onbegrijpelijk geworden. We proberen de zaak zo goed en zo kwaad als het kan uit te leggen, maar zeggen erbij, dat we het ook maar onduidelijk vinden. Ondertussen wordt de zitting van de kamer gesloten.

Wij trekken de stoute schoenen aan en duiken (met de journalisten) de trap af naar beneden, de tweede kamer binnen. Eigenlijk is het voor ons verboden terrein, want er mogen alleen kamerleden komen. Maar we worden door niemand tegengehouden. We vragen Masman om verduidelijking. Wat wil hij nou precies? Ook nu blijft hij onduidelijk. We zeggen hem, dat de werkende jongeren op 1 november niet om leerplichtverlenging gevraagd hebben.

Ook andere kamerleden komen er bij. En zo blijven we aan het praten. Zodra de discussie wat dieper gaat, blijkt steeds, dat de meeste kamerleden niet veel van

de zaak afweten. We verwijten hen dat ze gewoon om politieke redenen niet dezelfde mening willen hebben als hun politieke „tegenstanders”. Maar het helpt niets.

Tegen half twee gaan we tenslotte naar huis.”

Er zijn dus blijkbaar ook na 1 november 1969 veel onduidelijkheden overgebleven. Mogelijk zijn er ook na uitvoerige gedachtenwisseling tussen de minister, de staatssecretaris en de Kamer nog enkele bijgekomen.

Wat echter na het uitgebreide Kamerdebat helderder is dan ooit, is dat 1 november in alle opzichten steeds meer als beginpunt moet worden beschouwd. Een beginpunt van verdere openlijke aktie. Maar een beginpunt ook van taai vol te houden druk, van verdere besprekingen, van nadere uitwerkingen, van herinneringen aan toezeggingen, van lastig aandringen, van weigeren om voor welk uitstel-argument dan ook opzij te gaan. Het lijkt niet onmogelijk, dat het voor de werkende jongeren en hun organisaties in de komende tijd meer dan één keer per jaar 1 november zal moeten worden.

NEDER
STRAAT

LANDSE
COURANT

zaterdag

1 november

**Afkondiging noodwet
werkende jongeren**

ARTIKEL 2
Het Rijk voert een partiële leer- en
mingsplicht in, minstens één dag per
voor alle jongeren in Nederland in de
tijd van 15 tot minimaal 18 jaar. De
plichting sluit in beginsel aan op
jarige leerplicht. Bovendien krij-
ren boven 17 jaar het recht op
dag vorming per week, waarbij de
verplicht zijn gedurende die dag
geven.

ARTIKEL 3

ii JULIANA. bij de Gratie Gods, Koningin

*Op de volgende bladzijden is als bijlage opge-
nomen de volledige tekst van het „Aktieboek
1 november” dat is gebruikt bij de voorbereidin-
gen van de aktie.*

1 november: dag van werkende jongeren

*De dag, ... dat artikel 12 van de
Arbeidswet 50 jaar bestaat,
maar nog steeds niet leeft!*

*De dag, ... waarop heel de samenleving,
vooral de regering en poli-
tieke partijen, gewezen
moeten worden op de grote
achterstelling van de wer-
kende jongeren!*

Dat moeten de werkende jongeren zelf doen. . .

OPROEP

AAN DE WERKENDE JONGEREN IN NEDERLAND !!!

werkende jongeren worden op-
geroepen om op 1 november in
groepsverband naar Den Haag
te trekken !!!

Den Haag zal op zijn grondvesten sidderen. De regering
en alle andere verantwoordelijke instanties van onze sa-
menleving zullen onder druk gezet worden door grote
groepen werkende jongeren.
Zij zullen verantwoording af moeten leggen aan de werkende
jongeren !!!

Wat is er nu concreet bereikt voor deze groepering ???
De werkende jongeren behoren toch óók tot deze samen-
leving !!!

Ondanks mooie woorden is er op dit moment in feite nog
niets bereikt. Van enige verbetering is in de praktijk nog
geen sprake. Daarom is het nodig, dat de werkende jonge-
ren zelf zich inzetten om hun rechten zo snel mogelijk te
verwezenlijken. Daarom is het nodig dat de werkende jon-
geren 1 november in Den Haag hun eisen zelf op tafel
leggen.

WAT WILLEN WIJ BEREIKEN?

- dat heel Nederland komt te weten, hoe groot de achter-
stelling is van de werkende jongeren;
- dat de regering en politieke partijen zo onder druk ge-
zet worden dat zij op zeer korte termijn, wettelijke
maatregelen zullen bewerkstelligen en op korte termijn
uitvoering daaraan geven;

- dat de werkende jongeren mee moeten gaan delen van
de welvaartspot, door meer middelen voor scholing en
vorming;
- dat de werkende jongeren in het bedrijf, gezien gaan
worden als jonge mensen en niet als goedkope arbeids-
krachten;
- dat veel werkende jongeren, bij deze zaak, dus hun eigen
situatie betrokken gaan worden en actief mee gaan doen.

PARTIJ-PROGRAMMA'S BLIJVEN HOLLE KRETEN !!! MILJOENEN-NOTA FLOP VOOR DE WERKENDE JONGEREN !!!

AKTIE

1 november de dag van de werkende jongeren
dag van de onvrede, over de situatie van de werkende
jongeren
geen passieve, maar actieve bezetting
geen geweld, maar positieve bijdrage
de werkende jongeren doen een beroep op één vrije za-
terdag van de ambtenaren
werkende jongeren gaan Regering en Politieke partijen
zeggen, hoe ze het moeten doen
goedkope arbeidskrachten worden 1 dag controleur van
de regering
buitenparlementaire controle door de werkende jongeren
werkende jongeren worden werkelijk actief
vorming en bewustwording door aktie.

Bij de opzet van het programma, zijn we er van uit gegaan
dat duizenden werkende jongeren actief deel kunnen
nemen.
Niet alleen in een grote meeting of kongres, maar vooral
dat de werkende jongeren in kontakt komen met de ver-
tegenwoordigers van onze samenleving. Steeds hoor je,
dat de werkende jongeren zich afzijdig houden bij de ont-
wikkelingen in onze samenleving en dat ze zich alleen maar
interesseren voor meer loon, bier en een brommer.
Daarom zullen grote groepen werkende jongeren gaan be-
wijzen dat ze wel degelijk betrokken zijn bij de ontwikke-
lingen in onze samenleving, nog meer zelfs dat ze regering
en politieke partijen gaan zeggen wat er moet gebeuren
voor de werkende jongeren.
En dat gebeurt op 1 november.

Voorlopig programma:

Zaterdagmorgen van 11.00 uur tot 12.30 uur zullen groe-
pen werkende jongeren van 50 tot 200, de gebouwen bin-
nen gaan, waar normaal onze volksvertegenwoordigers de
beslissingen nemen. De werkende jongeren zullen op de
stoelen gaan zitten van ministers en kamerleden.
Dan gaat het gebeuren en gaan de werkende jongeren hun
eisen op tafel leggen bij:

- de ambtenaren van het ministerie van Onderwijs,
- de ambtenaren van het ministerie van Sociale Zaken
- de ambtenaren van het ministerie van Maatschappelijk Werk.

Er zal een buitengewoon debat plaatsvinden in de 2e Kamer tussen de werkende jongeren en enkele ministers. De jongeren gaan hun eisen op tafel leggen bij:

- de 2e Kamerkommissie van Sociale Zaken,
- de 2e Kamerkommissie van Onderwijs,
- de 2e Kamerkommissie van Maatschappelijk Werk.

De werkende jongeren zullen werkbezoeken afleggen bij de partijbesturen van alle politieke partijen en ook daar de eisen op tafel leggen.

Ook worden bezocht de:

- Sociaal Economische Raad,
- Werkgeversorganisaties,
- Werknemersorganisaties,
- Gespreksgroep Jongerenstatuut,
- Landelijke organen Leerlingstelsels,
- Landelijk orgaan Beroepsbegeleidend Onderwijs.

Je merkt wel een hele klus en je hoeft je niet druk te maken of we overal wel binnen komen. Dat komt wel voor elkaar.

Na de middag zal er een gezamenlijke tocht plaatsvinden vanaf het Malieveld??? naar de Houtrusthallen??? aavang 14.00 uur.

Rond 15.00 uur kort maar krachtig kongres.

- opening
- stelling van de gezamenlijke eisen van de werkende jongeren
- provocerend kabaret of protest-zangers
- één van de ministers spreekt namens de Regering
- sluiting.

Dit is in grote trekken het programma maar dat kan nog gewijzigd worden. Het officiële programma wordt nog toegezonden.

UITLEG VAN DE AKTIE

Je hebt kunnen lezen dat we gebouwen actief gaan bezetten. Wat is daar nou de bedoeling van??? Met actieve bezetting bedoelen we dat groepen werkende jongeren (50 tot 200 deelnemers) hun eisen gaan voorleggen aan de vertegenwoordigers van onze samenleving en tevens gaan vragen wat de werkende jongeren van hen kunnen verwachten.

Dus geen discussie, maar wij eisen en zij leggen verantwoording af.

Wij stellen ons voor, dat enkele jongeren namens de gehele groep de vragen stellen en dat de rest van de groep fungeert als achterban. Meeleeft, mee helpt als dat nodig is, bijv. door middel van spreekkoren, boegeroep of goede opmerkingen.

Dus onmiddellijk kan reageren.

Daarom moet iedereen goed op de hoogte zijn van de problematiek.

Dat eist goede voorbereiding.

Het is vanzelfsprekend dat bij een ministerie of instantie die bezocht wordt, juist dat onderwerp wordt besproken waar zij wat aan kunnen doen.

Bijv. bij het ministerie van Sociale Zaken zal de gehele bedrijfssituatie aan de orde komen.

De eisen moeten van te voren opgesteld zijn door de werkende jongeren.

In een stad of streek zul je contact moeten zoeken met andere groeperingen werkende jongeren, zodat er voorbereidende bijeenkomsten belegd gaan worden. Schakel zoveel mogelijk werkende jongeren in.

Laten we op 1 november bewijzen dat de werkende jongeren wel degelijk betrokken zijn bij hun eigen problematiek en er zelfs nog wel voor naar Den Haag komen, om positief mee te werken.

Niet door geweld, maar door de juiste weg aan te geven.

Nu moeten alle betrokkenen, ongeacht geloof, beroep of plaats, één massale vuist maken om de grote achterstelling van de werkende jongeren op te heffen.

Er zullen wettelijke maatregelen moeten komen en daar moeten de regering, politieke partijen en andere verantwoordelijken van onze samenleving voor zorgen.

Daarom gaan we naar hen toe en we eisen dat zij er zijn, want zij roepen al jaren dat de werkende jongeren zelf niets voor de zaak over hebben.

Wij komen met duizenden, het antwoord is aan de vertegenwoordigers van onze samenleving.

Zorg dat je erbij bent, zorg dat ze je later niet kunnen verwijten dat je er niet bij bent geweest.

WIE DOEN ER MEE?

WAAROM DIT BOEK?

HOE DIT BOEK TE GEBRUIKEN?

...EN WAT VERDER?

WIE????

INITIATIEF

De drie werkende jongerenorganisaties: Werkende Jeugd (C.N.V.); N.V.V.-jongerencontact; Katholieke Werkende Jongeren (K.W.J.) en de raad van Werkende Jongeren hebben zich belast met de nodige organisatie voor 1 november. Zij hebben daarvoor een permanent *aktiecentrum* gevormd op het Oorsprongpark 9 te Utrecht (tel.: 030 - 1 38 71). Hier kan iedereen de nodige inlichtingen krijgen over de actie.

KONTAKTADRESSEN

Verspreid in het land zijn er een aantal kontaktpunten gevormd. De adressenlijst staat op pagina 13 en 14.

WIE KUNNEN ER MEE DOEN?

Zoals in het eerste gedeelte van dit boek beschreven is dit een actie voor en van werkende jongeren! Het actiecentrum doet dan ook een dringend beroep op alle actiegroepen binnen eigen organisaties, vormingsinstituten, part-timescholen, streekscholen, avondscholen (voor welke studie dan ook), vakbonden, groepen en afdelingen van de jongerenorganisaties, om dit plan warm te maken bij de werkende jongeren!

Het enige vereiste is: het betrokken zijn bij de eigen situatie, en die willen verbeteren.

Zoek contact met genoemde contactadressen!

Probeer ook in stad of streek contact te zoeken met concentraties van werkende jongeren (hierboven genoemd), zodat er een samenwerking tot stand komt. Schakel zoveel mogelijk werkende jongeren in, zodat velen bij deze zaak betrokken worden. Het gaat erom dat de jongeren, die in Den Haag komen (met in de hand de feiten, die van tevoren goed besproken zijn) gaan vragen wat nu eigenlijk aan hun situatie is gedaan...en eisen gaan stellen.

Wij moeten er wel rekening mee houden, dat niet iedereen kan praten, kan vragen, kan verwoorden..., dat niet iedereen op de hoogte is van de achtergronden van het regeringsbeleid inzake de situatie van de werkende jongeren...; wel zullen de mensen die in Den Haag komen, moeten weten waarom zij daar nu eigenlijk zijn. Het is echter wel noodzakelijk dat bij de groepen die naar Den Haag komen, mensen zijn die wel kunnen verwoorden, enigszins op de hoogte zijn van de achtergronden van het beleid etc...

Deze mensen zullen voor het grootste gedeelte de inhoud van de morgen bepalen. Er is dus een goede voorbereiding nodig. Hiervoor verwijzen wij naar de volgende pagina's.

WAT?

VOORBEREIDING

Vele groepen worden door middel van dit 'boek' door het landelijk actiecentrum opgeroepen om mee te doen aan de actie.

Deze groepen zullen voor zichzelf moeten bekijken of zij meedoen:

Wanneer groepen besluiten om mee te doen, dan zullen zij dit door moeten geven aan het landelijk actiecentrum door middel van bijgaande antwoordkaart. Voorts kunnen zij contact zoeken met een van de contactadressen... en niet te vergeten een grote groep werkende jongeren warm maken voor deze actie!

Dan begint de eigenlijke voorbereiding!!!

Deze voorbereiding is in te delen in twee delen:

- de inhoudelijke voorbereiding
- de technische voorbereiding.

a. De inhoudelijke voorbereiding zal voornamelijk bestaan uit het bespreken van de situatie van de werkende jongeren! De eisen formuleren, die op 1 november aan de diverse instanties worden voorgelegd!

Bewijsmateriaal verzamelen die de eisen ondersteunen! Dokumentatie lezen over het gekozen gesprekstema.

b. Deze voorbereiding zal voornamelijk bestaan uit contact zoeken met zoveel mogelijk groepen werkende jongeren en de reis naar Den Haag organiseren.

Wanneer je een groep werkende jongeren bij elkaar hebt, die mee willen doen aan deze actie wat moet er dan achtereenvolgens gebeuren?

... vraag hoeveel jongeren meewillen naar Den Haag.

... Neem contact op met het dichtstbijzijnde contactadres, en vraag:

- welke thema's men als jongeren wil bespreken,
- of het mogelijk is samen met andere groepen te praten,

- kies als groep onderwerp(en) welke je bij voorkeur wilt (zie antwoordkaart),

- indien je zelf met een grote groep komt overleg dan rechtstreeks over de bussen met het actiecentrum: 1 november, Oorsprongpark 9 te Utrecht. Alle contacten met busondernemingen worden met het actiecentrum gesloten door Wim Vis.

- Indien je geen bus vol krijgt, zoek dan contacten met andere groepen of met een regionaal contactadres, maar geef je wel direkt op bij het actiecentrum.

Bovenstaande veronderstelt een splitsing in verantwoordelijkheden namelijk:

- wat moet een *gesprek-leid(st)er* doen?
- wat moet een *technische leider* doen?

Uiteraard is een goed samenspel van beiden nodig, ook beide leiders kunnen trouwens in één persoon verenigd worden!

LEIDING

TAAK VOOR GESPREKSLEIDERS/STERS

- Zoek in het groene gedeelte van dit actieboek een of liefst meerdere thema's (om spreiding van onderwerpen te krijgen), waar de groep interesse in heeft, hetzij doordat zij de situatie aan den lijve ondervinden, hetzij doordat zij met dit thema dagelijks gekonfronteerd worden.
- Geef deze onderwerpen (liefst twee als keuze) door aan het actiecentrum.
- Zorg dat je zoveel mogelijk van de thema's te weten komt.
- Ga met de groep over die situatie praten en zoek bij dit onderwerp wat feiten die bewijzen dat deze situatie eigenlijk helemaal niet juist is.
- Zet dan op papier een aantal eisen, die je met de groep geformuleerd hebt en die de situatie van betreffende groep werkende jongeren kunnen verbeteren.
- Stuur deze eisen die voorlopig de conclusies zullen zijn van de discussies die in het gehele land plaatsvinden, op naar het Actiecentrum, Oorsprongpark 9, Utrecht.

WAT GAAT DAARMEE GEBEUREN???

De eisen worden over het gehele land verzameld. Zij worden samengesteld totdat wij per thema eensluidende eisen hebben.

Deze eisen worden naar onderwerp verdeeld over de te bezoeken instanties in Den Haag. Je krijgt dan bericht naar welke instantie jullie groep op 1 november toe moet. Tegelijkertijd wordt dan het definitieve programma toegezonden. Tevens krijg je wat verdere informatie over het door jullie gekozen thema.

WAT GA JE VERDER MET JE GROEP DOEN???

Je kunt in de plaats waar je woont samen met andere actiegroepen alvast wat acties op touw zetten, die de dag van de werkende jongeren (1 november) aankondigen.

Suggesties voor deze actie zijn:

- plakacties. Ingezonden brieven aan dag-week-streekbladen zenden;
- open discussieavonden
- 's avonds met reclamemateriaal op straat naar markten
- ekstra distrikts-, groeps- of afdelingsbladen uitgeven

- pamfletten met goede tekst verspreiden op part-timescholen, vormingsinstituten, avondscholen en bij bedrijven, soosen en op straat.

Zijn er onduidelijkheden over de inhoud van deze zaken, dan kun je contact opnemen met het Aktiecentrum: Wim van Seeters, Oorsprongpark 9 te Utrecht. Tel.: (030) - 1 38 71.

TAAK TECHNISCHE LEIDER

- Informeer bij werkende jongeren naar de belangstelling om mee te gaan naar Den Haag.
- Laat de deelnemers zich door opgavekaarten/stroken/intekenlijsten bij jou (technisch leider) opgeven.
- Uitgaande van de eerste indruk van de deelname, liefst voor 10 oktober, het aantal deelnemers doorgeven aan het Aktiecentrum, Oorsprongpark 9, Utrecht.
- Indien jullie zelf volledig een bus kunnen bezetten neem dan contact op met Wim Vis, Aktiecentrum, Oorsprongpark 9 te Utrecht. Tel.: (030) - 1 38 71.
- De technische leider int f 3,— deelnemersgeld. Verwerkt dit in een opgavestaat. Na de ontvangst van de opgave van deelname krijgt hij een afrekenstaat en een stortingsbiljet van het aktiecentrum om het deelnemersgeld af te rekenen. Dit moet zo snel mogelijk gestort worden op giro: 75154, t.n.v. penningmeester K.W.J., Oorsprongpark 9 te Utrecht.
- Reisschema vaststellen aan de hand van de vermoedelijke reistijd en rekening houden met het door het Aktiecentrum bekend te maken te bezoeken gebouw in Den Haag.
- De technische leider houdt er rekening mee dat maaltijden niet worden verstrekt en dat voldoende levensmiddelen door de deelnemers worden meegenomen. De reiskosten naar Den Haag zijn gratis.
- Eventuele subsidies, giften, bijdragen etc. van jongerengroepen, vormingsinstituten, enz. komen ten goede aan de deelnemers (zij hoeven dan bijvoorbeeld minder deelnemersgeld te betalen. Ook kunnen er andere onkosten uit bestreden worden.)
- Zijn zaken onduidelijk of hoor je niets dan contact opnemen met Wim Vis op het Aktiecentrum, Oorsprongpark 9 te Utrecht. Tel.: (030) - 1 38 71.

SAMENVATTING VAN WAT TE DOEN

A. OP KORTE TERMIJN, VOOR 10 OKTOBER

GESPREKSLEIDER/DISKUSSIELEIDER

- gespreksthemata doorgeven naar Aktiecentrum.

TECHNISCHE LEIDER

- voorlopige deelname en eventueel de busonderneming doorsturen aan het Aktiecentrum. Dit gebeurt door iedere groep van deelnemers.

B. OP LANGERE TERMIJN, MAAR ZO SNEL MOGELIJK GESPREKSLEIDER/DISKUSSIELEIDER

- gespreksthemata bespreken
- gegevens en feiten verzamelen

- eisen formuleren en opsturen naar het Aktiecentrum
- woordvoerders voor 1 november aanwijzen/benaderen.

TECHNISCHE LEIDER

- deelnemers registreren
- deelnemersgeld innen
- in samenspel met het Aktiecentrum bussen bespreken
- deelnemersgelden storten op girorekening: 75154, t.a.v. penningmeester K.W.J. Oorsprongpark 9 te Utrecht. Vermelden: 1 november
- reisschema opstellen en deelnemers hiervan in kennis stellen
- zorgen voor verzorging deelnemers (eten, E.H.B.O. etc.)

KONTAKTADRESSEN

Provincies: **GRONINGEN, FRIESLAND en DRENTE**
K.W.J.-distrikt Noord Nederland, Torenlaan 8, Assen, Tel. (05920) 1 62 28
H. Tebbes jr., Betje Wolfstraat 42, Groningen,
Th. van Wering, Helperbrink 44, Groningen, Tel. (050) 2 29 84
D. van der Woude, Houtmolenstraat 19, Joure, Tel. (05138) 21 62

Provincie: OVERIJSEL

K.W.J.-distrikt Overijssel, Schouburgplein 2, Hengelo, Tel. (05400) 1 61 09
A. Nijland, Mensinkweg 74, Nijverdal,
R. Dalhuizen, C. Veermanstraat 7, Olst,

Provincie: GELDERLAND

K.W.J.-distrikt Gelderland, Sonsbeekweg 8, Arnhem, Tel. (085) 42 01 60
K.W.J.-distrikt Nijmegen, Kronenburgsingel 17, Nijmegen, Tel. (08800) 2 61 77
B.J. v. Cronenburg, Novalaan 29, Arnhem,
S.D. Baars, Troelstrastraat 11, Culemborg,
P.S. Woudstra, Kraakselaan 74, Doesburg
J. de Jong, Brinkgreverweg 47, Epe,
Mej. L. de Jonge, Ruurloseweg 37, Vorden,
G. de Boer, Prof. Brummelkampstraat 22, Wapenveld,

Provincie: UTRECHT

C. Smolders, Nachtegaallaan 21, Baarn,
J. van der Linden jr., Cordesstraat 17, Driebergen,
Cardijn Centrum, Provincie Utrecht, Oude Gracht 3 bis,
3de verdieping, Utrecht, Tel. (030) 1 16 11
J. van Deel Piepers, Sjanghaidreef 11, Utrecht,
K. Koorenstra, Maliebaan 41, Utrecht, Tel. (030) 2 32 16
Werkende Jeugd, Maliebaan 8-8a, Utrecht, Tel. (030) 1 30 06

Provincie: NOORD-HOLLAND

K.W.J.-distrikt Amsterdam, Keizersgracht 584, Amsterdam
Tel. (020) 22 92 39
K.W.J.-distrikt Midden en Kop Noord-Holland, Pr. Bernhardlaan 6, Beverwijk, Tel. (02510) 2 37 41
K.W.J.-distrikt Hagoland, Prinsensbolwerk 1, Haarlem, Tel. (023) 32 08 69
Mevr. J. Koopman-Geerlings, Ortheliusstraat 219, huis
Amsterdam,
W. Uitman, Drusiushof 3, Amsterdam,
H. Vos, Plein 40-45 1, Amsterdam, tel. (020) 13 46 26

Provincie: ZUID-HOLLAND

H. Breider, J. v. Arkelstraat 24, Asperen,
D. Burgstad, Eibergplein 2, Bergschenhoek,
A. Quist, Tollensstraat 74, Gouda,
T. van der Bosch jr., Maartensdijklaan 549, Den Haag,
W.P. Gijsen, Vlaskamp 394, Den Haag,
K.W.J.-distrikt: Den Haag p/a Assendelftstraat 47a, Den Haag, Tel. (070) 63 91 10
K.W.J.-distrikt: Randstreek, p/a Assendelftstraat 47a, Den Haag, Tel. (070) 33 52 22
K.W.J.-distrikt: Rijnmond, Eendrachtsweg 45, Rotterdam, Tel. (010) 13 56 78
M. van der Tak, Willem Weysingel 28, Pernis,

Provincie: ZEELAND

K.W.J.-distrikt Zeeland p/a Dr. Ottestraat 3, Vlissingen, Tel. (01184) 45 29
J.S. v. Leen, W. Churchillaan 21 D, Spijkenisse,

Provincie: NOORD-BRABANT

J.N. Schmidt, De Ridderstraat 16, Almkerk, Tel. (01834) 542
W. Petersen, Cavallilaan 42, Eindhoven,
K.W.J.-distrikt Breda Nw. Ginnekenstraat 18, Breda, Tel. (01600) 3 81 50
K.W.J.-distrikt Den Bosch Zuid-Willemsvaart 119, Den Bosch, Tel. (04100) 3 36 39
K.W.J.-distrikt Roosendaal, Dr. v. Mierlostraat 37, Breda, Tel. (01600) 3 45 50
K.W.J.-distrikt Kempenland, Strijpsestraat 133, Eindhoven, Tel. (040) 2 53 63
K.W.J.-distrikt Eindhoven, Strijpsestraat 133, Eindhoven, Tel. (040) 2 53 63
K.W.J.-distrikt Helmond, Molenstraat 131, Helmond, Tel. (04920) 2 23 79
K.W.J.-distrikt Tilburg, Telefoonstraat 10, Tilburg, Tel. (04250) 2 15 63

Provincie: LIMBURG

K.W.J.-distrikt Oude Mijnstreek, Stationsstraat 58, Heerlen, Tel. (04440) 1 45 41
K.W.J.-distrikt Zuidelijk Zuid-Limburg, Kruisherengang 12, Maastricht, Tel. (04400) 1 24 24
K.W.J.-distrikt Nieuwe Mijnstreek, Kloosterplein 1, Maastricht, Tel. (04490) 32 68
K.W.J.-distrikt Midden Limburg, Kloosterplein 1, Sittard, Tel. (04490) 32 68
K.W.J.-distrikt Noord-Limburg, v. Cleefstraat 28, Venlo, Tel. (04700) 1 78 69

AKTIECENTRUM:

Oorsprongpark 9,
Utrecht.

GESPREKSSTOF EN VRAGEN ALS VOORBEREIDING OP 1 NOVEMBER

Een zeer belangrijk onderdeel van de aktie 1 november is, dat de werkende jongeren hun eisen op tafel gaan leggen bij de vertegenwoordigers van onze samenleving. Daar is voorbereiding voor nodig. Goede voorbereiding.

Daarom is in dit aktieboek een hoofdstuk gespreksstof opgenomen. Het is de bedoeling dat de gehele achterstelling van de werkende jongeren op 1 november aan de orde komt.

Daarom is de gespreksstof verdeeld in vijf hoofdthema's. Elk hoofdthema is weer onderverdeeld in aparte onderwerpen, waaruit door een groep, liefst in samenwerking met andere groepen, één onderwerp gekozen wordt. Probeer in een stad of streek gezamenlijk een onderwerp te kiezen. Met dat onderwerp gaat de groep zich tot 1 november bezig houden. Bijv.: een groep kiest hoofdthema 2, onderwerp b. Voor dat onderwerp is aparte gespreksstof in het aktieboek opgenomen.

Naar aanleiding van de gespreksstof en de vragen ga je met elkaar diskussiëren en elkaar informeren over het onderwerp. Want daar gaat het vooral om, dat iedereen die naar Den Haag komt op 1 november goed op de hoogte is van de problemen en ook weet waar het over gaat.

Ook moet je zorgen voor een aantal eisen, die de groep dan zelf op 1 november bij het Ministerie of de politieke partijen kracht bij gaat zetten. Dus wat er volgens jullie op 1 november of daarna voor de werkende jongeren gerealiseerd moet worden.

De eisen moeten voor 25 oktober binnen zijn op het aktiecentrum.

Je moet het onderwerp dat je kiest, zo snel mogelijk doorgeven aan het aktiecentrum, zodat wij kunnen bekijken bij wie jullie op 1 november op bezoek gaan.

Daar krijg je dan nog tijdig bericht over.

Sukses met de besprekingen!

Werkende jongeren gaan Ministers zeggen wat er moet gebeuren.

WE NEMEN HET NIET MEER!!!

hoofdthema 1: vooropleiding

- lager onderwijs
- lagere technische scholen
- huishoudscholen

Onder dit hoofdthema verstaan we het onderwijs dat de leerlingen ontvangen vóór ze gaan werken. Dus de lagere school, de lagere technische school en/of de huishoudschool.

In Nederland is het onderwijs geregeld in de Mammoetwet. Dat is een wet waar in staat dat ieder kind recht heeft op goed onderwijs, en ook ieder kind gelijke kansen heeft om te leren en verder te leren. Maar als je de zaken goed na gaat, dan merk je dat een grote groep kinderen na de lagere school, niet meer doorleren en ook al vroeg gaan werken.

Het is nu juist het knelpunt van het onderwijs dat de kinderen die naar de l.t.s. en de huishoudschool gaan, in de vergeethoek raken. En dat zijn de kinderen die voortkomen uit het werknemende milieu. Je moet dat maar eens na gaan in je eigen omgeving.

A: LAGER ONDERWIJS

Je kunt zelf het beste meepraten over het lager onderwijs, want zes jaar lang heb je in de schoolbanken ervaring gehad met 'het onderwijs'. De taak van het onderwijs is om de kinderen een goede ondergrond te geven voor het verdere leven.

Maar hoe is ons lager onderwijs? Het inpompen van kennis. Vaak moeten kinderen dingen leren die ze helemaal niet

willen leren en ook niet interessant vinden. Het grote nadeel hiervan is dat kinderen die veel liever actief bezig willen zijn, zich stierlijk zitten te vervelen in de schoolbanken. Veel kinderen gaan dan ook graag van school, want ze zijn het beu, ze zijn school-moe en willen niets meer met de school te maken hebben. Daarom gaan ze werken. Later hebben ze er spijt van dat ze niet meer geleerd hebben. Maar hoe komt het dat kinderen graag van school gaan? Dat komt omdat het onderwijs niet aangepast is aan de kinderen, maar aan bepaalde kennis die er in gepompt moet worden. Gelukkig merk je dat er langzamerhand verbetering in komt.

VRAGEN:

Wat zijn jullie ervaringen van de lagere school? (teiten verzamelen). Vind je dat het onderwijs dat op de lagere school wordt gegeven goed is? Welke groep jongeren in jullie omgeving stroomt door naar de L.T.S. en de Huishoudscholen of meteen naar het bedrijf? Hoe komt dat?

Wat vind je van de mentaliteit van de onderwijzers op de lagere scholen?

Wat moet er volgens jullie gaan veranderen in het lagere onderwijs? En hoe? Geef concrete eisen aan.

B: LAGER TECHNISCHE SCHOLEN

Wanneer je op de Lagere School goed hebt kunnen leren,

NHOUDSOPGAVE

GESPREKSSTOF EN VRAGEN

HOOFDTHEMA 1 VOOROPLEIDING

- lager onderwijs
- lager technische scholen
- huishoudschool
- andere vooropleiding

HOOFDTHEMA 2 PART-TIME OPLEIDINGEN

- vormingswerk
- leerlingstelsels
- avondkursussen

HOOFDTHEMA 3 IN HET BEDRIJF

- werving, selectie, introductie, functie
- keuring, test, veiligheid, hygiëne
- vakantie, beloning, spaarregeling, overwerk, ploegenarbeid
- personeelsdienst, begeleiding, medezeggenschap

HOOFDTHEMA 4 BIJZONDERE GROEPEN

- pendelaars en migranten
- gastarbeiders
- jeugdwerkloosheid
- dienstmeisjes en huishoudelijk personeel/winkelpersoneel
- in militaire dienst
- in tehuizen/inrichtingen
- andere restgroepen (niemand uitgezonderd)

HOOFDTHEMA 5 IN DE MAATSCHAPPIJ

- vrijtijdsbesteding/ontspanning/ontwikkeling
- de inspraak en medezeggenschap in de gemeenschap
- vrijheid en ruimte van organisatie
- werkende jongeren in één wereld

ga je verder naar de M.A.V.O. en H.A.V.O. of Atheneum. Wanneer je op het eindrapport minder goede cijfers hebt, dan ga je naar de L.T.S. en meisjes naar de huishoud- of landbouwschool. Een grote groep jongens gaat dus naar de L.T.S. De Technische School is een school waar je in drie of vier jaar een vak leert. Daar moet je ook examen voor doen, of je slaagt of niet slaagt, beide groepen gaan toch werken. Een zeer merkwaardig verschijnsel doet zich hierbij voor dat je op vroege leeftijd (13 of 14 jaar) al een beroep moet kiezen. De jeugdigen, die doorstromen naar M.A.V.O. enz. die hoeven dat niet en kunnen op hun gemak bekijken welk beroep ze kiezen. Kan een dertien- of veertienjarige een beroep kiezen? Weet hij dan welke mogelijkheden er voor hem zijn? Je ziet dan ook dat vele jongeren van beroep veranderen als ze een paar jaar werken. Het onderwijs op de Technische Scholen is alleen afgestemd om een vak te leren. Je wordt in een paar jaar klaar gestoomd om te gaan werken.

Wat heb je aan de L.T.S. naast je werk? De taak van het onderwijs is om jeugdigen een goede ondergrond te geven voor het verdere leven. Dan moet je constateren dat dat niet het geval is bij het technisch onderwijs.

VRAGEN:

- Wat vinden jullie ervan dat je al op 13- of 14-jarige leeftijd al een beroep moet kiezen? Vind je dat reëel, kun je dan werkelijk kiezen? Of word je maar wat je vader is?
- Wat zijn jullie ervaringen van het onderwijs op de L.T.S.? (Lager Technische School) of op de I.T.O.? (Individueel Technisch Onderwijs)
- Vind je dat de leerlingen genoeg inbreng hebben op de school? b.v. door middel van leerlingraden? En vind je dat belangrijk?
- Weet je hoe het Bestuur van de plaatselijke Technische School is samengesteld? Wie zitten er allemaal in?
- Vind je dat de Technische School een goede voorbereiding is op je werk? en op je verdere leven?
- Vind je dat het onderwijs moet veranderen op de Technische Scholen? Zo ja, wat moet er dan veranderen? Eisen samenstellen.

C: HUISHOUDSCHOOL

Wanneer je op de Lagere School geen hoge punten hebt behaald, dan ga je 'maar' naar de L.A.V.O. oftewel huishoudschool of V.G.L.O.

Het heet dat je op deze school het huishouden leert, omdat een meisje toch gaat trouwen!

Is dit wel zo?, is het wel voldoende dat een meisje leert hoe ze de baby een luier aan moet doen, hoe ze een badhanddoek moet opvouwen en in de kast leggen. Er komt toch veel meer voor kijken. Bovendien is het zo, dat wanneer je van 'de L.A.V.O. komt, dat je dan praktisch niet meer verder gaat leren op een M.A.V.O. enz.

VRAGEN:

- Ga eens na wat je op de huishoudschool of V.G.L.O. geleerd hebt?

- Heb je daar wat aan gehad nadat je van school kwam?
- Ga de mogelijkheden eens na die je hebt als je van de huishoudschool komt.
  - Zouden deze scholen niet veel breder opgezet moeten worden, zodat je meer leert van de huidige maatschappij?
  - Geef eens aan wat daar allemaal voor veranderd moet worden. Stel eisen op.

D: ANDERE VOOROPLEIDINGEN

De opleidingen van U.L.O. -M.A.V.O. enz. nemen een kleiner deel van de groep van werkende jongeren in beslag. Deze groep van werkende jongeren wordt echter steeds belangrijker.

Hierover is nog niet voldoende informatie aanwezig. Deze discussiestof zullen wij vanuit het land laten komen. Formuleer zelf vragen en eisen!

DE WERKENDE JONGEREN GAAN HUN EISEN OP TAFEL LEGGEN BIJ DE OVERHEID EN DAT MOETEN JULLIE DOEN.

hoofdthema 2: part-time opleidingen

Deze opleidingen zijn voor de jongeren die al werken en dan een halve of een hele dag in de week onder werktijd een cursus volgen. Van de 466.500 werkende jongeren worden er ongeveer 150.000 in de gelegenheid gesteld om onder werktijd een halve of een hele dag persoonsvorming en/of beroepsopleiding te ontvangen. Bij het beroepsopleiding zijn er vaak nog twee of drie avonden dat de jongeren naar school moeten. De vormingsinstituten in Nederland zijn 'Centrum Vorming Bedrijfsjeugd', 'M.A.S. en Jongerenkursus' en de 'Levensscholen'. Het beroepsopleiding volgt men nog aan een L.T.S. waar een part-time cursus bij ingevoegd is, of bij een bedrijfsopleiding. Het nadeel van een bedrijfsopleiding is vaak, dat men niet opleidt voor een erkend diploma.

A: VORMINGSWERK

Een zeer goede methode om jongeren in hun persoonsvorming te begeleiden wordt toegepast op de vormingsinstituten. Er wordt een sfeer geschapen waarin werkende jongeren zich thuis voelen en je merkt dan ook dat jongeren die enkele maanden een vormingsinstituut bezoeken (een halve of een hele dag in de week) dat willen blijven doen. Een grote handicap bij het vormingswerk is dat de deelnemers toestemming moeten hebben van de werkgever om een vormingsinstituut te bezoeken. Het komt dus hierop neer, dat een baas en/of personeelschef beslist of een jongen of meisje van 14 jaar tot en met 18 jaar, die in zijn bedrijf werkt, vrij krijgt voor vorming. Het resultaat hiervan is, dat zogauw er minder werk komt, de jongeren die een vormingsinstituut bezoeken het eerst ontslag krijgen. Dat is een situatie die op korte termijn veranderd moet worden. Daarom zijn er plannen om een wet te maken, waarin wordt vastgelegd dat werkende jongeren (ook werklozen, mogelijkheden moeten hebben op vorming. Een discussiepunt is nog of het vormingsrecht moet worden of vormingsrecht (zie vragen).

Men denkt wel eens dat persoonsvorming alleen bedoeld is voor jongeren die geen vak-opleiding volgen. Dat is een stelling die mank gaat. Het is ook verkeerd om te zeggen dat een jongere alleen persoonsvorming moet hebben. Beide zijn belangrijk, zowel persoonsvorming als vak-opleiding en beide zullen een gelijke plaats in moeten nemen in het cursusrooster. Van de 450.000 werkende jongeren van 14 t/m 18 jaar nemen er 33.000 deel aan het vormingswerk, een hele of een halve dag in de week. Velen van de 33.000 zijn de 14-jarigen die wettelijk verplicht zijn 1 dag per week een vormingsinstituut te bezoeken. Het komt dan ook vaak voor dat jongeren die 15 jaar worden van de cursus verwijderd kunnen worden door de werkgever, zodat hun opleiding van enkele jaren na 1 jaar afgebroken wordt. Een waanzinnige situatie.

VRAGEN:

1. Hoe komt het dat zo weinig jongeren een vormings-

- instituut bezoeken? Geef de oorzaken aan.
2. Wat houdt dat eigenlijk in, vorming?
3. Waarom is het belangrijk een vormingsinstituut te bezoeken?
4. Vind je dat voor jongeren die een vakopleiding volgen, persoonsvorming ook belangrijk is en dat zij ook in de gelegenheid worden gesteld een vormingsinstituut te bezoeken?
5. Wat moet het worden: vormingsplicht of vormingsrecht? Vormingsrecht wil zeggen, dat iedere jongere als hij of zij dat wil recht heeft op vorming!!! Vormingsplicht wil zeggen, dat iedere jongere verplicht is een vormingsinstituut te bezoeken en ook de werkgever verplicht is de jongeren in de gelegenheid te stellen.
6. Vind je dat het loon doorbetaald moet worden als je onder werktijd een vormingsinstituut bezoekt. Zo ja, geef aan waarom? Wie zou dat moeten betalen? Kun je daar de werkgever toe verplichten?
7. Stel een aantal eisen op over dit onderwerp, die volgens jullie voor de werkende jongeren gerealiseerd moeten worden!!!

B: LEERLINGSTELSELS

Er zijn in Nederland 32 leerlingstelsels, die belast zijn met de beroepsopleiding na de Lagere Technische School, zo we voor jongens als voor meisjes. Ongeveer 67.000 jongeren nemen hieraan deel in het kader van het leerlingstelsel, daarnaast nog 49.000 jongeren die niet in het leerlingstelsel zijn, maar toch een part-time opleiding volgen. Van veel jongeren die een opleiding in het kader van het leerlingstelsel volgen, hoor je vaak zeer kritische geluiden. Zo in de geest van: 'die konsulent zie je ook nooit, en als hij komt op het werk dan wordt het werkboekje snel afgetekend en verder drinkt hij koffie en rookt sigaren met de baas'.

'Het werkboekje is ook waardeloos, er is toch geen controle'. 'Het onderwijs dat je nog ontvangt op de part-time school en twee avonden in de week, is alleen maar een herhaling van de L.T.S., je leert er niks meer.'

Vele jongeren zeggen dan ook dat het leerlingstelsel gerust mag verdwijnen.

Van de leerlingen die zich inschrijven bij het leerlingstelsel behaalt 50% zijn diploma. Dus de helft valt vroegtijdig af, verandert van beroep of behaalt het diploma niet.

De landelijke leerlingstelsels stellen ook de lesrooster en de exameneisen op. Dus de directeur van een part-time school heeft daar geen inbreng in.

Voor persoonsvorming in het kader van het vormingswerk is geen plaats. Vakopleiding is ook persoonsvorming, zo zeggen de leerlingstelsels.

Je merkt wel, discussiestof genoeg over de leerlingstelsels.

VRAGEN:

1. Wat zijn jullie ervaringen met het leerlingstelsel en de part-time school? (Geef duidelijke voorbeelden).
2. Wat moet er volgens jullie veranderen?
3. Vaak hoor je zeggen, dat vakopleiding ook persoonsvorming is. Wat vind je daarvan?
4. Als je een leerovereenkomst afsluit, dan sluit je ook tevens een werkovereenkomst af. Dat wil zeggen dat leren en werken aan elkaar gekoppeld zijn. Wat vind je daarvan?
5. Het leerlingstelsel beschouwt je als leerling, ook in de praktijk (werk). Maar als je gaat werken, dan moet je meedraaien in de produktie en word je beschouwd als werknemer. Hoe kan dat? Hoe heb je dat zelf ervaren?
6. Wat vind je dat er met de avondopleidingen moet gebeuren?
7. Moeten vormingsinstituten en leerlingstelsels gaan samenwerken en wat wil je daarmee bereiken?
8. Wat moet volgens jullie gerealiseerd gaan worden voor de werkende jongeren? (Stel eisen op).

C: AVONDKURSUSSEN

Zeer vele jongeren volgen in de avonden vaak twee of drie, ja zelfs vier avonden per week nog een cursus om zich te bekwalen in hun vak of algemene ontwikkeling, zoals technische avondschoon of handelsavondschoon enz. Het is eigenlijk een vreemde situatie in Nederland, dat de ene groep van de bevolking (scholieren en studenten) veel meer gelegenheid krijgen van de Gemeenschap tot het volgen van onderwijs dan de andere groep n.l. de werkende jongeren.

Na de lagere opleiding, algemeen technisch, worden de werkende jongeren onmiddellijk ingeschakeld in het produktieproces.

Vele werkende jongeren beseffen dan pas dat zij niet genoeg opleiding hebben om hun werk goed te kunnen doen en zijn haast verplicht voor hun toekomst een avondkursus te gaan volgen.

De situatie van de werkende jongeren is meestal meedraaien in de produktie, vijf dagen per week, dus ook belasting betalen in de Gemeenschapspot. Wat krijgen zij daar voor terug?

Zeer weinig, zelfs de avondkursussen moeten ze vaak zelf nog betalen, alsook het boekengeld en de eventuele reiskosten.

Het resultaat van dit alles is vaak dat de werkende jongeren die een avondkursus volgen er voortijdig mee stoppen, omdat het een te zware belasting is voor hen, en zodoende geen diploma behalen.

Wederom komt de achterstelling van de werkende jongeren duidelijk naar voren, zij krijgen van de Gemeenschap slechts een zeer kleine, kleine kans tot ontplooiing. Dat in tegenstelling tot de studenten, die zeer veel kans krijgen en als ze afgestudeerd zijn nog met de grootste lonen gaan strijken ook

Dat is op dit moment de situatie in onze samenleving, je merkt wel niet alleen een onderwijsprobleem, maar een maatschappijprobleem.

VRAGEN:

1. Hoe ervaren je het avondonderwijs, zowel de inhoud van het onderwijs, als de tijd 's avonds dat je naar school moet? Verzamel feiten over wat er niet goed is.
2. Vind je het reëel dat de avondopleidingen ook overdag gegeven gaan worden, dus onder werktijd? Wat moet er met het salaris gaan gebeuren?
3. Wat vind je van de kursuskosten, die je moet betalen. Vind je dit reëel?
4. Wat moet er volgens jullie gaan veranderen en hoe moet dat gaan gebeuren? Stel eisen op.

hoofdthema 3: in het bedrijf

A: WERVING, SELEKTIE, INTRODUKTIE, FUNKTIE

De overstap van school naar bedrijf is zeer belangrijk en ingrijpend in het leven van de jongeren. Denk nog maar eens terug aan de periode dat je zelf voor het eerst ging werken.

Factoren als werving, kennismaking, selectie en introductie spelen een zeer belangrijke rol bij het begin van een nieuwe loopbaan. Voordat je solliciteert bij een bedrijf of kantoor, dien je eigenlijk eerst te weten voor welk beroep je het meest in aanmerking komt om je lichamelijke en geestelijke capaciteiten (zie III b). De selectie dient te geschieden door vakbekwame mensen die de jongeren op hun gemak stellen die hen de gelegenheid geven zichzelf te uiten. Er dient ook voldoende tijd aan besteed te worden, want de toekomst voor een jongere staat op het spel. Als je aangenomen bent volgt in vele gevallen een introductie, dit is rondleiden in het bedrijf en kennismaken met collega's. Een goede introductie omvat nog veel meer b.v. informatie over het doel van het bedrijf, een rondleiding met een goede uitleg, aanwijzen van alle belangrijke plaatsen, zoals loonadministratie, toilet, etc. In vele vooral kleine, bedrijven komt van een goede introductie nog niet veel terecht. Uit een goede introductie kan blijken dat het bedrijf je als mens waardeert. Bij een goede introductie hoort ook een uitvoerige informatie over je nieuwe taak. Deze moet in overeenstemming zijn met datgene wat b.v. in de wervingsadvertentie heeft gestaan.

BESPREEK MET ANDERE JONGEREN ENKELE VAN DE ONDERSTAANDE VRAGEN:

1. Zijn de beloften welke gedaan zijn bij je aanstelling ook inderdaad nagekomen?
2. Hoe heb je de selectieprocedure ervaren? Ben je prettig behandeld? Werd er voldoende tijd aan besteed?
3. Hoe verliep de introductie in je nieuwe baan? Heb je bij het begin een indruk gekregen van het bedrijf? Wist je waaruit je werk zou bestaan? Heb je na ongeveer een maand nog een gesprek gehad met de personeelschef om je ervaringen te vertellen?
4. Heb je de indruk dat je voldoende was voorbereid bij de overstap van school naar werk?
5. Welke maatregelen moeten door het bedrijf en overheid worden genomen om een goede introductie in het bedrijf te garanderen?

B: KEURING, TEST, VEILIGHEID, HYGIENE

Voor het in dienst treden en gedurende de dienstverband zijn er een aantal voorzieningen nodig, in het belang van jezelf maar ook in het belang van het bedrijf.

Een daarvan is de medische keuring. Deze dient je niet alleen te onderzoeken op geschiktheid voor een bepaalde functie, maar op geschiktheid voor het bedrijf. Tevens

dient de keuring gekombineerd te worden met een psychologische test of advies. Als de medische keuring en de psychologische test goed worden toegepast, is er een goede kans dat je een baan krijgt die in overeenstemming is met je capaciteiten. Het is echter nog lang niet zo dat de keuring en test in alle bedrijven wordt toegepast. Vooral in de kleine bedrijven wordt dit nog veel over het hoofd gezien. Als je wordt afgekeurd heb je recht op een goede reden. De medische keuring dient regelmatig herhaald te worden, zodat eventuele schadelijke invloeden snel blijken.

Veiligheid en hygiëne zijn twee andere belangrijke aspecten bij het werk. In veel gevallen wordt aan deze aspecten weinig aandacht besteed. Toch kunnen ze beslissen over leven of dood, met name het veiligheidsaspect. Voorts kunnen enkele kleine punten belangrijk zijn zoals plaats voor verbandtrommel, telefoonnummer van G.G.D. of brandweer.

INFORMEER BIJ JE VRIENDEN OF VRIENDINNEN, HOE ZIJ BOVENSTAANDE ERVAREN HEBBEN:

1. Ben je medisch gekeurd bij indiensttreding? Zo ja, wordt deze regelmatig herhaald?
2. Ben je psychologisch getest voor je nieuwe baan? Was je tevreden met de uitslag?
3. Worden de veiligheidsvoorschriften op je bedrijf nageleefd?
4. Zijn de hygiënische voorzieningen voldoende? Schone toiletten, regelmatig schone handdoeken, schone ruime werkplaatsen, voldoende wasgelegenheid etc.
5. Welke maatregelen moeten getroffen worden in het bedrijf om de keuring, veiligheid te realiseren? Wie en hoe moet dat doen?

C: VAKANTIE, BELONING, SPAARREGELING, OVERWERK, PLOEGENARBEID

Vakantie heeft elk mens nodig. Jonge mensen hebben veel vakantie nodig om de overloop van school naar bedrijf soepel te doen verlopen en tevens omdat ze in een belangrijke groeiperiode van hun leven zijn. Daarin moeten ze voldoende rust en ontspanning kunnen vinden. Daarom is een vakantie van een totaal 5 weken per jaar gewenst; het beste kan dit verdeeld worden over twee of drie periodes. De beloning voor jongeren is moeilijk vast te stellen. Allereerst dienen jongens en meisjes gelijk beloond te worden voor gelijk werk. Bovendien mag het loon van jongeren niet worden afgeleid van het volwassenloon. Maar dient zelfstandig te worden afgestemd op de positie en behoefte van jongeren.

In veel bedrijven is reeds een spaarregeling ingevoerd. Dit dient voor alle jongeren te worden gerealiseerd in samenwerking met de Zilvervlootspaarregeling.

Overwerk is dikwijls aantrekkelijk voor vele jongeren vanwege de extra verdiensten. Toch zijn de nadelen, met name voor de gezondheid, groter dan de voordelen. Daarom zou het goed zijn als er een wettelijke maatregel komt, waarin staat dat overwerk verboden is voor jongeren van 14 tot 18 jaar.

In de leeftijdsfase waarin jongeren verkeren is het funest wanneer zij extra zwaar belast wordt door b.v. ploegenarbeid.

Dit dient te worden voorkomen voor jongeren beneden 18 jaar. Indien ploegenarbeid bij 18-jarigen en ouder noodzakelijk is, dient daar voldoende compensatie tegenover te staan.

1. Vind je het aantal vakantiedagen wat je hebt voldoende?
2. Ben je op de hoogte van de samenstelling van je salaris?
3. Vind je dat de salarissen voor jongeren goed worden samengesteld?
4. Wat vind je van prestatietoelagen?
5. Is er op je bedrijf een spaarregeling? Wat vind je van een bedrijfsspaarregeling?
6. Hoe denk je over ploegenarbeid voor jongeren beneden 18 jaar?
7. Welke eisen moeten geformuleerd worden voor de wijziging in het bedrijf en welke wettelijke maatregelen moeten worden ingebouwd?

D: PERSONEELSDIENST, BEGELEIDING, MEDEZEGGENSCHAP

De overstap van school naar bedrijf is voor veel jongeren zeer groot. Daarom dient via allerlei maatregelen getracht te worden deze overgang zo soepel mogelijk te laten verlopen. Dit veronderstelt allereerst een goede samenwerking tussen scholen en bedrijfsleven. Daar ontbreekt nog zeer veel aan. Toch is dat noodzakelijk als er een goede overstap moet komen. Bij de komst van de jongeren in het bedrijf vervult de afdeling personeelszaken een belangrijke rol. Deze verzorgt de introductie van de jongeren in het bedrijf. Tevens dient deze afdeling te zorgen voor een goede begeleiding, gedurende de inwerktijd van de jongeren. Het is zinvol daarbij een z.g. mentor in te schakelen. Dit is een wat oudere werknemer die verantwoordelijk wordt voor een goede introductie en begeleiding van de nieuwe jeugdige werknemer.

Deze mentor dient behalve over een goede vakbekwaamheid, te beschikken over opvoedkundige eigenschappen. Hij dient een soort vertrouwensfiguur te zijn voor de jongere werknemer. De medezeggenschap van jongeren in het bedrijf is nog nauwelijks gerealiseerd. Op sommige plaatsen zijn er experimenten geweest, doch het succes is niet denderend. Veel jongeren voelen zich 'opgelaten' wanneer ze in een 'raad' zitten met veel oudere collega's. De wet op de ondernemingsraden opent de mogelijkheid voor z.g. jeugdkommissies. De ervaring zal moeten leren of dit een oplossing is.

VRAGEN:

1. Vind je dat de school voldoende voorbereidt op een functie in het bedrijf? Wat moet er eventueel veranderen?
2. Vind je dat je voldoende begeleid wordt in je bedrijf?

3. Is er een mentor in je bedrijf? En zo ja, hoe denk je daarover?
4. Is er in je bedrijf een mogelijkheid dat jongeren werkelijk medezeggenschap hebben?
5. Moeten er jeugdkommissies komen van de ondernemingsraden? Zo ja, waarom en hoe? Zo nee waarom niet, moet hiervan iets wettelijk geregeld worden?

hoofdthema 4: bijzondere groepen

WERKENDE JONGEREN ALS ACHTERBLIJVERS

In de groep van werkende jongeren kunnen groepen worden aangegeven die nog meer zijn achtergesteld en die direkt of indirekt ook tot de groep werkende jongeren gerekend kunnen worden. Ook deze jongeren zijn (en nog veel duidelijker) afhankelijk van structuren, conjunctuur en willekeur van een aantal personen.

A: PENDELAARS EN MIGRANTEN

In het westen is meer werkgelegenheid dan in het noorden, oosten en zuiden. Een aantal jongeren in deze streken kunnen geen werk vinden, ofwel omdat er geen werk is, ofwel omdat zij een beroepsopleiding hebben gehad die niet aangepast is aan de beschikbare plaatsen in de omgeving. Dit leidt tot pendelen (heen en weer reizen) en migreren (voor een aantal jaren ergens (b.v. in het westen) gaan wonen en werken).

Wanneer je gaat pendelen moet je dikwijls heel vroeg op en kom je laat thuis. Als je jong bent en je gaat migreren word je in pleeggezinnen ondergebracht en door een konsulent begeleid (niet altijd). Beide zaken hebben naast enkele voordelen, natuurlijk enorme nadelen als je 16-18 jaar oud bent.

VRAGEN:

1. Komen er pendelaars voor in jullie omgeving?
2. Heeft het pendelen voordelen of nadelen? Welke?
3. Er zijn werkende jongeren die een volle week wegblijven. Wat heeft dat voor voor- of nadelen?
4. Zijn er jongeren die als migranten werkzaam zijn en vinden dat ze te weinig geholpen worden? Op welke punten moet er verbetering komen? B.v. op het gebied van opvang en begeleiding in het bedrijf, onderkomens/pleeggezinnen, mogelijkheden tot opleiding en vorming, vrijetijdsbesteding en thuis voelen in de nieuwe omgeving?

B: GASTARBEIDERS

Zijn gastarbeiders ook werkende jongeren? Worden zij vaak niet buitengesloten als groep? Het toch wel behoorlijk aantal buitenlandse werkende jongeren geeft vaak een beeld van buitengeslotenen. Zijn zij wel gast of worden zij vaak als koelie benaderd? Doen de werkgevers wel voldoende voor hen? Isoleren zij zich ook niet in belangrijke mate van de Nederlandse bevolking?

VRAGEN:

1. Wordt de gastarbeider door ons geaksepteerd? Hoe staan wij jongeren tegenover ze? Heeft dat ook gevolgen voor onze eigen houding?

2. Wat zou kunnen worden verbeterd in de onderlinge verhouding en hoe?
3. Wat moet wettelijk voor hen worden geregeld? Moet dit hier of in hun eigen land?
4. Moeten de werkgevers niet meer voor hen doen?
5. Wat vindt de gastarbeider van de Nederlanders en waarin zou de Nederlander zich moeten veranderen?
6. Wat zou de overheid en de Nederlandse Gemeenschap b.v. vakbonden en jongerenorganisaties moeten veranderen aan haar houding en wat zou de overheid moeten doen?
7. Moeten er geen betere E.E.G.-regelingen komen?

C: JEUGDWERKLOOSHEID

Ondanks het teruglopen van de jeugdwerkloosheid blijft het in bepaalde delen van het land en bepaalde leeftijdsgroepen duidelijk een moeilijke situatie.

Het is van belang om aan deze groepen speciale aandacht te schenken. In die gebieden waar in de toekomst de werkgelegenheid alleen maar slechter wordt moeten speciale voorzieningen worden getroffen, welke aansluiten op de behoeften van de werkende jongeren. Zou er eveneens behoefte bestaan aan het onderzoeken van oorzaken van de nog bestaande jeugdwerkloosheid van 19-24 jaar. Een gecoördineerd beleid tussen diverse ministeries zou hiervoor ook noodzakelijk zijn.

VRAGEN:

1. Waar en in welke vorm is er jeugdwerkloosheid en wat moet hieraan gebeuren?
2. Is men ervoor dat jongeren gaan reizen of verhuizen naar een ander deel van het land om daar te gaan werken? Waarom?
3. Welke maatregelen moet de overheid treffen en welke eisen moeten worden opgesteld?

D: DIENSTMEISJES EN HUISHOUDELIJK PERSONEEL/WINKELPERSONEEL

De groep van dienstmeisjes is een minderheidsgroep die vrijwel geen bescherming geniet. Meisjes die in de huishouding werken zijn nog duidelijker dan anderen afhankelijk van de willekeur van de baas of bazin. Er is in C.A.O.'s en in de wet bijna niets geregeld voor deze meisjes. Welke vakbond, belangenorganisatie komt er ook voor hen op? Wie regelt hun werktijden, loon, sociale voorzieningen etc. Daarbij komt nog dat meisjes die in de huishouding gaan werken een vaak zeer persoonlijke verhouding hebben met de baas of de bazin. Dit heeft voor- en nadelen!

Zoals de situatie van meisjes in de huishouding is, zou je de situatie van het winkelpersoneel (vooral in kleine (fami-

lie-)bedrijven) kunnen schetsen. In grote winkelbedrijven zal het iets beter gaan. Daar is een personeelsbeleid en meer mensen van die bedrijven zijn lid van de vakbond. Er is daar dus een beetje meer belangenbehartiging. Er moet echter nog een heleboel geregeld worden!

VRAGEN:

1. Wat vinden de werkende jongeren die in de huishouding werken van hun situatie op het gebied van loonarbeidsvoorwaarden, vakantie, vorming, opleiding etc. Wat moet hieraan gebeuren en hoe? Vind je dat op school genoeg voorlichting hierover wordt gegeven?
2. Wat zouden de vakbonden, de overheid etc. kunnen doen voor de dienstmeisjes?
3. Ga eens na in jouw omgeving hoe daar het winkelpersoneel moet werken! Vind je dat dat goed geregeld is?
4. Hoe moeten de beroepen van 'in de winkel' staan en in de 'huishouding werken', aantrekkelijker gemaakt worden voor deze grote groep, overwegend meisjes?
5. Wat zou er wettelijk vastgelegd moeten worden voor het winkelpersoneel?
6. Welke overheidsmaatregelen door middel van wetten zouden er moeten komen en welke eisen stellen wij op 1 november?

E: IN MILITAIRE DIENST

De werkende jongeren die in militaire dienst gaan, worden in feite achtergesteld bij de jongeren die gestudeerd hebben. Leidinggevende functies zijn vrijwel altijd toebedeeld aan de bevoorrechte groep van mensen die gestudeerd hebben. De functies worden dan ook nog goed betaald. De vorming en ontplooiing van jongeren wordt in dienst vaak onderbroken. De kans op het hebben van voldoende eigen tijd is een groot probleem. Bovendien is in de huidige militaire structuur een inspraak (meedenken en meebeslissen over eigen situatie) niet mogelijk. Met allerlei mooie bespiegelingen worden jongens op jonge leeftijd geronseld voor militaire dienst. Dat vormt een grote tegenstelling met het feit, dat de overheid subsidie geeft aan vormingsinstituten, onderwijs, jeugd- en jongerenwerk, etc. Want nu lijkt het of de overheid zich bezighoudt met het bevorderen van ontplooiingskansen, terwijl diezelfde overheid tegelijkertijd een groep jongeren de ontplooiingskansen ontnemt.

VRAGEN:

1. Waarin diskrimineert de overheid de militairen die in feite onbetaalde werkende jongeren zijn? Hoe kan dit gewijzigd worden?
2. Welke maatregelen zouden in militaire dienst genomen moeten worden om de opleiding en de vorming van die werkende jongeren niet te onderbreken?
3. In hoeverre moet er de mogelijkheid zijn voor dienstweigering, alternatieve dienstplicht (b.v. ontwikkelingshulp, sociale activiteiten, enz.) dienstplicht voor meisjes? Geef voorbeelden en stel eisen op.
4. Welke concrete maatregelen zouden moeten worden getroffen door de overheid om de situatie van de wer-

kende jongeren in militaire dienst te verbeteren?
5. Zijn er ook nog concrete moeilijkheden voor jonge beroepsmilitairen? Wat moet hieraan veranderd worden en hoe? Welke eisen leggen wij de overheid voor?

F: IN TEHUIZEN/INRICHTINGEN-

Het onverplicht of verplicht verblijven in tehuizen van werkende jongeren plaatst hen in een speciale moeilijke positie. In hoeverre kan men zeggen dat er sprake is van klassejustitie? In hoeverre krijgen deze werkende jongeren nog wel echt voldoende kansen om zich te ontplooiën?

Een bredere informatie en vraagstelling zijn van belang. De vragen en eisen kunnen het beste door de groepen zelf gesteld worden.

G: ANDERE RESTGROEPEN (NIEMAND UITGEZONDERD)

Waarschijnlijk zijn nog meer groepen te noemen. Laat deze groepen naar voren komen. Laat ze zelf aan de hand van eigen vragen de eisen demonstreren. Alle groepen werkende jongeren moeten hun stem laten horen op 1 november.

hoofdthema 5: in de maatschappij

Buiten het bedrijfsleven en de opleiding en vorming is het eveneens van belang dat de groep van werkende jongeren in de gehele maatschappij hun plaats hebben en de kans krijgen die plaats in te nemen. Naast het gebruik maken van alle voorzieningen, moeten zij de gemeenschap ook mee vorm geven, dus inspraak hebben in alle geledingen van de maatschappij. Voor een groot gedeelte zal dit zich afspelen in de vrije tijd.

A: VRIJETIJSBESTEDING/ONTSPANNING/ONTWIKKELING

De werkende jongeren doen aan dansen, voetbal, pilsjes drinken, rondhangen, brommen, filmpje pikken en winkelen etc. Vele zaken als b.v. schouwburg-bezoek, beeldende kunst, tennissen, toneel etc. zijn minder toegankelijk voor werkende jongeren. Letterlijk wel, figuurlijk niet. Jongerenwerk heeft nog te weinig ruimte voor eigen uitbouw. Het algemeen jongerenwerk (progressieve jongerencentra etc.) bereikt in feite bijna alleen de studerende en een bovenlaag van de werkende jongeren. De 'verzorgende' jeugdactiviteiten van bijzonder jeugdwerk (modern soort patronage) is door het systeem voor de werkende jongeren vrijwel niet meer aantrekkelijk en toegankelijk.

VRAGEN:

1. Hebben de werkende jongeren wel voldoende gelegenheid om zich te ontspannen? Waarom?
2. Geeft de gemeenschap wel voldoende mogelijkheden voor werkende jongeren om actief mee te doen of te beleven:
  - a. sport alle soorten en mogelijkheden
  - b. gezellige gelegenheden voor dans en samenzijn
  - c. gezellig te winkelen, vrij te zijn
  - d. schouwburgbezoek, creatieve, actuele activiteiten, jeugdpasspoort enz.
  - e. radio- en t.v.-uitzendingen/passief of actief kijken/inspraak in programma's
  - f. actief en positief muziek beoefenen.Zo niet, waarom niet? Kan de overheid iets daaraan veranderen?
3. Zijn er voldoende activiteiten en organisaties voor de werkende jongeren?
4. Is er voldoende mogelijkheid om aan eigen vorming en ontwikkeling te doen op het gebied van b.v. volwassenwording, voorlichting, huwelijk, totale maatschappij, levensbeschouwing etc. Hoe kan de gemeenschap hierbij helpen?

B: DE INSpraak EN MEDEZEGGENSCHAP IN DE GEMEENSCHAP

De inspraak en de medezeggenschap voor de werkende jongeren is al bepleit binnen het bedrijf en het onderwijs. Dit zijn niet de enige terreinen waar werkende jongeren

leven. Werkende jongeren leven ook in een totale maatschappij waarbij gezin, bedrijf, onderwijs, vrije tijd, politiek, derde wereld, maatschappelijke ontwikkeling, pop en underground music op hen afkomen. Hier tegenover moeten zij een plaats innemen.

Het meeste gaat echter passief over de werkende jongeren heen. Waar en wie maakt dan uit hoe deze situatie van werkende jongeren is:

- arbeidslichamen - 2e Kamer - Provinciale Staten en Gemeenteraden
- politieke partijen
- vakbondsbesturen
- kulturele maatschappelijke organisaties
- jeugdleden.

Werkende jongeren horen dus betrokken te worden in deze beleidsinstanties, mogen zij a.u.b. over hun eigen leven beslissen? Maar... vragen als: 'Hebben de werkende jongeren wel medezeggenschap?', worden vaak beantwoord met: 'Ze willen toch niet, je krijgt ze toch nergens voor enz.' Is dit echter een dekmantel om te verduisteren dat men het niet echt geprobeerd heeft? Of/en zijn deze organen wel aangepast aan het niveau van de werkende jongeren?

VRAGEN:

1. Willen de werkende jongeren mee vorm geven aan de gemeenschap? Hoe en welke is de beste manier om dit te bereiken?
2. Geeft de gemeenschap de ruimte om werkende jongeren echt mee te laten praten?
3. Geef concrete voorbeelden waarbij werkende jongeren mogelijkheid hebben mee te beslissen in:
  - a. overheid/2e Kamer/Provinciale Staten - Gemeente
  - b. politieke partijen
  - c. vakbonden
  - d. andere organisaties.Als dit niet het geval is, ga dan na hoe dat komt.
4. Krijgen de werkende jongeren voldoende gelegenheid het jeugdbeleid in plaatselijke, regionale, provinciale en landelijke jeugdleden vorm te geven? Daar waar de jongeren zitting hebben zijn er dan ook voldoende werkende jongeren? Zo niet, waar zitten de oorzaken, hoe kunnen die opgelost worden?

C: VRIJHEID EN RUIMTE VAN ORGANISATIE

Werkende jongeren worden op vele punten gediskrimineerd in bedrijf en schoolsituatie, maar ook als het erom gaat in de gemeenschap een eigen rol te kunnen spelen. Deze ruimte moet er zijn, maar daarvoor moeten ook middelen beschikbaar zijn.

Organisaties van werkende jongeren zijn een belangrijke mogelijkheid om te komen tot een meepraten en meedoen

in de gemeenschap.

In vele publikaties, zoals het COWER-rapport, de beleidsnota van minister Klompé en de nieuwe subsidieregeling, blijkt dat de werkende jongeren voor hun activiteiten op plaatselijk, maar vooral regionaal, provinciaal en landelijk vlak weinig ruimte krijgen.

Het eenzijdig benadrukken van jongerenwerk naar het plaatselijk vlak sluit niet aan op de concrete situatie van regionale actiegroepen van streekscholen, provinciale activiteiten voor b.v. jeugdwerklozen, landelijke bijeenkomsten voor ontwikkelingshulp. Vooral zal boven plaatselijk/regionaal behoefte zijn aan uitvoerende organen voor werkende jongeren omdat jongeren in kleine plaatsen niet in één plaatselijk jeugdbeleid passen, door dat werkadres, ontspanningsadres enz. vaak buiten de woonplaats liggen waardoor een plaatselijk beleid te beperkt zal zijn.

Het inbouwen in een algemeen jongerenwerk zal weer leiden tot diskriminatie van de werkende jongeren. In welke algemene sociëteiten en groepen zitten zij in de leiding, krijgen zij de ruimte, hebben zij voldoende 'deskundigheid' om mee te doen?

Is hier ook weer niet sprake van diskriminatie?

In hoeverre is er ruimte voor activiteiten van werkende jongeren in de gehele maatschappij, vooral op het gebied van het jeugdbeleid en welzijnsbeleid in brede zin, een open vraag is of dit moet in een breed welzijnsbeleid of een jeugdbeleid?

En wanneer er ruimte is komt ook nog de vraag of de werkende jongeren de kans krijgen zelf hieraan vorm te geven en zelf de leiding kunnen nemen, in samenspel met volwassenen.

De beroepskrachten voor werkende jongeren moeten ook jongeren zijn, die de problemen van de werkende jongeren aanvoelen en er duidelijk bij betrokken zijn, en meer 'vrijgestelden' uit de groep zijn dan 'jeugdleiders'

VRAGEN:

1. Is het noodzakelijk dat er ruimte is voor organisaties van werkende jongeren? Waarom?
2. Op welke vlakken is dat nodig?
  - a. plaatselijk
  - b. regionaal
  - c. provinciaal
  - d. landelijkWaarom en wat moeten deze doen? (vorm, soort acties, welke jongeren, welke leidingen?)
3. Is het goed dat de overheid algemene jongerenorganisaties op alle vlak stimuleert? Waarom?
4. Welke eisen van wijziging moeten wij voorleggen aan de Rijksoverheid, provincie en Gemeenten om het jongerenwerk voor werkende jongeren gezond te laten ontplooiën? Doe voorstellen.
5. Moet er meer samenspel komen tussen de Ministeries (Sociale Zaken, Onderwijs, Detensie, C.R.M. enz.), om meer aan te sluiten bij de concrete problemen van de werkende jongeren? Waarom? Wat moet hiervoor gebeuren? Moet dit passen in een breed welzijnsbeleid of in een breed jeugdbeleid?

6. Formuleer concrete eisen en voorstellen voor wijziging en stuur deze in.

D: WERKENDE JONGEREN IN EEN WERELD

Werkende jongeren leven niet alleen in Nederland maar ook in de gehele wereld. De situatie van de werkende jongeren in de derde wereld en ook in diverse landen van Europa (Spanje, Italië, enz.) is beduidend slechter dan in ons land. Is het rechtvaardig dat de werkende jongeren in de derde wereld minder ontwikkelingskansen krijgen dan in ons kontinent? Is het wel noodzakelijk dat de Europese eenwording in dit opzicht beter wordt? De E.E.G. geeft al mogelijkheden tot meer samendoen. Een erkenning van elkaars opleidingen en diploma's zou dit samenspel duidelijk bevorderen. Het opdoen van ervaringen in andere Europese landen door b.v. stages zou wellicht nuttig kunnen zijn. Verder zou nagegaan kunnen worden om meer bezig te zijn met directe hulp aan ontwikkelingslanden, door onze beroepsbekwaamheid, zo die gewenst wordt, in dienst te stellen van de ontwikkelingslanden. Daarvoor zou ook de dienstplicht benut kunnen worden.

VRAGEN:

1. Hebben de werkende jongeren ook verantwoordelijkheid voor de ontwikkelingslanden? Waarom? Hoe kunnen de werkende jongeren hier concreet aan meewerken?
2. Welke mogelijkheden in Europees verband, zijn er tot samenwerking tussen de werkende jongeren? Wat is er wel/niet goed? Wat moet veranderen en hoe?
3. Op welke wijze kunnen er veranderingen worden aangebracht op overheidsniveau om al deze internationale aspecten, die betrekking hebben op werkende jongeren te verbeteren? Welke eisen kunnen wij formuleren?

inhoud:

I. TRIESTE HISTORIE	Pag.		Pag.
1. Bijna een eeuw van verwaarlozing	3	33. De dag der tienduizend	23
2. Peppil van een politikus	3	34. Het eisenprogramma	24
3. Broddelwerk aan de buitenkant	4	35. Samen in de tent, ja gezellig!	26
4. Verzet aan de top	4	36. Begrip en welwillendheid	26
		37. „Beste jongeren”	27
		38. Kompliment met slotkoor	28
II. ONTWAKEND VERZET		VIII. DENKEN UIT VERSCHILLENDE ACHTERGRONDEN	
5. De viktorie van „Zeezwaluwhof”	5	39. Konfrontatie met de werkelijkheid	29
6. Plaatselijke onrust	5	40. 'n Heidense opdracht	29
7. Warm houden en aanblazen	6	41. Ongeduld tegenover bedachtzaamheid	29
8. Inbouwen of vrij blijven	6	42. Drie typerende voorbeelden	30
9. Doodsbericht wekt nieuw leven	7	43. Het probleem van de kommunikatie	34
		IX. VERSLAGEN VAN DE DISKUSSIES	35
III. DE VLAM IN DE PAN		X. AL WAT WIJ WILLEN IS: GEEF ONS EEN KANS.	
10. T.V. ontdekt vergeten groep	10	44. Een slang van twee kilometer	62
11. Moedeloos, machteloos, woest en wanhopig	10	45. Het lied van de vergeten groep	62
12. Ouwe bokken	11	46. Wat zij er van vonden	62
13. Goed gebruld, leeuwin!	11	XI. KIEZEN VOOR DE WERKENDE JONGEREN	
14. Toegejuicht en uitgefloten	12	47. Geen politieke spelletjes meer	66
15. Het aloude afschuifstelsel	12	48. Einde van de volwassene in zakformaat	67
16. Vuurpijl op komst	13	49. Tienduizend jongeren – Een afspraak	67
		50. Vandaag de eisen – Morgen de konsekwenties	67
IV. DE LANGE HETE ZOMER		XII. NASLEEP EN NEERSLAG	
17. Besluit tot landelijke actie	14	52. Excellent hoogtepunt	68
18. Centrale leiding: Het Aktiecentrum 1 november	14	53. De oogst van 1 november	68
19. Het Aktieboek	15	54. Werkende jongeren in de Tweede Kamer	68
20. Spektakel buitenshuis, werk binnenskamers	15	BIJLAGE	
21. Het uitzetten van het strijdperk	16	Tekst aktieboek 1 november	73
22. Hakken met de botte bijl	18		
23. Verdubbeling van de strijdmacht	18		
V. LUCHTIG TUSSENSPEL			
24. Het jaarlijks feestje op het Binnenhof	19		
25. Schuimtaart als hoofdschotel	19		
26. Zoethoudertjes hoeven niet	20		
27. Proefballonnetje gaat niet op	20		
VI. TOCH GAAT DE BOM BARSTEN			
28. Het kruit verzameld; de lont gereed	21		
29. De strategie bepaald	21		
30. De allerlaatste loodjes	21		
31. Klaar voor de klap	22		
VII. HET IS DE SCHULD VAN HET KAPITAAL			
32. Het programma	23		

